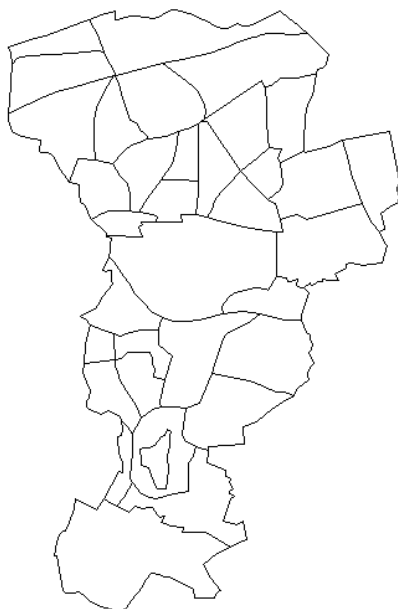

**Beleidsondersteunend onderzoeksproject in
opdracht van het district Deurne**

Focus op Deurne

**Eerste Rapportering Fase 2
Omgaan met etnische diversiteit in Deurne
Februari 2010**

**Peter Thijssen
Nathalie Vallet
Didier Dierckx**

Inhoudsopgave

INLEIDING	4
1. Onderzoeksdesign	5
1.1. Methode	5
1.2. Responsgraad	7
1.3. Representativiteit	9
2. Structuur Rapport 2	11
DEEL 1: TEVREDENHEID IN KAART	12
1. Tevredenheid	13
1.1. Buurtttevredenheid	13
1.2. Tevredenheid over dienstverlening district	16
1.3. Tevredenheid over de faciliteiten in de buurt	18
1.4. Tevredenheid over persoonlijke levenssfeer	21
2. Deurne in quotes	23
3. Gepersonaliseerde uitdrukkingen van ontevredenheid	25
DEEL 2: VERKLARINGEN VOOR ONTEVREDENHEID	27
0. Inleiding	27
1: Omgaan met etnische heterogeniteit in Deurne	29
0. Inleiding	29
1. Theoretisch referentiekader etnocentrisme	31
1.1. Conceptueel kader	31
1.1.1. Sociaal kapitaal	31
1.1.2. Sociale cohesie en het buurniveau	33
1.1.2.1. Gentrificatie	35
1.1.3. Heterogeniteit en sociale cohesie	36
1.1.3.1. Effect van heterogeniteit op sociale cohesie	36
1.1.3.2. Sociaal-economische of etnische heterogeniteit	38
1.2. Theoretische operationalisering	39
2. Empirisch onderzoekskader etnocentrisme in FOD	42
2.1. Empirisch conceptueel kader in FOD	42
2.1.1. Allochtoon en autochtoon	42
2.1.2. Etnocentrisme	43
2.1.3. Buren	45
2.1.4. Buurtbetrokkenheid	46
2.1.5. Etnische diversiteit en etnische concentratie	47
2.2. Operationalisering in FOD	50
2.2.1. Gedragsindicator: contact met buren	50
2.2.1.1. Interetnische sociale interacties met buren	51
2.2.1.2. Verschil tussen buurten	52
2.2.1.3. Contact met buren t.o.v. etniciteit	52
2.2.2. Houdingsindicator: buurtbetrokkenheid	53
2.2.2.1. Verschil tussen buurten	55
3. Onderzoeksresultaten	56
3.1. De mate van etnocentrisme in Deurnse buurten	56
3.1.1. Verschillen tussen autochtonen	58
3.2. Dieperliggende oorzaken van etnocentrisme in Deurnse buurten	60
3.2.1. Wat is multilevel analyse?	60

3.2.2. Basismodellen	61
3.2.2.1. Model 1: Individuele kenmerken	61
3.2.2.2. Model 2: Individuele en buurtkenmerk	62
3.2.2.3. Model 3: Wisselwerking tussen buurt en individueel effect	65
3.2.2.4. Model 4: Aantal jaren woonachtig in Deurne	69
3.2.2.5. Model 5 en 6: Ontevredenheid over het Inkomen	72
3.2.2.5. Model 7: Onveiligheidsgevoel	77
4. Conclusie en beleidsaanbevelingen	80
5. Bibliografie	84
CODEBOEK	88

INLEIDING

Met de Antwerpse binnengemeentelijke decentralisatie van 2000 werden in Antwerpen rechtstreeks verkozen districtsraden geïnstalleerd. De bedoeling hiervan was om de kloof tussen de burger en het lokaal bestuur te verkleinen. Zo zou het Deurnse districtsbestuur beter op een aantal specifieke behoeften van de Deurnenaar kunnen inspelen en dus een effectiever maar tegelijk ook meer legitiem beleid kunnen uittekenen. Maar de inperking van de bestuurlijke afstand tussen de burger en het lokaal bestuur is uiteraard geen wondermiddel. Veel districtsbestuurders hebben het nog steeds moeilijk om de kloof en de hiermee samenhangende ontevredenheid of verzuring bij de burger te overbruggen. Vaak ontbreekt het hen aan degelijke inzichten en relevante informatie ter zake. Effectief sturen impliceert immers eerst weten en meten. Dat is alvast ook de overtuiging van het Deurnse districtsbestuur. Daarom stelde het districtsbestuur een onderzoeksteam van de Universiteit Antwerpen aan om de ontevredenheid van de Deurnse burger van naderbij te bestuderen en meer bepaald, de wisselwerking tussen de buurt en de mogelijke ontevredenheid van de Deurnenaar.

Hieronder geven we de schematische structuur van het onderzoek Focus op Deurne (FOD) weer om te duiden hoe dit Rapport 2 past in het gehele onderzoek FOD. Het onderzoeksrapport van Fase 1 bestond uit een districtsanalyse, buurtanalyse en de analyse van de melders en stille burgers waarbij we gebruik maakten van administratieve gegevens. Ook legden we in Fase 1, door middel van de eerste bevragingsgolf, de basis voor verdere individuele analyses waarvan we reeds de eerste resultaten voorstelden tijdens de persconferentie, de raadscommissie en de infomomenten voor de antennes.

In de tweede fase van het onderzoek leggen we ook de brug naar Fase 1 door aandacht te blijven besteden aan het belang van de buurt en het type participant. Voorts laten de verdere analyses op de surveygegevens ons toe om onze eerste rapportering van de surveygegevens verder uit te breiden en te preciseren, wat ons de kans biedt om meer inzicht te verwerven in de tevredenheid van de Deurnse burger. Deze verdieping van de surveyresultaten resulteert in het rapporteren van de effecten van vier voedingsbodems op de ontevredenheid in vier *cahiers*. Gelijktijdig met het onderzoek naar deze voedingsbodems zullen we ook een andere onderzoekstechniek hanteren waarbij we op zoek gaan naar problemen en oplossingen voor de verschraling van de vier voedingsbodems. Hierbij betrekken we de Deurnse antenne zeer nauw door middel van diepte interviews en focusgroepen.

FASE 1

- Districtsanalyse - Administratief
- Buurtanalyse - Administratief
- Analyse van melders en stille burgers – Individueel op basis van Klimatis
- Eerste bevragingsgolf
 - ✓ Implementatie van eerste bevragingsgolf
 - ✓ Eerste rapportering van de resultaten van de eerste bevragingsgolf
 - Presentatie Persconferentie: 15 oktober 2009
 - Presentatie Raadscommissie: 19 oktober 2009
 - Presentatie Deurnse Antennes: 26 & 29 oktober 2009

FASE 2

- Brug tussen Fase 1 en Fase 2
 - ✓ Belang van de buurt
 - ✓ Belang van het type participant
- Verdere verdieping van de 1ste rapportering
 - ✓ Omgaan met etnische diversiteit in Deurne
 - ✓ Omgaan met onveiligheidsgevoelens in Deurne
 - ✓ Omgaan met individualiteit en isolement in Deurne
 - ✓ Omgaan met Sense of Place in Deurne
- Problemen en oplossingen voor de verschraving van de vier voedingsbodems
 - ✓ Diepte interview
 - ✓ Focusgroep
- Tweede bevragingsgolf
 - ✓ Omgaan met etnische diversiteit in Deurne
 - ✓ Omgaan met onveiligheidsgevoelens in Deurne
 - ✓ Omgaan met individualiteit en isolement in Deurne
 - ✓ Omgaan met Sense of Place in Deurne

EINDRAPPORTERING

1. Onderzoeksdesign

1.1. Methode

In deze tweede fase van het onderzoek kozen we voor een schriftelijke enquête als methode om te peilen naar de tevredenheid van de Deurnenaar. Er zijn veel argumenten voor deze keuze want ze heeft in deze context verschillende voordelen.

1. De kans op een betere steekproef verhoogt. Als de steekproef getrokken kan worden op basis van gegevens van het bevolkingsregister, is het gemakkelijker om een representatieve steekproef te bekomen. Omdat het hier gaat om een onderzoek in opdracht van de stedelijke overheid was deze voorwaarde zeker vervuld. Doordat de resultaten van de eerste onderzoeksfase ons bovendien een goed inzicht boden in de participatieprofielen van de

Deurnse bevolking konden we gestratificeerde randomsteekproeven trekken van enerzijds melders en anderzijds niet-melders.

2. Een schriftelijke bevraging verhoogt het comfort van de respondent. De Deurnse antenne is in staat de vragenlijst in te vullen op een moment dat hem/haar het beste past en op een tempo dat voor hem/haar het meest aangenaam is.
3. De indruk van anonimiteit vergroot bij een schriftelijke bevraging. Bedreigende of privé vragen krijgen meer kans beantwoord te worden. Het contact met de interviewer kan een belemmering zijn voor de respondent om zich vrij uit te spreken. Er is immers de dreiging dat de respondent sociaal wenselijke antwoorden geeft wanneer hij/zij rechtstreeks in contact met de enquêteur staat (Segers, 1999). Dit is een belangrijk probleem bij tevredenheidsonderzoeken.
4. De schriftelijke enquête laat ook een zeer grote mate van standaardisatie toe (Billiet e.a., 2003). Variatie in verwoording en intonatie, door verschillende enquêteurs, worden vermeden. Elke respondent krijgt precies dezelfde vragenlijst op exact dezelfde manier. We maakten in dit onderzoek wel een uitzondering voor allochtone respondenten waarbij in sommige gevallen zowel een tolk als een onderzoeker aanwezig was.
5. De schriftelijke bevraging kan en mag iets langer duren dan bijvoorbeeld een telefonische. Eerder onderzoek leert ons dat vraagmoeheid sneller optreedt bij telefonische enquêtes (Dillman e.a., 2005).
6. De controle op het veldwerk is relatief eenvoudig.

Een schriftelijke enquête kent echter ook enkele nadelen.

1. Zo is er het risico dat de responsgraad laag ligt (Segers, 1999). De respons bij een schriftelijke bevraging hangt af van een groot aantal factoren: het toevoegen van begeleidende brief, opvolgingsbrieven, de lengte van de vragenlijst, gesloten/open vragen, anonimiteit, personalisatie, manier van aanspreken, beloningen,... (Linsky, 1975). Traditioneel zorgt het contact met de enquêteur ervoor dat een telefonische bevraging minder gemakkelijk wordt geweigerd. Om dit nadeel in te perken, hebben we de vragenlijsten persoonlijk aangeboden en vervolgens ook persoonlijk gaan ophalen.
2. De volledigheid en juistheid van de informatie staat sterker onder druk bij schriftelijke bevragingen. Het komt immers voor dat bij een schriftelijke enquête de vragenlijsten slechts gedeeltelijk ingevuld worden teruggestuurd. Dit probleem kan worden afgezwakt door de

respondenten aan te spreken op hun belang voor het onderzoek. Dit is ook gebeurt bij de persoonlijke overhandiging van de vragenlijsten.

1.2. Responsgraad

In de eerste bevragingsgolf (batch 1) verstuurden we enquêtes naar 800 Deurnenaars die we selecteerden op basis van twee criteria: enerzijds op territoriale representativiteit om zo een beeld te krijgen van de tevredenheid van de Deurnenaars in alle buurten en anderzijds op activiteitsgraad van de Deurnenaar (melder of niet-melder). Zoals blijkt uit tabel 1 namen in deze eerste golf 57,1% van de aangeschreven Deurnse antennes deel aan deze enquête.

De Deurnenaars die ervoor kozen om de enquête niet in te vullen, vervingen we door nieuwe, additionele Deurnenaars die we opnieuw selecteerden op basis van bovenstaande criteria. Dit proces herhaalden we maximaal tweemaal om zo uiteindelijk tot 686 Deurnse respondenten te komen. Dit vervangen van respondenten liet ons tevens toe om de territoriale representativiteit te behouden, wat noodzakelijk is door het grote belang dat het buurtniveau inneemt in dit tevredenheidsonderzoek.

Figuur 1: Aantal respondenten per Batch

Uit de onderstaande tabel blijkt dat na drie bevragingsgolven in totaal 53,7% van de totaal aangeschreven Deurnenaars deelnam aan het onderzoek Focus op Deurne. Deze responsgraad werkt enigszins vertekend door de aanwezigheid van de melders omdat we kunnen veronderstellen dat deze respondenten sneller zullen deelnemen aan de enquête dan de niet-

melders. Dit weerspiegelt zich ook in de vergelijking tussen de responsgraden van de melders (64,8%) en de niet-melders (47,6%). Daarom is het nuttig om te kijken naar de responsgraad van de niet-melders in Batch 1 waaruit blijkt dat exact de helft van de niet-melders heeft deelgenomen aan de enquête. Over de drie Batchen heen halen de niet-melders een responsgraad van 47,6%: bijna de helft van de niet-melders heeft dus deelgenomen aan de enquête.

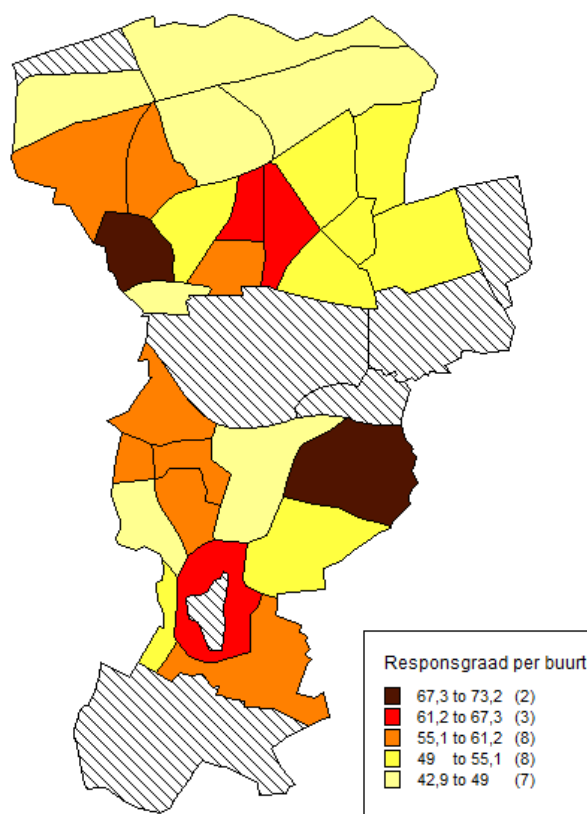
Om deze responsgraad in perspectief te plaatsen, maken we de vergelijking met de Stadsmonitor 2008. In dit onderzoek behaalt men na vier verzendingen een responsgraad van 48% en voor de stad Antwerpen registreerde men een responsgraad van ongeveer 45% (Stadsmonitor 2008 – Methodologisch Rapport, 13-14). Daarom kunnen we stellen dat het onderzoek FOD een gelijkaardige responsgraad heeft als de Stadsmonitor 2008.

Tabel 1: Responsgraad per melder en niet-melder

	Batch 1 (%)	Batch 2 (%)	Batch 3 (%)	Totaal (%)
Niet Melder	50,0	40,2	52	47,6
Melder	69,0	56,3	61	64,8
Totaal	57,1	45,1	54,6	53,7

Indien we vervolgens nagaan in hoeverre de deelnemende Deurnse antennes de verschillende buurten vertegenwoordigen, dan blijkt uit kaart 1 dat er een redelijke evenwichtige spreiding bestaat van buurten met een hogere en lagere responsgraad in zowel Deurne Noord als Deurne Zuid.

Kaart 1: Responsgraad per buurt

1.3. Representativiteit

Voor de validiteit van de onderzoeksresultaten is het echter ook van belang dat het databestand representatief is voor de gehele Deurnse bevolking. Hierbij hebben we aandacht voor enkele cruciale socio-demografische variabelen zoals leeftijd, geslacht en etniciteit.

In de onderstaande tabellen (tabel 2, 3 en 4) staat de kolom '2009' voor de populatieverdeling van de meerderjarige Deurnenaars in 2009. De kolom 'FOD' geeft de verdeling weer op steekproefniveau. In de kolommen 'N-M' en 'Meld' maken we het onderscheid tussen niet-melders en melders.

Wat de leeftijd betreft, merken we dat er in het databestand van het onderzoek FOD een zekere oververtegenwoordiging bestaat van Deurnenaars die ouder zijn dan veertig jaar (Focus op Deurne: Onderzoeksrapport Fase 1: 86). Ook in de Stadsmonitor 2008 zijn deze leeftijdsgroepen oververtegenwoordigd in het databestand (Stadsmonitor 2008 – Methodologisch Rapport, 16).

In de kolom Melders in tabel 2 zien we ook een sterke oververtegenwoordiging van Deurnenaars die ouder zijn dan veertig jaar. Maar, dit valt te verklaren vanuit de eigenheid van het profiel van de

Deurnse melder. Zoals blijkt uit het eerste rapport FOD, maakte de Deurnse melder gemiddeld zijn/haar eerste melding op 54 jarige leeftijd wat de oververtegenwoordiging van oudere Deurnenaars in de melderspopulatie kan verklaren.

Tabel 2: Leeftijdsverdeling

	2009	FOD	N-M	Meld
Leeftijd (%)				
18 tem 24-jarigen	8,6	6,3	10,6	0,3
25 tem 39-jarigen	24,9	17,6	22,2	11,3
40 tem 64-jarigen	40,0	42,2	32,1	56,0
65-plussers	26,5	33,9	35,1	32,3
Totaal	100	100	100	100

Wat het geslacht van de Deurnse antennes betreft (zie tabel 3), zien we dat FOD zeer representatief is voor de gehele Deurnse populatie: er zijn slechts zeer kleine verschillen tussen de verdeling op populatieniveau en steekproefniveau. Zo is 48% van de Deurnse populatie man, ten opzichte van 49,6% in FOD en 52,0% van de Deurnse populatie vrouw, ten opzichte van 50,4% in FOD. Deze (lichte) oververtegenwoordiging loopt niet in lijn met de Stadsmonitor 2008 waarbij de mannen licht ondervertegenwoordigd zijn en de vrouwen licht oververtegenwoordigd (Stadsmonitor 2008 – Methodologisch Rapport, 16).

Tabel 3: Geslachtsverdeling

	2009	FOD	N-M	Meld
Geslacht (%)				
Mannen	47,0	49,6	42,2	59,8
Vrouwen	53,0	50,4	57,8	40,2

Op het vlak van etnische representativiteit (tabel 4) is er sprake van een ondervertegenwoordiging van de allochtone Deurnenaars. Niettegenstaande onze pogingen om allochtonen voldoende te betrekken (door o.a. het gebruik van tolken) bij het onderzoek zijn we er niet in geslaagd om de doorgaans lage participatie in onderzoek volledig om te buigen. De uitzondering hierop zijn de allochtone melders die talrijk hebben deelgenomen aan de enquête: 9,3% van de Deurnse melders in onze steekproef is van allochtone origine. Dit in tegenstelling tot de populatiegegevens waaruit we leerden dat slechts 7,8% van de Deurnse melders van autochtone origine is.

Hier kunnen we geen vergelijking maken met de Stadsmonitor 2008 omdat men in dit onderzoek enkel de representativiteit voor nationaliteit controleert en niet voor etniciteit.

Tabel 4: Etniciteitsverdeling

	2009	FOD	N-M	Meld
Etniciteit (%)				
Autochtonen	78,2	87,6	85,4	90,7
Allochtonen	24,3	12,4	14,6	9,3
EU'ers (EU15)	4,8	3,6	4,3	2,7
Europa buiten EU	2,7	0,9	1,3	0,3
Marokkanen	7	3,6	4,8	2,1
Turken	1,2	0,3	0,5	0
Vluchtelingen	1,2	0,3	0,5	0
Etniciteit onbekend van allochtone origine	/	2,9	2,3	3,8

2. De structuur van Rapport 2

Dit tweede rapport bestaat uit drie delen. In het eerste deel brengen we verslag uit van verschillende soorten van tevredenheid die de Deurnenaar ervaart. Hierbij hebben we specifieke aandacht voor de buurttevredenheid (2.1), de tevredenheid over de dienstverlening van de districtsdiensten (2.2) en voor de tevredenheid omtrent publieke (2.3) en private voorzieningen (2.4.). Tot slot gaan we dieper in op de mening van de Deurnenaars betreffende enkele zaken die specifiek zijn voor Deurne en op de persoonlijke opmerkingen van de Deurnenaars die zij konden maken aan het einde van de enquête.

In het tweede deel gaan we dieper in op de voedingsbodems van ontevredenheid. De redenering hierachter luidt dat de mate waarin deze voedingsbodems aanwezig zijn bij de bevolking een effect zal hebben op de (on)tevredenheid van de bevolking. De voedingsbodems waarop we ons, binnen het onderzoek FOD, concentreren zijn ethnocentrisme, subjectief onveiligheidsgevoel, en *sense of place*. In deel 2 concentreren we ons specifiek op de voedingsbodem ethnocentrisme en de invloed hiervan op de (on)tevredenheid van de Deurnenaar.

Aanvullend bieden we tevens een soort codeboek aan. Hierin geven we een opsomming van alle gebruikte variabelen in de enquête en hun absolute en relatieve frequentie. Dit stelt de lezer van dit rapport in staat om zelf enkele zaken uit te klaren waaraan dit rapport misschien minder aandacht besteedt.

DEEL 1: TEVREDENHEID IN KAART

Inleiding

Men kan uiteraard (on)tevreden zijn over de meest uiteenlopende aspecten van het maatschappelijke leven. Omdat Deurne al bij al een vrij grote lokale entiteit is (70.000tal inwoners)¹ en heel veel verschillende buurten herbergt, hebben we ons, in samenspraak met de opdrachtgever, in eerste instantie gericht op de buurt.

Dit deel 'Tevredenheid in kaart' kan men beschouwen als een uitschrijving en een gedeeltelijke uitbreiding van de presentaties die werden gegeven tijdens de persconferentie en de raadscommissie. De diepgaandere analyses geschieden hoofdzakelijk in deel 2 van dit rapport: 'Omgaan met etnische diversiteit in Deurne'. Toch heeft dit deel als voordeel dat het enkele inzichten biedt die helpen in de zoektocht naar verklaringen van de tevredenheid van de Deurnenaar. Deze inzichten kunnen vervolgens worden meegenomen naar de tweede bevravingsgolf.

Allereerst peilen we specifiek naar de mate van tevredenheid van de Deurnenaar over de buurt waarin hij/zij woont. Vervolgens brengen we ook in beeld hoe de Deurnenaar de dienstverlening van de districtsoverheid evalueert. Tot slot brengen we de tevredenheid van de Deurnenaar betreffende zowel de publieke als de private faciliteiten in beeld. Hierbij hebben we uitgebreid aandacht voor zowel de tevredenheid omtrent voorzieningen in de buurt als voorzieningen uit het persoonlijke leven van de Deurnenaar. Ook gaan we dieper in op de resultaten betreffende enkele stellingen die werden voorgelegd aan de Deurnenaars en de persoonlijke opmerkingen die zij konden maken aan het einde van de enquête.

Uit de onderzoeksresultaten met betrekking tot algemene buurttevredenheid, tevredenheid over de dienstverlening van het district en tevredenheid over de faciliteiten in de buurt kunnen we twee conclusies afleiden. Allereerst dat steeds een meerderheid van de Deurnse antennes tevreden is over het bevraagde aspect, waardoor we besluiten dat de Deurnenaar best tevreden is. Ten tweede blijken de melders minder vaak tevreden te zijn over de bevraagde publieke aspecten (o.a. staat van de voetpaden en cultuur en recreatieaanbod) terwijl ze echter meer tevreden zijn over de faciliteiten uit hun persoonlijke levenssfeer. Hieruit besluiten we dat melders, door hun grotere tevredenheid over de persoonlijke situatie, een gelijkaardig verwachtingspatroon koesteren voor de publieke

¹ In vergelijking met overige Antwerpse districten is Deurne, qua bevolkingsaantal, het tweede grootste district na het district Antwerpen dat 170.000 inwoners telt. In vergelijking met andere Vlaamse steden staat Deurne, qua bevolkingsaantal, op het niveau van Mechelen (ca 77.000 inwoners) en Sint-Niklaas (ca 68.000 inwoners).

faciliteiten als voor hun persoonlijke faciliteiten. Als de buurt echter niet voldoet aan dit verwachtingspatroon, resulteert dit in een grotere mate van ontevredenheid over de buurtfaciliteiten.

Bij de bespreking van deze onderzoeksresultaten hanteren we de volgende structuur. Allereerst schetsen we een algemeen beeld over het bevroegde aspect waarbij we ook reeds de buurtverschillen aanduiden. Vervolgens maken we consequent het onderscheid tussen melders en niet-melders. Tot slot trachten we, daar waar mogelijk, deze bevindingen voor Deurne in perspectief te plaatsen. Dit doen we door de resultaten te vergelijken met Vlaanderen waarbij we gebruik maken van de jaarlijkse enquête ‘Sociaal-Culturele verschuivingen in Vlaanderen’ (SCV) van de studiedienst van de Vlaamse overheid. Deze survey peilt naar de waarden, opvattingen en overtuigingen van de Vlamingen met betrekking tot maatschappelijk en beleidsrelevante thema’s.

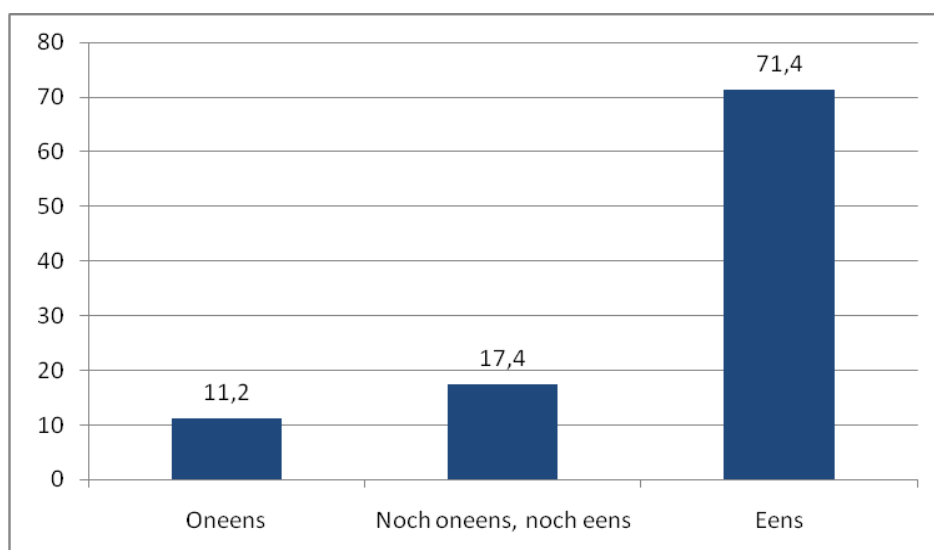
1. Tevredenheid

1.1. Buurttevredenheid

In de bevraging van de Deurnse antennes peilen we naar de algemene buurttevredenheid waarbij hen de stelling werd voorgelegd *“Over het algemeen ben ik tevreden met de buurt waarin ik woon”*. We omschrijven daarbij de buurt als een algemene woon –en leefomgeving.

Allereerst kijken we naar de algemene Deurnse resultaten alvorens we dieper ingaan op het verschil tussen melder en niet-melder en tussen Deurne en Vlaanderen. Uit figuur 2 blijkt dat bijna drie vierde (71,4%) van de Deurnse antennes tevreden tot zeer tevreden is over de buurt waarin hij/zij woont en slechts 11,2% (zeer) ontevreden is over zijn/haar buurt.

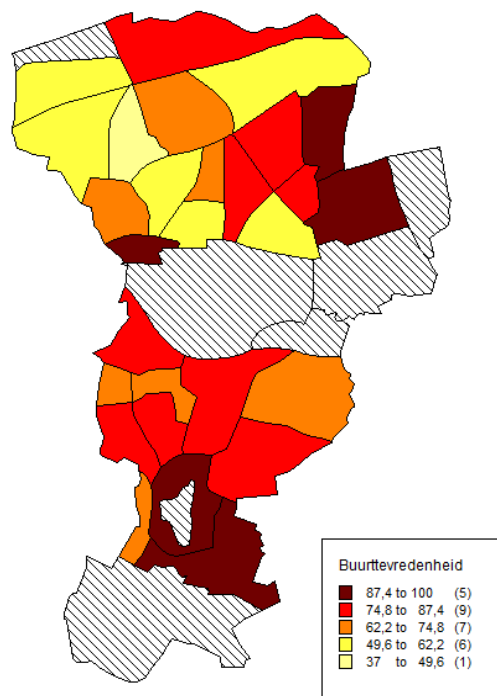
Figuur 2: Over het algemeen ben ik tevreden met de buurt waarin ik woon

Uit kaart 2 blijkt er op vlak van algemene buurttevredenheid een verschil te bestaan tussen de noordwestelijke Deurnse buurten, wat traditioneel Deurne-Noord genoemd wordt, en de overige Deurnse buurten. We kunnen stellen dat de laagste mate van buurttevredenheid te vinden is in de noordwestelijke buurten Kronenburg en Conforta, waar slechts 37% van de bevraagde Deurnenaars (zeer) tevreden is over de buurt waarin hij/zij woont.

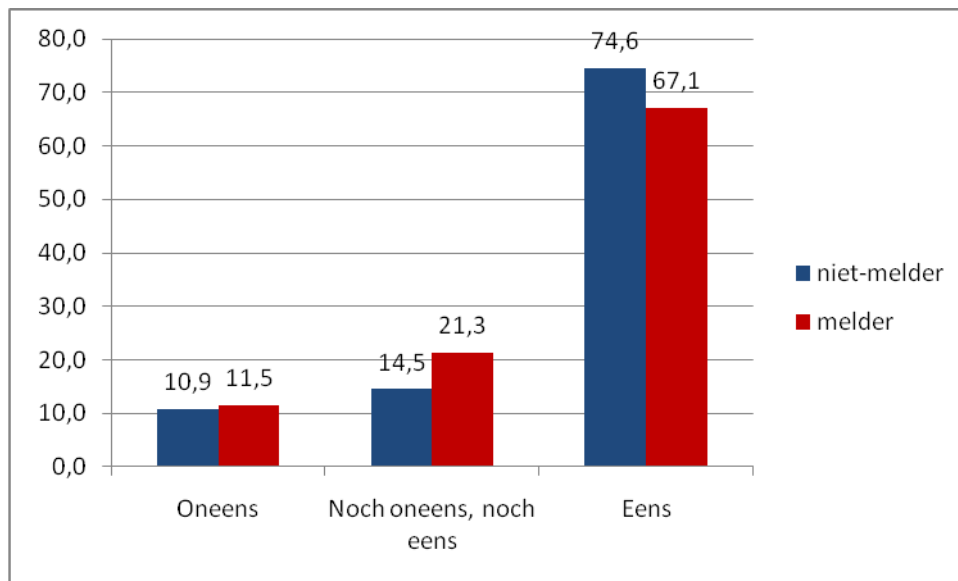
De inwoners van deze buurten hebben voldoende redenen om ontevreden te zijn over hun buurt maar zij lijken hier niets aan te willen doen, wat blijkt uit het lage aantal meldingen dat men maakt in die buurten (Focus op Deurne, Onderzoeksrapport Fase 1: 65).

Kaart 2: Buurttevredenheid

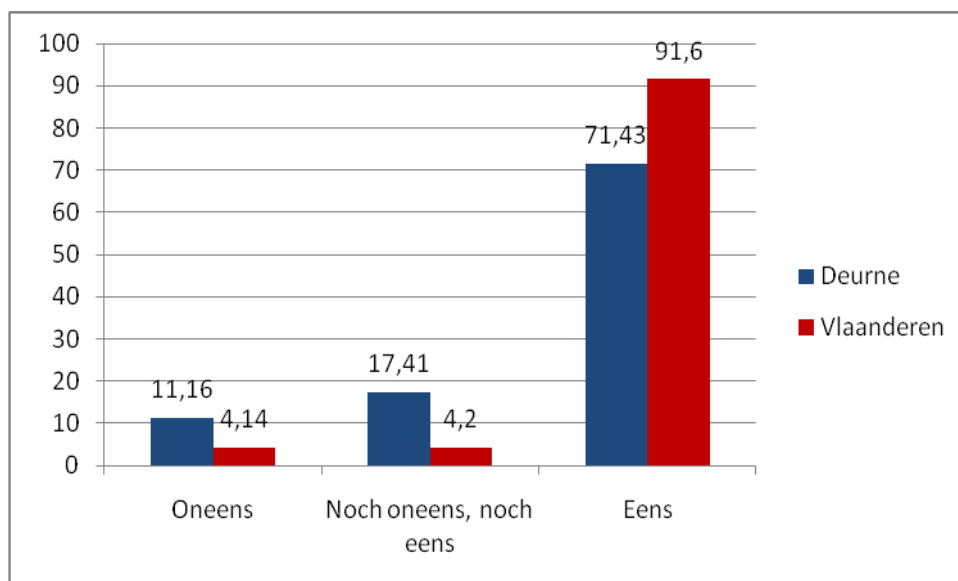
In een volgende stap maken we in figuur 3 het onderscheid tussen de melders en de niet-melders. Hieruit blijkt duidelijk dat de niet-melders (74,6%) meer tevreden zijn over de buurt waarin zij wonen dan de melders (67,1%).

Figuur 3: Over het algemeen ben ik tevreden met de buurt waarin ik woon

Zoals eerder gesteld, is het van belang om deze resultaten in perspectief te plaatsen en Vlaanderen als vergelijkingspunt te gebruiken. In vergelijking met Vlaanderen (SCV 2008) blijkt dat de Deurnenaar minder tevreden is met de buurt waarin hij/zij woont (zie figuur 4). Met de stelling “Over het algemeen ben ik tevreden met de buurt waarin ik woon” is 71,4% van de Deurnse respondenten het (helemaal) eens, ten opzichte van 91,6% van de Vlaamse respondenten. Ook valt op dat een hoger percentage van de Deurnenaars (zeer) ontevreden is over de buurt waarin hij/zij woont, namelijk 11,16% in Deurne ten opzichte van 4,14% in Vlaanderen.

Figuur 4: Over het algemeen ben ik tevreden met de buurt waarin ik woon

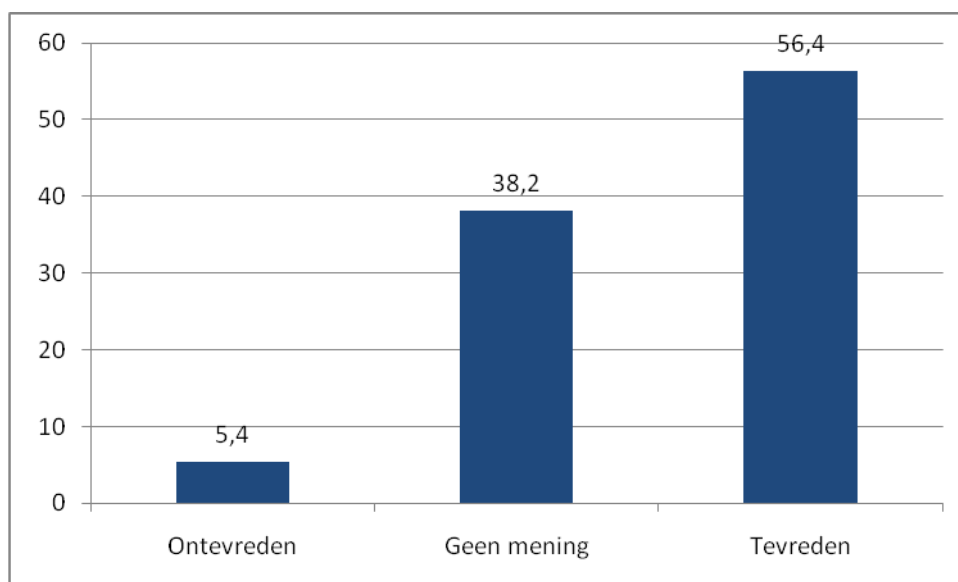

1.2. Tevredenheid over de dienstverlening van het district

In de bevraging van FOD wordt er bij de Deurnse antennes gepeild naar de algemene tevredenheid over de dienstverlening van de districtsoverheid. Hierbij wordt hen de vraag voorgelegd: *“In welke mate bent u tevreden over de geleverde dienstverlening van het district Deurne?”*. Dit gaat met andere woorden over de ervaren kwaliteit van de publieke diensten die het district Deurne vanuit haar publieke bevoegdheden verstrekt aan de inwoners van Deurne. Voorbeelden hiervan zijn onder andere het groenonderhoud en verscheidene loketdiensten.

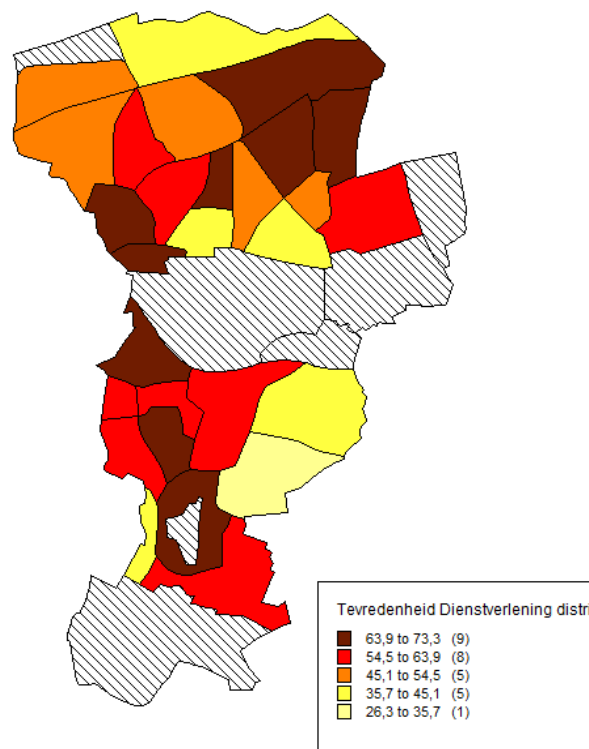
Algemeen beschouwd blijkt uit figuur 5 dat meer dan de helft (56,4%) van de Deurnse antennes tevreden tot zeer tevreden is over de dienstverlening van het district Deurne. Het is ook opvallend dat slechts een zeer kleine minderheid (5,4%) van de antennes ontevreden tot zeer ontevreden is.

Figuur 5: In welke mate bent u tevreden over de dienstverlening van het district?

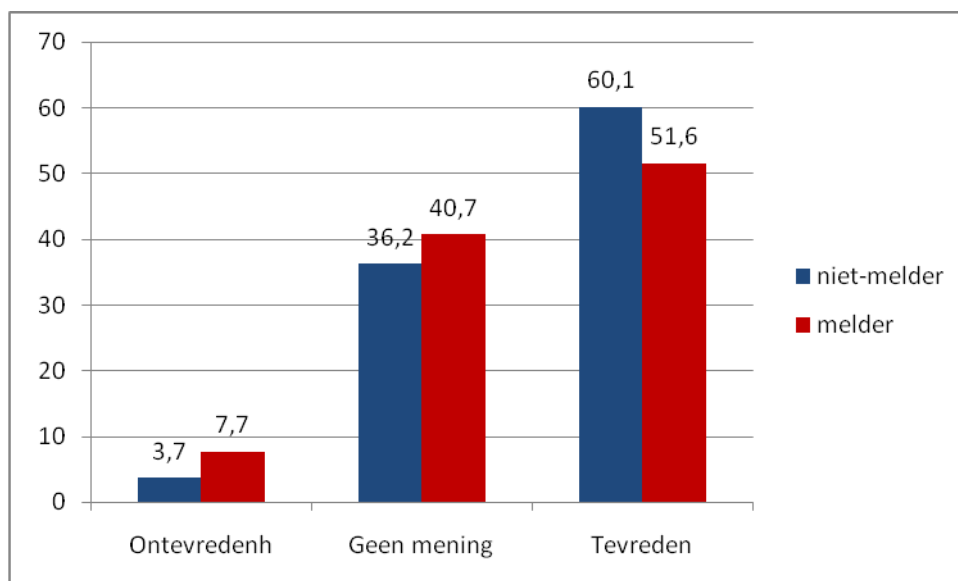
Uit de analyse blijkt verder dat, op buurtniveau, de tevredenheid over de dienstverlening van het district Deurne, in tegenstelling met de buurttevredenheid, geen duidelijk verschil laat zien tussen Noord en Zuid. Zo zijn er bijvoorbeeld in zowel Deurne-Noord als Deurne-Zuid buurten die zich in de hoogste en laagste tevredenheidscategorie bevinden. De buurt met de laagste tevredenheid bevindt zich in dit geval trouwens in Deurne-Zuid, met name Eksterlaar (26,3%) (zie kaart 3).

Kaart 3: Tevredenheid dienstverlening district

Na het algemene beeld geschetst te hebben, gaan we dieper in op het onderscheid tussen melders en niet-melders. Uit figuur 6 blijkt dat, net zoals bij de algemene buurttevredenheid, de Deurnse niet-melders (60,1%) meer tevreden zijn over de kwaliteit van de dienstverlening van het district Deurne dan de melders (51,6%).

Figuur 6: In welke mate bent u tevreden over de dienstverlening van het district?

Met betrekking tot de tevredenheid over de dienstverlening van het district is het niet mogelijk om de vergelijking te maken met Vlaanderen. In de SVC (2008) peilt men niet naar de tevredenheid van de Vlaming over de dienstverlening van zijn/haar buurt en/of gemeente.

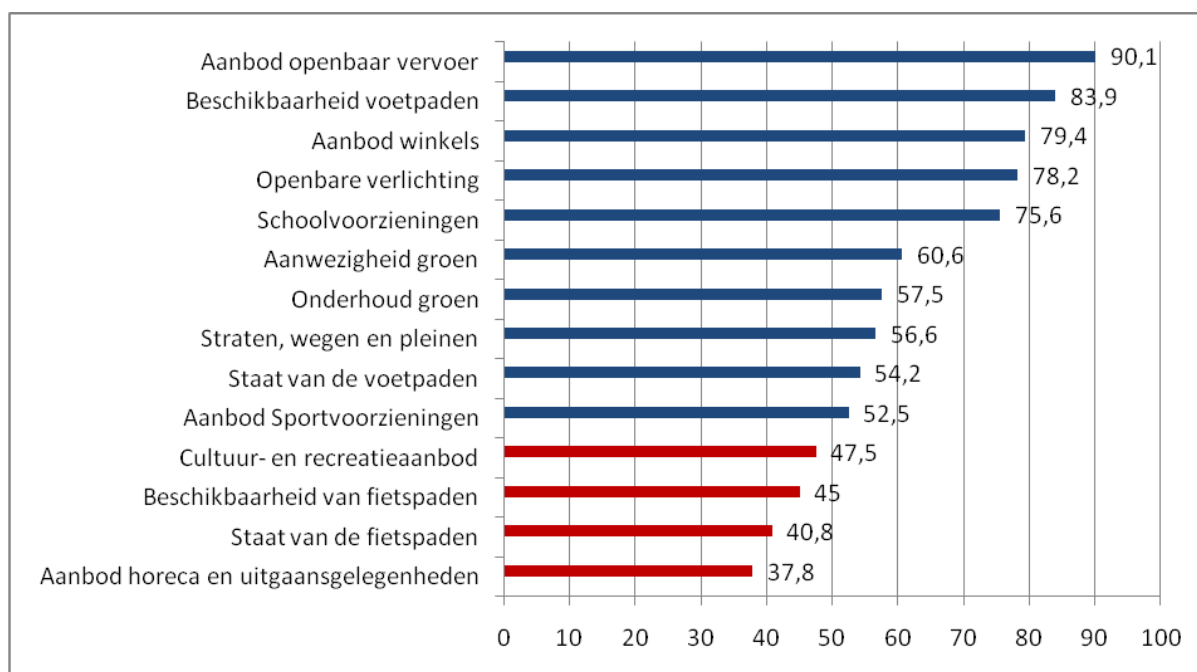
1.3. Tevredenheid over de faciliteiten in de buurt

In de bevraging FOD wordt er bij de Deurnse antennes gepeild naar de tevredenheid over bepaalde faciliteiten en voorzieningen in de buurt. We peilen hier naar zowel aspecten die een bevoegdheid zijn voor het district (bijvoorbeeld groenvoorziening) als aspecten waarvoor het district niet bevoegd is (openbaar vervoer).

In de onderstaande figuur 7 geven we aan hoeveel percent van de Deurnse antennes tevreden of zeer tevreden is over de bevraagde faciliteiten. Uit de bevraging blijkt dat voor tien van de veertien bevraagde faciliteiten meer dan de helft van de Deurnse antennes tevreden tot zeer tevreden zijn. De best scorende faciliteiten of voorzieningen zijn hierbij het aanbod van het openbaar vervoer (90,1%), de beschikbaarheid van de voetpaden (83,9%), het aanbod van winkels (79,4%) en de openbare verlichting (78,2%). De minste tevredenheid bestaat er over de het aanbod van uitgaansgelegenheden en horeca (37,8%), de staat van de fietspaden (40,8%), de beschikbaarheid van de fietspaden (45%) en het cultuur en recreatieaanbod (47,5%).

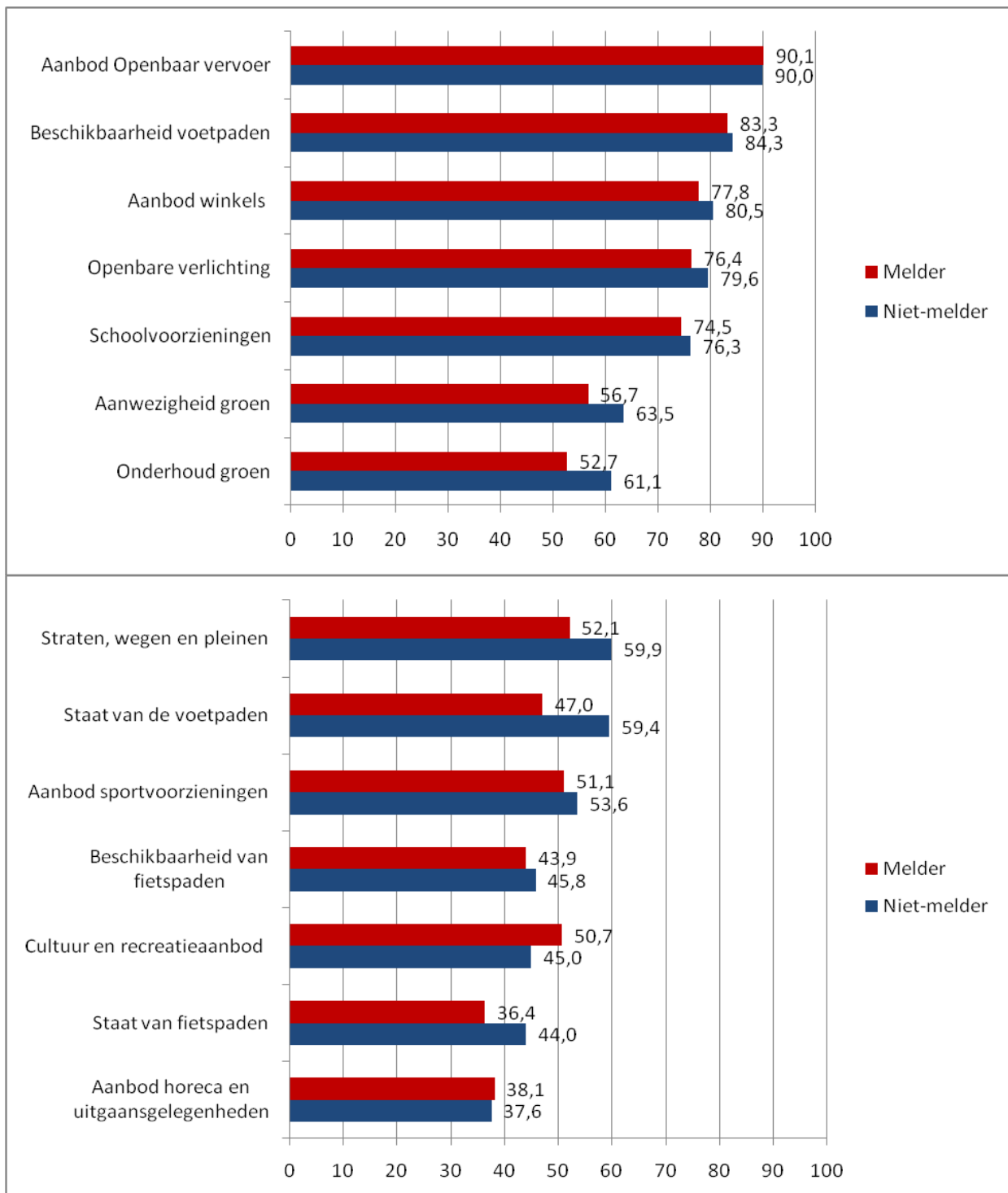
Aan de hand van deze gegevens kunnen we dan ook besluiten dat de Deurnenaar nood heeft aan een ruimer recreatief aanbod, getuige de lage tevredenheidscijfers over het aanbod van horeca, uitgaansgelegenheden en cultuur. Ook valt op dat minder dan de helft van de bevraagde Deurnenaars tevreden is over zowel de staat als de beschikbaarheid van de fietspaden. Eveneens opmerkelijk is dat een grote meerderheid van de Deurnse antennes blijkbaar wel tevreden is over de beschikbaarheid van de voetpaden (83,9%) maar niet over de staat waarin ze verkeren (54,2%).

Figuur 7: In welke mate bent u tevreden over...

Vervolgens maken we ook hier het onderscheid tussen melders en niet-melders betreffende de tevredenheid over de publieke faciliteiten (figuur 8). Hierbij vallen twee zaken op. Allereerst merken we dat de Deurnse niet-melders over het algemeen meer tevreden zijn over de bevroegde faciliteiten dan de melders met als uitzonderingen het aanbod van cultuur, recreatie, horeca en uitgaansgelegenheden. Ten tweede is het ook opmerkelijk dat de grootste verschillen in tevredenheid te vinden zijn in die vragen die peilen naar de staat en/of onderhoud van een bepaalde faciliteit. Uit de onderzoeksresultaten blijkt immers dat de melders klaarblijkelijk veel kritischer staan ten opzichte van de staat en/of onderhoud van de straten, pleinen, voetpaden, fietspaden en groenvoorzieningen. Dit valt mogelijks te verklaren vanuit het profiel van de melders. Op het eerste gezicht zou men verwachten dat het vooral de jongere Deurnenaars zijn die vaak geconfronteerd worden met de eventueel slechte staat van de infrastructuur maar door de beschikbare tijd en de besteding ervan, kan men argumenteren dat ouderen vaker gebruik maken van deze faciliteiten. Melders zijn over het algemeen ouder dan niet-melders en maken ook meer actief gebruik van deze faciliteiten waardoor ze vaker geconfronteerd worden met de eventueel slechte staat van bijvoorbeeld de fietspaden. Dit verklaart waarom de melders vervolgens minder tevreden zijn over de staat en/of onderhoud van deze faciliteiten.

Figuur 8: In welke mate bent u tevreden over...

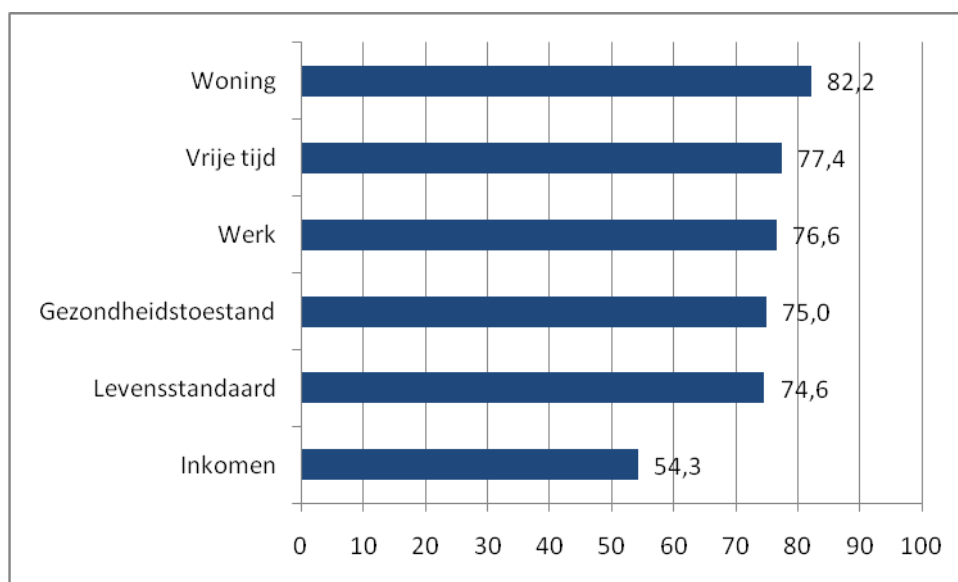
Ook hier zijn we niet in staat om de vergelijking te maken met Vlaanderen omwille van het feit dat de SCV enquête niet peilt naar de tevredenheid van de Vlaming over de bovenstaande faciliteiten.

1.4. Tevredenheid over de persoonlijke levenssfeer

Hierbij peilen we naar de tevredenheid betreffende allerlei persoons –en gezinsgebonden zaken zoals de gezondheidstoestand en het inkomen.

Allereerst geven in onderstaande paragrafen de algemene bevindingen weer waarna we uitgebreid aandacht besteden aan de vergelijking tussen enerzijds melder en niet-melder en anderzijds Deurne en Vlaanderen. Wat de bevraagde aspecten uit het persoonlijke leven betreft (zie figuur 9), valt op dat meer dan 75% van de bevraagde antennes hierover tevreden tot zeer tevreden zijn. Wanneer we vervolgens stil staan bij de afzonderlijke kenmerken van de persoonlijke levenssfeer dan stellen we vast dat het inkomen eerder een uitschieter naar beneden toe is, maar dat zelfs dan nog steeds meer dan de helft van de Deurnse antennes tevreden is over zijn/haar inkomen.

Figuur 9: In welke mate bent u tevreden over...

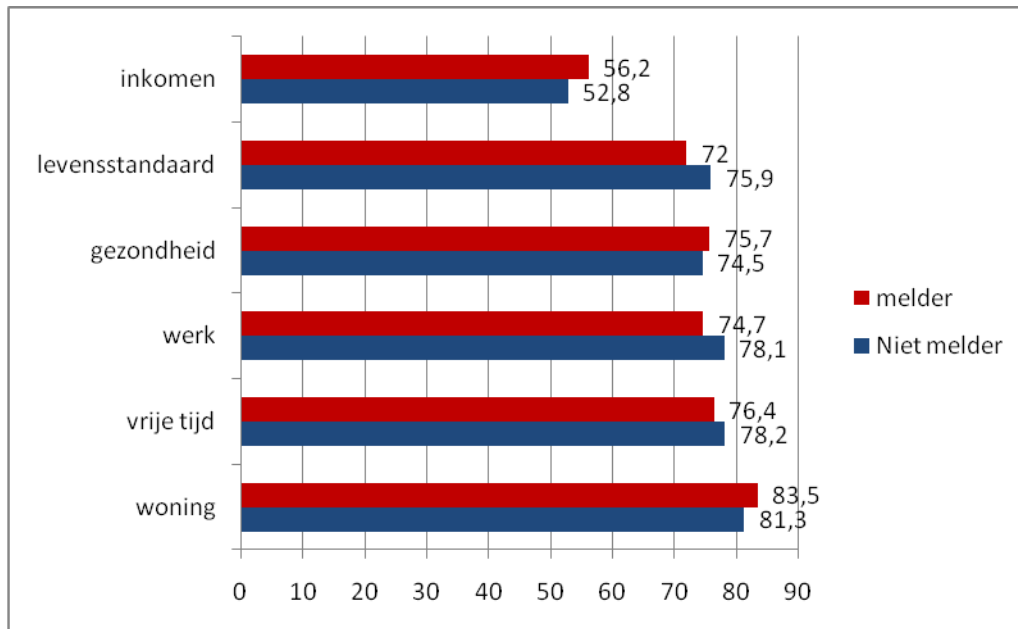

Tot zover de algemene schets. Vervolgens gaan we dieper in op het onderscheid tussen melders en niet-melders (zie figuur 10). De verschillen qua tevredenheid over bevraagde aspecten uit de persoonlijke levenssfeer blijken zeer beperkt te zijn. Opvallend is dat melders meer tevreden zijn over hun inkomen en woning, weliswaar is het verschil klein.

In vergelijking met figuur 8 valt op dat de melders meer tevreden zijn dan de niet-melders over de faciliteiten in hun persoonlijke levenssfeer (interne locus), en dit in tegenstelling tot de tevredenheid over de publieke faciliteiten (externe locus) waar de niet-melders meer tevreden zijn. Hieruit besluiten we dat door de hogere tevredenheid van de melders over hun persoonlijke faciliteiten zij ook een hoger verwachtingspatroon hebben ten aanzien van de publieke faciliteiten in de buurt. Als de buurt bijgevolg niet aan dit verwachtingspatroon voldoet, resulteert dit in een hogere mate van

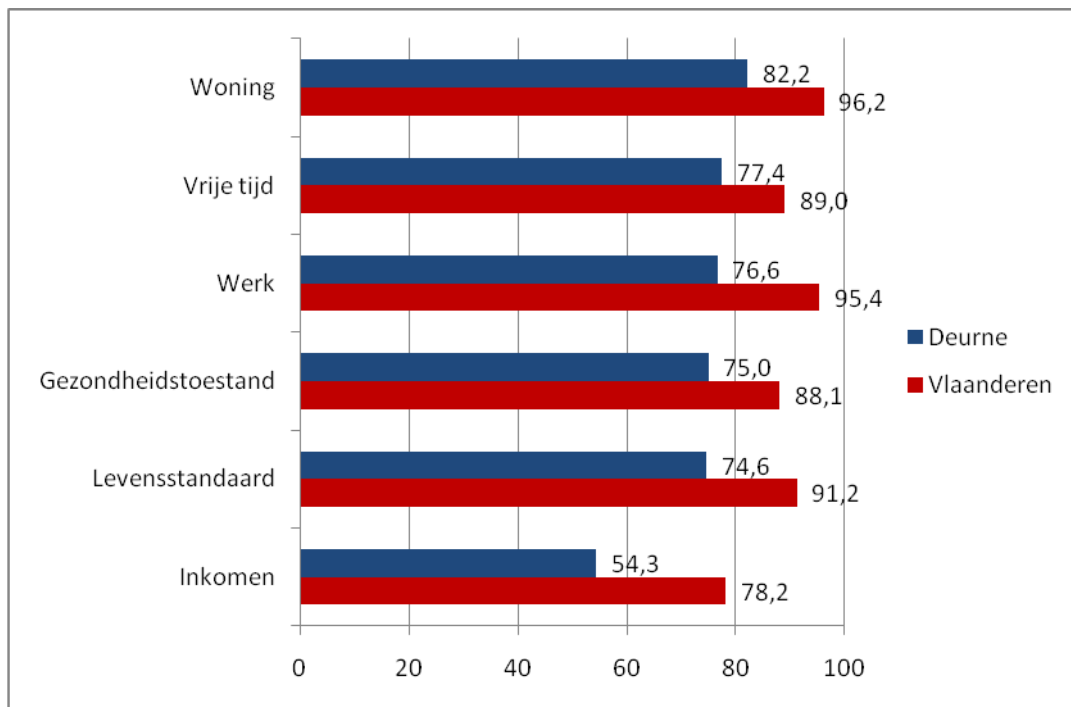
ontevredenheid over de publieke faciliteiten. De niet-melders daarentegen hebben een lager verwachtingspatroon en zijn meer tevreden over de publieke faciliteiten.

Figuur 10: In welke mate bent u tevreden over...

De SCV (2008) peilt ook naar de mening van de Vlaming over deze faciliteiten in de persoonlijke levenssfeer waardoor we in staat zijn om de vergelijking tussen Deurne en Vlaanderen te maken (figuur 11). Hieruit blijkt dat de Deurnenaar echter veel minder tevreden is over zijn/haar persoonlijke levenssfeer. Zo zien we grote verschillen in tevredenheid wat het werk, de levensstandaard en het inkomen betreft.

Figuur 11: In welke mate bent u tevreden over...

Bij wijze van kritische reflectie kunnen we deze resultaten vergelijken met de voorgaande resultaten met betrekking tot de collectieve en doorgaans publieke buurtfaciliteiten. Het is bijvoorbeeld opvallend dat 82% van de Deurnse antennes tevreden is over zijn/haar private woning terwijl de publieke voorzieningen op heel wat minder tevredenheid kunnen rekenen.

2. Deurne in quotes

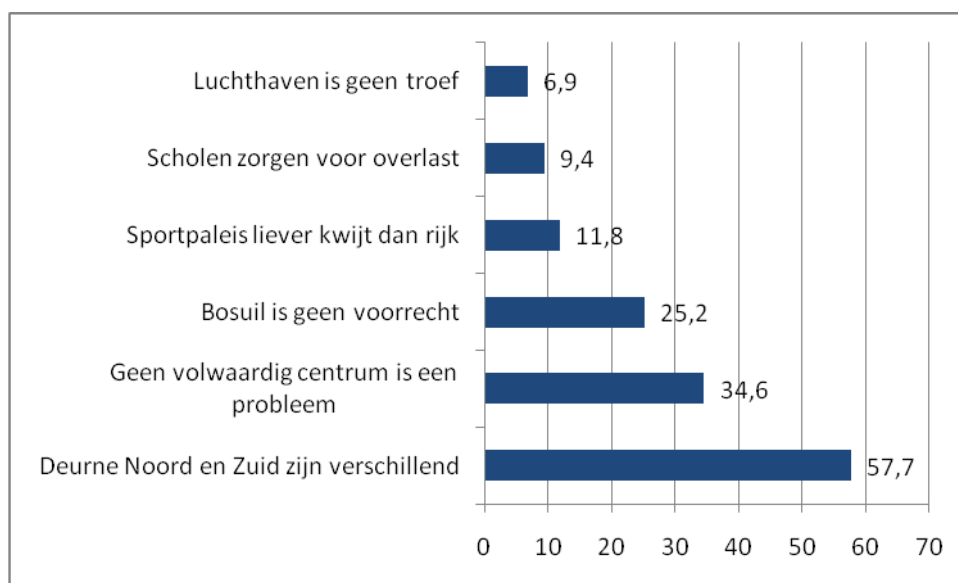
De Deurnse antennes konden ook hun mening geven over enkele stellingen omtrent specifieke Deurnse vraagstukken die leven onder de Deurnse bevolking, ondermeer stellingen over het Sportpaleis, de luchthaven, het Bosuil stadion en het gebrek aan een volwaardig Deurns centrum. Deze resultaten geven we weer in figuur 12.

Zo zien we dat slechts een kleine minderheid van de Deurnenaars de luchthaven geen troef vindt en dat de talrijke scholen in Deurne voor overlast zorgen. Ook is slechts 11,8% van de Deurnse respondenten het Sportpaleis liever kwijt dan rijk. Er bestaat dus zeer weinig ontevredenheid over de aanwezigheid van het Sportpaleis. De NIMBY-logica (Not in my backyard) indachtig hoeft het echter niet te verwonderen dat deze cijfers hoger worden naarmate men dichterbij het Sportpaleis woont en er ook meer overlast van ondervindt. Je kan immers verwachten dat Deurnenaars die onder andere parkeerproblemen, mobiliteits- en geluidsoverlast ondervinden van het Sportpaleis minder tevreden zullen zijn over de aanwezigheid ervan. Deze veronderstelling wordt ook gedeeltelijk bevestigd in de analyses. Zo is 33,4% van de respondenten uit Kronenburg het wel

(helemaal) eens met deze stelling. Ook dit cijfer is echter nog niet zo hoog waarbij we de conclusie kunnen trekken dat het overgrote deel van de Deurnenaars het Sportpaleis als een troef voor Deurne beschouwen.

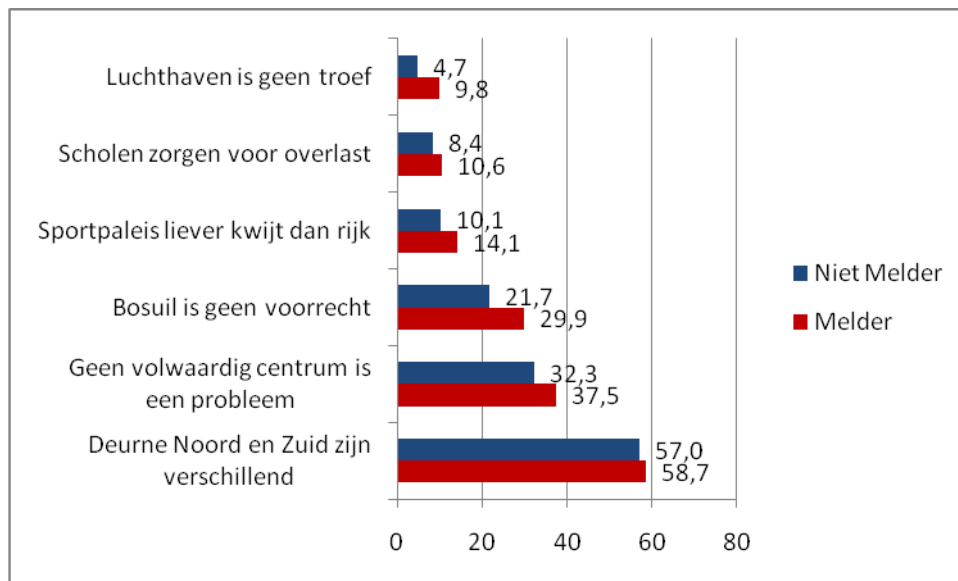
Het blijkt ook zeer duidelijk uit deze cijfers dat slechts een derde van de Deurnenaars vragende partij is voor een volwaardig centrum. Dit in tegenstelling tot de algehele perceptie waarbij dit gemis sterk wordt geïdentificeerd.

Figuur 12: In welke mate bent u het eens met de stelling...

Volgend op de algemene resultaten, maken we ook hier het onderscheid tussen de melder en niet-melder waarbij we kunnen stellen dat de verschillen tussen melder en niet-melder beperkt zijn (zie figuur 13). Wel is het opvallend dat ook hier de melders kritischer en minder ontvankelijk staan ten opzichte van onder andere de luchthaven, het Bosuil stadion en het Sportpaleis.

Figuur 13: In welke mate bent u het eens met de stelling...

3. Gepersonaliseerde uitingen van ontevredenheid

In het volgende deel staan we kort stil bij de individuele opmerkingen van de Deurnse antennes. Op het einde van de FOD enquête werd er immers een plaats voorzien voor individuele opmerkingen. Deze opmerkingen zijn van belang omdat ze ons een inzicht geven in specifieke zaken die tot ontevredenheid leiden bij de Deurnse antennes.

Maar liefst 24,5% (168/686) van de antennes maakte gebruik van deze mogelijkheid. Indien we kort stil staan bij de identiteit van deze antennes dan stellen we in tabel 5 vast dat 28,6% van de melders ervoor kozen om een individuele opmerking te maken en dit ten opzichte van 21,5% van de niet-melders. Dit is uiteraard geen onverwacht resultaat. Zoals gezegd, bestaat de meldersgroep uit de meest mondige burgers.

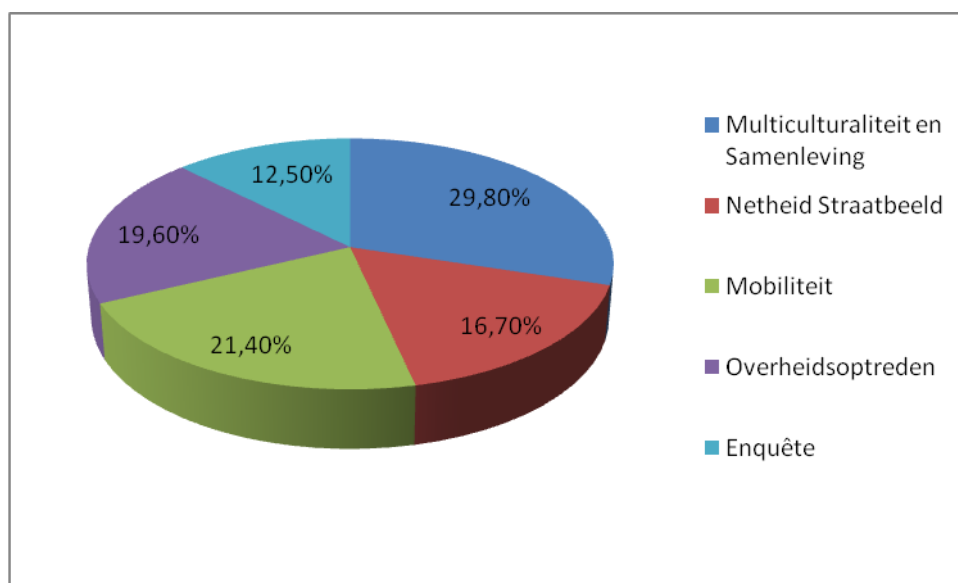
Tabel 5: Profiel persoonlijke opmerkingen

Opmerking?	Niet-melder	Melder	Total
Neen	78,5%	71,4%	75,5%
Ja	21,5%	28,6%	24,5%
Total	100,0%	100,0%	100,0%

Tot zover de identiteit van de Deurnse antennes die gebruik hebben gemaakt van de plaats voorzien voor opmerkingen. Vervolgens staan we stil bij de aard en hoedanigheid van de opmerkingen. Om dit te analyseren hebben we de opmerkingen ondergebracht in vijf categorieën, met name Multiculturaliteit en Samenleving, Netheid Straatbeeld, Mobiliteit, Overheidsoptreden en Enquête.

In figuur 14 wordt de verdeling van de onderwerpen weergegeven waarop de opmerkingen betrekking hebben.

Figuur 14: Verdeling van de persoonlijke opmerkingen

Het grootste deel van de opmerkingen die de Deurnse antennes maken heeft betrekking op de 'Multiculturaliteit en Samenleving'. Dit zijn enerzijds opmerkingen met betrekking tot allochtonen en anderzijds opmerkingen over zaken die het samenleven tussen mensen bemoeilijken. De tweede grootste categorie van opmerkingen heeft betrekking op de mobiliteit. Dit is een ruime categorie die opmerkingen bevat over specifieke verkeerssituaties, parkeerproblemen en fileleed. Ook de drie opmerkingen over de Oosterweelverbinding zitten in deze categorie verrat wat aangeeft dat dit ten tijde van de FOD survey (januari – juni 2009) nog geen belangrijk issue was voor de Deurnse antennes. De derde grootste categorie betreft opmerkingen over het optreden van de overheid. Dit gaat dan met name over het gebrek aan een reactie van het district op een bepaalde melding of gebrek aan inspraak over een bepaalde materie (vb. het doortrekken van tramlijn 8). Deze categorie bevat eveneens, veelal negatieve, opmerkingen over een (gebrek aan) politietussenkoms. Dit werd bevestigd op het infomoment voor de Deurnse antennes waaruit enige ontevredenheid bleek over de tussenkomsten van de lokale politie. Ook pleitten de aanwezigen voor een grotere rol en aanwezigheid van de wijkagent. De vierde grootste categorie 'Netheid van het straatbeeld' omvat opmerkingen omtrent hondenpoep, vuil op straat en verloedering. Ten slotte werden er ook opmerkingen gemaakt met betrekking tot de enquête en, bij uitbreiding, tot het onderzoek FOD. Ook hier beslaan de opmerkingen een breed spectrum over het nut van deze enquête en de maatschappelijke kosten van dergelijk onderzoek.

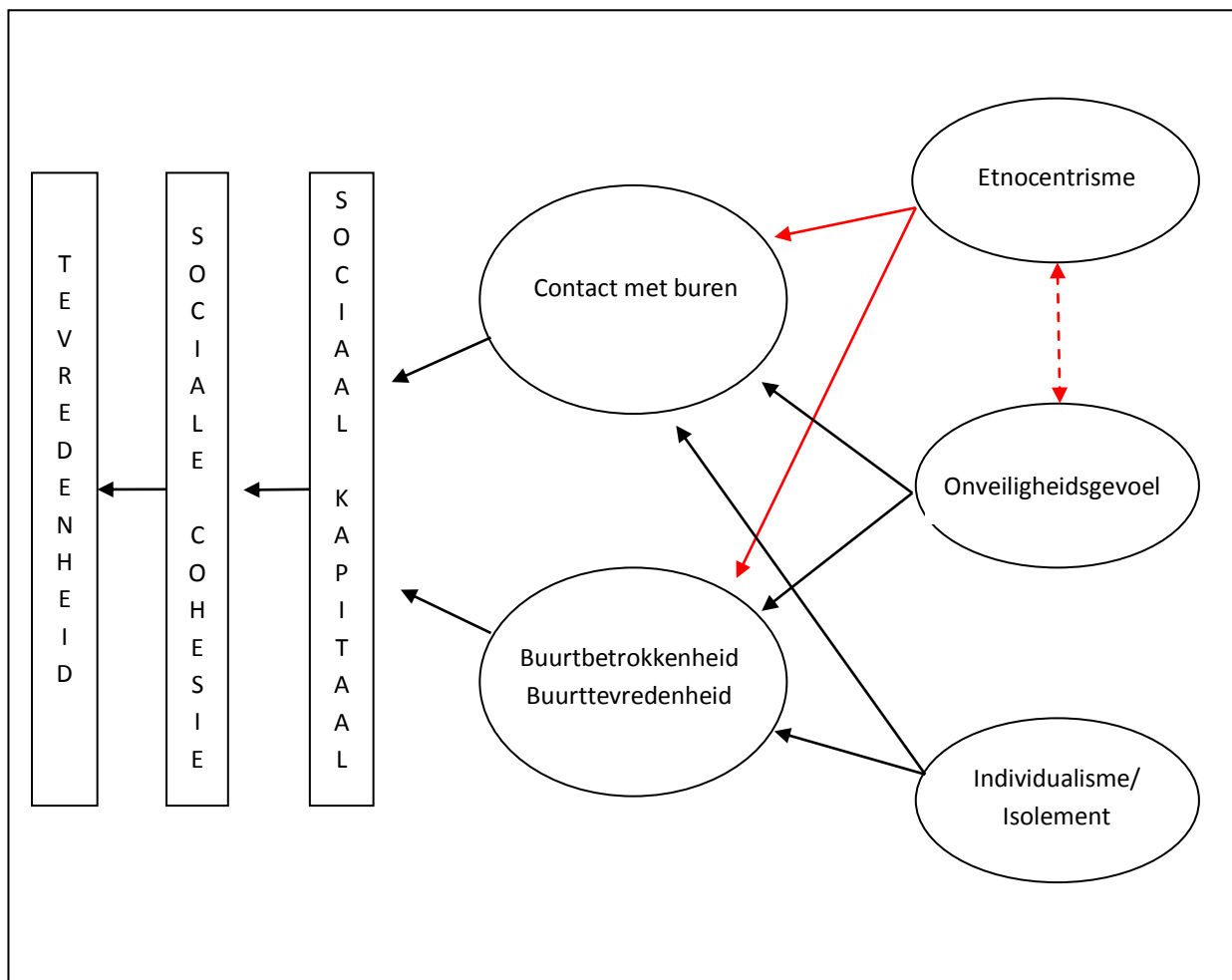
DEEL 2: VERKLARINGEN VOOR ONTEVREDENHEID

Inleiding

Het onderzoek FOD start vanuit de bekommernis van het Deurnse districtsbestuur over de globale tevredenheid/ontevredenheid van de Deurnse bevolking. Op basis van diverse signalen bestaat immers het vermoeden dat de mate van ontevredenheid in het district Deurne relatief groot is. Daarom is het logisch dat we kiezen voor de variabele 'tevredenheid' als ultieme afhankelijke variabele. Dit wil zeggen dat we in dit onderzoek op zoek gaan naar factoren, zowel op individueel niveau als op niveau van de Deurnse buurten, die de mate van (on)tevredenheid van de Deurnse burger positief en/of negatief beïnvloeden.

In onderstaande figuur 15 geven we de structuur van het onderzoek weer.

Figuur 15: Structuur

Om de tevredenheid in Deurne te meten, maken we gebruik van de concepten sociale cohesie en sociaal kapitaal. Putnam (2000) argumenteert immers dat de mate waarin een samenleving al dan

niet over een sterke sociale cohesie beschikt, een grote rol speelt in het bepalen van de mate van (on)tevredenheid van de burger in die samenleving. Forrest en Kearns (2001) omschrijven een samenleving met veel sociale cohesie als een maatschappij gekenmerkt door sociale gelijkheid, veel sociale interactie tussen burgers, veel buurtgevoel en gedeelde normen en waarden. In zulke samenlevingen is de burger meer tevreden dan in een samenleving gekenmerkt door een grote sociaal-economische kloof tussen de sociale klassen, door een hoge mate van individualisme en door sterk uiteenlopende normen en waarden. De aanwezigheid van sociaal kapitaal is dan weer op haar beurt positief gecorreleerd met de mate van sociale cohesie die aanwezig is in een samenleving. Het is immers zo dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal zorgt voor (in)formele samenwerking (en dus sociale interactie) tussen burgers en voor een hoger buurtgevoel en- identificatie

In de onderzoeksliteratuur bestaat er een uitgebreide discussie over de beste manier en over de indicatoren, waarmee men sociale cohesie en sociaal kapitaal kan meten. Men is het er niettemin over eens dat er nood is aan zowel gedragsindicatoren als aan houdingsindicatoren om een volledig beeld te krijgen van de sociale cohesie in een samenleving. Bij het onderzoeken van sociale cohesie moet je als onderzoeker kijken naar zowel de percepties van de bewoners als naar hun feitelijke gedrag. In dit tevredenheidsonderzoek kiezen we voor de variabelen 'contact met burens' en 'buurtbetrokkenheid' als respectievelijk gedrags- en houdingsindicator voor sociale cohesie.

In de literatuur onderscheidt men enkele voedingsbodems van (on)tevredenheid (Huyse 1997; Thijssen 1999; Elchardus & Smits 2002). De redenering hierachter luidt dat de mate waarin deze voedingsbodems aanwezig zijn bij de bevolking een effect zal hebben op de (on)tevredenheid van de bevolking. De voedingsbodems waarop we ons, binnen het onderzoek FOD, concentreren zijn etnocentrisme, subjectief onveiligheidsgevoel, en *sense of place*.

De rol van de voedingsbodems van ontevredenheid in dit verhaal is dat zij een invloed hebben op de indicatoren van sociale cohesie en sociaal kapitaal. Zo zullen bijvoorbeeld etnocentrische Deurnenaars minder frequent en diepgaand contact hebben met hun allochtone burens en, indien zij in een etnische diverse buurt wonen, zich minder betrokken voelen bij hun buurt. Ook is het zo dat onderzoekers de voedingsbodem etnocentrisme als indicator voor de mate van sociale cohesie hanteren (Hooghe, *et al.*, 2006).

Het is de bedoeling van de tweede fase van FOD om in drie *cahiers* dieper in te gaan op elk van de bovenstaande voedingsbodems. In het vierde en laatste *cahier* zijn we dan in staat om de bekomen resultaten samen te voegen om zo te komen tot een volledig beeld van ontevredenheid. In dit eerste *cahier* gaan dieper in op de etnocentrische gevoelens van de Deurnenaars.

Hoofdstuk 1: Omgaan met etnische heterogeniteit in Deurne

Inleiding

Vooreerst gaan we kort in op de betekenis van ethnocentrisme. Later gaan we dieper in op de verschillen tussen buurten en de verklaringen voor ethnocentrisme. In dit onderzoek definiëren we ethnocentrisme als: *“De mate waarin een persoon het moeilijk heeft met de aanwezigheid van personen van een verschillende etnische achtergrond.”*.

Ethnocentrisme is een schaalvariabele, wat betekent dat we deze variabele construeren door gebruik te maken van de statistische techniek factoranalyse. Deze methodologie laat ons toe om een latente variabele (een variabele die je niet rechtstreeks kan meten zoals ethnocentrisme) te meten. Deze variabele construeren we op basis van vragen in de survey ‘FOD’ die peilen naar de gevoelens van de Deurnenaars ten aanzien van personen van verschillende etnische origine.

In tabel 1 geven we het percentage weer van de Deurnse respondenten dat het ‘eens’ of ‘helemaal eens’ is met onderstaande stellingen. We geven die items weer die overeenkomen met ons vergelijkingspunt: de Vlaamse cijfers voor 2008 en 2004. Uit de vergelijking blijkt dat de Deurnenaars zeker niet ethnocentrischer zijn dan de gemiddelde Vlaming. Enkel voor het item: ‘Migranten komen hier profiteren van de sociale zekerheid’, scoren de Deurnse respondenten hoger dan de Vlaamse. Dit zijn opmerkelijke resultaten gezien de grootstedelijke context van Deurne.

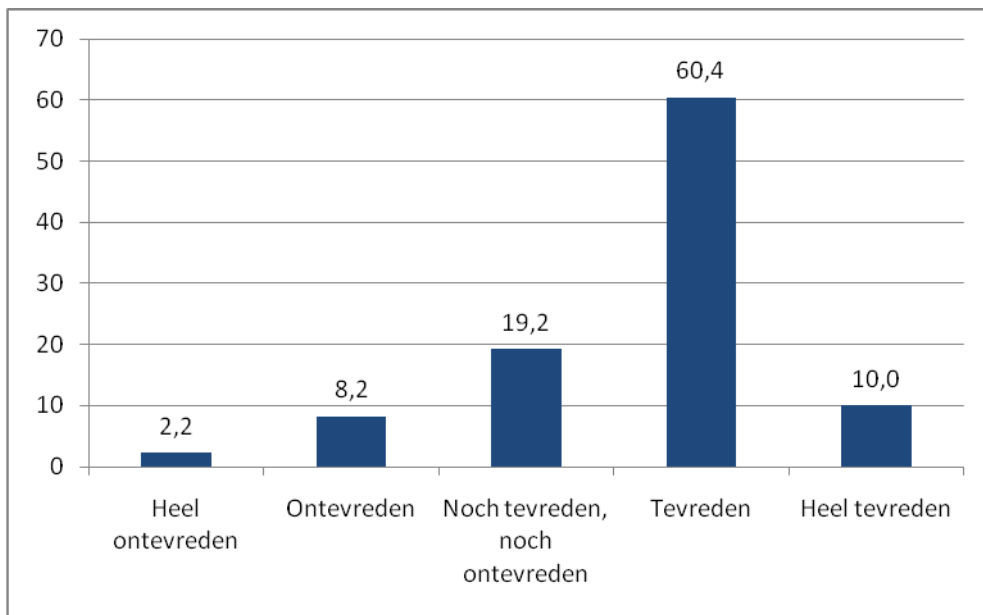
Tabel 6: Ik ben het eens of helemaal eens met onderstaande stellingen

	Deurne 2009 (%)	Vlaanderen 2008 (%)	Vlaanderen 2004 (%)
Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen	20,5	23,9	27,2
De aanwezigheid van verschillende culturen is een verarming van de samenleving	18,7	22,6	25,4
Migranten komen hier profiteren van de sociale zekerheid	48,8	46,4	53,3

Ethnocentrisme en buurttevredenheid.

In de onderstaande figuur 16 geven we de verdeling weer van de mate waarin de Deurnenaars tevreden zijn over de buurt waarin zij wonen. We leren uit deze grafiek dat 70,4% van de Deurnenaars over het algemeen tevreden tot zeer tevreden is over de buurt waarin hij/zij woont.

Figuur 16: In welke mate bent u tevreden over de buurt waarin u woont?

Structuur van dit *cahier*

Het eerste deel van dit *cahier* is theoretisch van aard en biedt een beter inzicht in de concepten die vaak opduiken in commentaren over etnocentrisme en ontevredenheid en de wisselwerking hiertussen. We behandelen hierbij uitvoerig de concepten sociaal kapitaal en sociale cohesie om vervolgens gericht in te gaan op hun samenhang met enerzijds het buurtniveau en anderzijds de etnische of economische heterogeniteit ervan. In het tweede deel gaan we allereerst in op de indicering en de operationalisering van de voorgaande concepten om vervolgens een en ander te concretiseren en in te gaan op de gedrags- en houdingsindicatoren om sociaal kapitaal te meten, waarbij de aandacht specifiek uitgaat naar het contact met de burens en de buurtbetrokkenheid. In het derde deel gaan we dieper in op de mate van etnocentrisme in Deurne en zoeken we tot slot naar verklaringen voor dit fenomeen aan de hand van een multilevel analyse.

1. Theoretisch referentiekader etnocentrisme

Dit deel is theoretisch van aard en biedt een beter inzicht in de concepten die vaak opduiken in commentaren over etnocentrisme en tevredenheid en de wisselwerking hiertussen. We geven hierbij een uitgebreide schets van het denken over sociaal kapitaal en sociale cohesie. Aanvankelijk behandelen we beide concepten in abstracto om vervolgens gericht in te gaan op hun samenhang met enerzijds het buurtniveau en anderzijds de etnische of economische heterogeniteit ervan.

Het nut om dit toe te lichten is dat we dit ook allemaal in kaart brengen in het onderzoek en dus de latere onderzoeksresultaten, zo garanderen we een voldoende diepgaande analyse zoals gevraagd door de opdrachtgever.

1.1. Conceptueel kader

1.1.1. Sociaal kapitaal

In de politicologische en sociologische literatuur wordt het concept sociaal kapitaal vaak verbonden met burgerschap of ‘*civicness*’ in het Engels (Putnam, 2000). Dit verwijst naar de mate waarin de bewoners van een samenleving deelnemen aan het gemeenschapsleven op het niveau van dorpen, steden en zelfs landen. Voor Robert Putnam verwijst sociaal kapitaal naar “*features of social organisation such as networks, norms and trust that facilitate co-ordination and co-operation for mutual benefit. Social capital enhances the benefits of investment in physical and human capital.*” (1993: 35).

De onderzoeksliteratuur onderscheidt verschillende vormen van sociaal kapitaal met eigen kenmerken die zich organiseren langsheen verschillende breuklijnen. De belangrijkste scheidingslijn tussen vormen van sociaal kapitaal is echter, volgens Putnam (2000), het onderscheid tussen *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal. *Bonding* sociaal kapitaal richt zich, uit keuze of noodzaak, uitsluitend op de eigen groep en lijkt de identiteit, wederkerigheid en solidariteit van de homogene groep te versterken. Een voorbeeld hiervan is een voetbalclub waar uitsluitend leden van eenzelfde sociaal-economische en eenzelfde etnische groep spelen waarbij ze enkel in contact komen met de eigen groep. Een nadeel van *bonding* sociaal kapitaal, en meer bepaald van het creëren van een sterke loyaliteit ten overstaan van de eigen groep, is dat het tot vijandigheid kan leiden ten aanzien van personen die niet tot de eigen groep behoren. Hiertegenover staat het zogenaamde *bridging*

sociaal kapitaal, dat zich niet enkel richt tot de eigen groep maar ook tot leden van andere groepen die zich situeren aan de overzijde van belangrijke sociale breuklijnen.

In de praktijk zien we nochtans dat in veel groepen beide processen tegelijkertijd spelen: op de ene scheidingslijn worden er bruggen gelegd naar andere groepen, terwijl op een andere scheidingslijn de nadruk ligt op de eigen groep. Een voorbeeld hiervan is de zwarte kerk in de Verenigde Staten die mensen van dezelfde religie en ras (*bonding*) uit verschillende sociale klassen (*bridging*) met elkaar verbindt in eenzelfde organisatie. De organisatie is bijgevolg religieus en etnisch homogeen maar sociaal-economisch heterogeen.

In zijn invloedrijke boek '*Bowling Alone*' uit 2000 stelt Putnam vast dat er een daling plaatsvindt, in zowel relatieve als absolute cijfers, in de deelname van de Amerikaanse burger in de zogenaamde *civic associations*. Steeds minder Amerikanen en ook een kleiner deel van de totale bevolking participeert in onder andere kerkelijke organisaties, vakbonden en oudercomités. Het minder deelnemen aan de activiteiten van en/of organiseren van een (in)formele organisatie heeft echter wel gevolgen voor het sociaal kapitaal: hoe minder er (in)formeel wordt samengewerkt tussen burgers, hoe minder kansen de burgers hebben om sociaal kapitaal op te bouwen.

Ook andere auteurs, zoals Forrest en Kearns, merkten op dat de stabiele naoorlogse samenleving, gekenmerkt door een hoge mate van sociaal kapitaal, plaats moest ruimen voor een nieuwe samenleving met minder zekerheden. Het constante ledental van werknemersorganisaties, werkzekerheid en stijgende lonen, kwamen onder druk te staan van een samenleving gekenmerkt door een grotere mate van individualisme, een steeds groter wordende kloof tussen burgers die al dan niet gewapend zijn tegen de toenemende informatisering van de samenleving en minder werkzekerheid (Forrest en Kearns, 2001: pg. 2127).

Het ontstaan van deze 'nieuwe' samenleving zorgde voor het verdwijnen van een gedeelde identiteit onder de bevolking, die als het ware het cement vormden van de bestaande sociale systemen. Zo zien we dat maatschappelijke instellingen, zoals ondermeer de traditionele politieke partijen, werknemersorganisaties en ook de Kerk, er niet meer in slagen om een breed publiek aan te spreken. In de stabiele naoorlogse samenleving konden deze instellingen dit wel, aangezien ze het overgrote deel van de samenleving tot hun leden konden rekenen. Dit maakte het mogelijk voor de kerk en de vakbonden om een grote invloed uit te oefenen op de samenleving omdat zij in staat waren om de bevolking (hun leden) te bereiken en zo bepaalde gedeelde normen en waarden konden verspreiden. In de 'nieuwe', meer geïndividualiseerde samenleving daalt het aantal leden van vakbonden en het aantal kerkgangers waardoor deze instellingen er niet meer in slagen om

dezelfde invloed uit te oefenen op de samenleving. Dit maakt het voor deze instellingen moeilijker om de eerdere gedeelde normen en waarden in stand te houden, laat staan vernieuwde gedeelde normen en waarden te laten inburgeren. Hun invloed op de gedeelde identiteit van de burger daalt met andere woorden spectaculair. Dit is zeer opmerkelijk omdat het niet zo lang geleden is dat bijvoorbeeld de Belgische samenleving uitermate verzuild was en dat het lidmaatschap van een ideologische familie voor een belangrijk deel je gehele identiteit bepaalde. Lid zijn van bijvoorbeeld een werknemersorganisatie had verstrekkende gevolgen voor allerlei aspecten van het leven. Dit betekende ondermeer dat je stemde op de 'juiste' partij en dat je deelnam aan allerlei activiteiten georganiseerd door de arbeidsorganisatie. Dit gold eveneens voor de Kerk.

Het is echter wel zo dat de daling in de participatie in zulke organisaties, naar de definitie van sociaal kapitaal van Putnam, voor een vermindering van het sociaal kapitaal zorgt in de samenleving. Putnam legt immers in zijn definitie van sociaal kapitaal de nadruk op netwerken en gedeelde normen waardoor we kunnen argumenteren dat door deze verandering van de maatschappij de bestaande netwerken en gedeelde normen onder druk komen te staan, wat op zijn beurt leidt tot een vermindering van het sociaal kapitaal in de maatschappij.

Dit leidt ertoe dat verschillende auteurs argumenteren dat er een crisis van het sociaal kapitaal bestaat (o.a. Putnam, 2000 en Kearns en Forrest, 2001). Elementen zoals een groeiende sociaal-economische ongelijkheid, toenemende criminaliteitscijfers, meer werkloosheid, een toenemend aantal echtscheidingen en multiculturaliteit dragen zeker bij tot deze daling. Deze crisis van het sociaal kapitaal heeft ook tot gevolg dat de sociale cohesie in de samenleving onder druk komt te staan. Kearns en Forrest (2001) omschrijven een samenleving met een sterke sociale cohesie als een maatschappij gekenmerkt door sociale gelijkheid, veel sociale interactie tussen burgers, veel buurtgevoel en gedeelde normen en waarden. Uit deze omschrijving van sociale cohesie en volgend uit de definitie van sociaal kapitaal, kunnen we afleiden dat sociaal kapitaal positief gecorreleerd is met de mate van sociale cohesie aanwezig in een samenleving. Het is immers zo dat de aanwezigheid van sociaal kapitaal zorgt voor (in)formele samenwerking (en dus sociale interactie) tussen burgers en voor een hoger buurtgevoel en- identificatie.

1.1.2. Sociale cohesie en het buurtniveau

Wat betekent dit nu voor het buurtniveau? Intuïtief zou je vermoeden dat door de toenemende informatisering en globalisering, de invloed van het buurtniveau op de gedeelde identiteit en normen en waarden sterk vermindert. Anderzijds vragen Kearns en Forrest (2001) zich af of de globalisering niet net het omgekeerde effect heeft. Deze auteurs argumenteren dat lokale sociale

interacties, op het niveau van de buurten en wijken, voor een zekere mate van geborgenheid kunnen zorgen in tegenstelling tot de sociale interacties die plaatsvinden ver boven het buurtniveau. Guest en Wierzbicki (1999) argumenteren dat dit vooral van belang is voor oudere bewoners en de niet-actieve bevolking. Ook denken we hierbij aan de kansarmere bewoners die door hun mindere mobiliteit meer aangewezen zijn op de relaties en de voorzieningen in de buurt. Ook zijn de buurt en de eventuele relaties binnen de buurt, volgens eerder onderzoek, belangrijk voor eigenaars en hogeschoolde (Marquez en Perez 2008). In de onderzoeksliteratuur maakt men overigens een onderscheid tussen twee manieren waarop de buurt men de buurt beleeft. Enerzijds is er 'neighbouring' waarbij voor de minder mobiele buurtbewoners het 'buurten' van belang is. Anderzijds is er de 'neighbourhood' dat inhoudt dat voor sommigen het belangrijkste de buurt op zich is of het specifieke imago ervan (Castells 1997; Marquez en Perez 2008; van Engelsdorp, Gastelaars en Hamers 2006). Wij zullen in dit verband de term 'sense of place' of buurtgebondenheid gebruiken.

De buurt blijft bijgevolg een belangrijk niveau voor een groot deel van de bevolking met het oog op het onderhouden en creëren van sociale relaties en als deel van de sociale identiteit. De discussie rond het belang van het buurtniveau zit echter ingebed in een bredere discussie rond sociaal kapitaal.

De relatie tussen sociale cohesie en de buurt is volgens Forrest en Kearns (2001, pg. 2137) belangrijk omwille van twee redenen. Ten eerste kan de sociale cohesie op het niveau van de gehele samenleving een gevolg zijn van de hoeveelheid en de kwaliteit van de sociale interactie op het lokale (buurt) niveau. Ten tweede kan de verpaupering van een buurt tot een vermindering van sociaal kapitaal leiden doordat de buurtnetwerken worden verstoord. Bij een verpaupering van een buurt trekken de hoger opgeleiden weg uit de buurt en worden zij vervangen door nieuwe bewoners, vaak minder hoog opgeleiden en minder gegoeden. Zoals eerder aangetoond, bijvoorbeeld door Putnam, zijn de hoger opgeleiden eerder en vaker geneigd om te participeren aan het gemeenschapsleven. Het is ook zo dat het opbouwen van een netwerk enige tijd in beslag zal nemen omdat er een zekere mate van vertrouwen tussen de leden moet worden gecreëerd. Dit zorgt ervoor dat in het geval van de verpaupering van de buurt, de sociale netwerken in de buurt zullen verzwakken wat leidt tot minder sociaal kapitaal in de buurt. Eenmaal men in zulke neerwaartse spiraal terechtkomt, blijkt het zeer moeilijk te zijn om het sociaal kapitaal in deze buurten terug op te bouwen. Dit heeft als gevolg dat de teloorgang van een buurt moeilijk te stoppen valt.

Bij deze twee redenen gaan de auteurs uit van een *'bottom-up'* proces, gebaseerd op lokaal gesitueerd sociaal kapitaal: lokaal sociaal kapitaal zorgt voor hogere sociale cohesie op niveau van de samenleving. Dit heeft zeker raakvlakken met de redenering van Kearns en Forrest die ervan uitgaat dat een daling van het sociaal kapitaal voor een verlaging van de sociale cohesie in de samenleving zorgt. Hiertegenover staat echter een alternatieve visie, die stelt dat lokaal sociaal kapitaal in de lokale arena blijft en dat er geen positieve *spill-over* effecten naar een hoger niveau voorkomen. Dit is wat Portes en Landolt (1996) de keerzijde van sociaal kapitaal noemen. Inwoners van een buurt kunnen dan wel samenwerken in een (in)formele organisatie waardoor ze sociaal kapitaal vergaren maar het is niet per definitie zo dat deze verzameling van sociaal kapitaal zal leiden tot een hogere mate van sociale cohesie op het niveau van de samenleving. Fukuyama (1999, pg. 98) haalt hierbij het voorbeeld aan van buurtbewoners die een buurtpatrouille oprichten als reactie op een inbrakengolf in de buurt. Het ontstaan van deze organisatie is met andere woorden een zuivere reactie op het wantrouwen dat de buurtbewoners hebben ten aanzien van de overige leden van de bredere samenleving. De kans is bijgevolg zeer klein dat het oprichten van deze organisatie en het samenwerken van de buurtbewoners zal leiden tot een betere sociale cohesie op het niveau van de samenleving. Deze logica illustreert mooi het verschil tussen *bonding* en *bridging* sociaal kapitaal. De cohesie tussen de buurtbewoners zal groter worden (versterking bonding sociaal kapitaal) maar er zal weinig contact zijn met bewoners van andere buurten, wel integendeel (afbouw bridging sociaal kapitaal).

1.1.2.1. Gentrificatie

Hierboven stelden we dat de verpaupering van een buurt tot een vermindering van sociaal kapitaal kan leiden door het verbreken van de sociale netwerken. De buurtbewoners die uit de buurt kunnen en willen wegtrekken, veelal de hoger opgeleiden en middenklasse, zullen dat immers ook doen. Dit verschijnsel wordt trouwens soms suburbanisatie genoemd omdat deze rijkere stedelingen vaak naar de randstad verhuizen.

In recente decennia tekent er zich echter ook een tegenbeweging af die voor het eerst werd geïntroduceerd door Glass in 1964: gentrificatie. Dit is het proces waarbij mensen uit de midden- of hogere klassen in bepaalde wijken gaan wonen. Smith (1982, pg. 139) definieerde het als volgt: *"By gentrification I mean the process by which working class residential neighbourhoods are rehabilitated by middle class homebuyers, land-lords and professional developers."*

Dit proces kent verschillende fasen. Allereerst is er een beperkte instroom in de buurt van een aantal pioniers zoals studenten en kunstenaars. Voor de rest wonen er in deze verpauperde buurten

voornamelijk laaggeschoolde allochtonen en autochtonen. In een volgende fase volgen al dan niet gezinnen en jonge mensen die aangetrokken worden door het woningpotentieel en de betaalbare woningen. In de laatste fase kan er eventueel nog een grootschalige, commerciële gentrificatie plaatsvinden maar dit hoeft niet. Deze laatste fase is afhankelijk van het aanwezige woningbestand en de overheids- en private investeringen in de buurt (Lees, Slater *et al.* 2008).

Dit proces heeft uiteraard een invloed op de interetnische verhoudingen en contacten in de buurt aangezien zowel de allochtone als autochtone populatie in de buurt een zekere specificiteit heeft. De allochtonen wonen al een geruime tijd in de buurt en hebben er eventueel een eigen infrastructuur uitgebouwd. De autochtonen kiezen er dan weer specifiek voor om in de buurt te komen wonen waardoor zij dus ook meer neutraal of positief zullen staan ten aanzien van etnische heterogeniteit (Scheepers, Felling *et al.* 1990; Hamberger en Hewstone 1997; Coffé, Billiet *et al.* 2002). Dit betekent echter niet dat die ingesteldheid niet kan veranderen wanneer de *gentrifiers* langer in de buurt wonen en sterker geconfronteerd worden met hun allochtone burens.

Over de gevolgen van gentrificatie op het sociaal kapitaal in de buurt is nog maar weinig bekend. Uit eerder onderzoek blijkt dan wel dat *gentrifiers* hoger sociaal kapitaal hebben (Völker 2000) en dat hooggeschoolden vaker informele contacten hebben in een buurt (Mollenhorst, Völker, *et al.* 2009), maar toch kunnen we niet zomaar stellen dat gentrificatie het sociaal kapitaal in een buurt sowieso verstevigt. Hiervoor is verder onderzoek noodzakelijk. In deze bijdrage zullen wij hiertoe alvast een aanzet geven.

De tegenhanger van de gentrificatietheorie is de veranderingstheorie waarbij de nadruk ligt op de buurtbewoners die reeds lange tijd in de buurt wonen. Deze buurtbewoners maken van op de eerste rij de veranderingen mee die de buurt ondergaat. Het is dan ook niet te verwonderen dat deze bewoners met een conservatieve blik naar de buurtveranderingen kijken.

1.1.3. Heterogeniteit en sociale cohesie

1.1.3.1. Effect van heterogeniteit op sociale cohesie

Eerder onderzoek (o.a. Letki 2008; Putnam 2007; Costa en Kahn 2003) heeft al meermaals uitgewezen dat economische en etnische heterogeniteit een negatief effect hebben op sociale cohesie. Men onderscheidt in dit verband drie invalshoeken.

Ten eerste is er de zogenaamde '**contacttheorie**' die stelt dat de aanwezigheid van etnische diversiteit voor een toename van tolerantie tussen verschillende etnische groepen zal zorgen. De 'contacttheorie' gaat er met andere woorden van uit dat naarmate er meer contact bestaat tussen

individueen met een verschillende etnische achtergrond, dit zal leiden tot een positievere beeldvorming van de andere etnische groep, zodat er uiteindelijk meer vertrouwen ontstaat tussen de etnische groepen. Meer vertrouwen leidt vervolgens tot meer sociale interacties en bijgevolg tot meer sociaal kapitaal. Deze benadering gaat dus in tegen de klassieke benadering die stelt dat heterogeniteit een negatief effect heeft op de sociale cohesie.

De contacttheorie gaat uit van vier voorwaarden. Allereerst moet het contact plaatsvinden tussen mensen met een gelijkaardige sociaal-economische status. Als één van de partijen een lagere status heeft, zal de negatieve beeldvorming van de andere partij versterkt worden. Ten tweede moet het contact diepgaand zijn, waarbij de achterliggende redenering luidt dat vluchtige contacten enkel de verschillen tussen beide groepen accentueren en tot een negatieve beeldvorming zullen leiden. Ten derde moeten de etnische groepen streven naar een gelijk of verenigbaar doel waarbij ze wederzijds afhankelijk zijn om dat doel te bereiken. Samen streven naar eenzelfde doel, bijvoorbeeld de opwaardering van de buurt, zorgt immers voor een groepsgevoel en komt de positieve beeldvorming ten goede. Ten vierde is het noodzakelijk dat de omgeving van beide groepen (o.a. familie, sociaal en professioneel netwerk) het interetnische contact in positieve zin steunt. Dit heeft betrekking op het klimaat waarin de interetnische contacten plaatsvinden.

Een vaak gehoorde kritiek op de contacthypothese (o.a. Vermeulen 1990; Meert, Blommaert, *et al.* 2004) luidt dat een toename van contact tussen etnische groepen leidt tot een preciezer beeld van de andere groep, dat zowel positief als negatief kan zijn. Het is immers zo dat door het intensieve contact ook meer verschillen tussen beide groepen zullen duidelijk worden, wat tot een negatiever beeld van de andere groep kan leiden.

Tegenover de 'contacttheorie' staat de tweede invalshoek: de zogenaamde '**conflicttheorie**'. Deze theorie argumenteert dat de etnische groepen vooral met elkaar zullen concurreren omwille van de concurrentie rond schaarse goederen. Deze concurrentie zal voornamelijk optreden als de etnische groepen een gelijkaardig sociaal-economisch profiel hebben omdat ze in die situatie om gelijkaardige banen en voorzieningen zullen concurreren. Dit druist met andere woorden volledig in tegen de contacttheorie die als voorwaarde stelt dat de partijen over een gelijke sociaal-economische status beschikken. Deze concurrentiestrijd tussen de etnische groepen leidt tot wantrouwen ten aanzien van de andere groep en meer solidariteit binnen de eigen etnische groep. Verschillende auteurs hebben reeds aangetoond dat hoe meer etnische groepen met elkaar in contact treden, hoe meer ze contact zullen zoeken met de eigen etnische groep en hoe meer het wantrouwen ten aanzien van andere etnische groepen zal toenemen (o.a. Taylor 1998). De conflicttheorie is bijgevolg zeer gelijkaardig aan het '*homofilie principe*' dat stelt dat de gemiddelde

mensen liever in contact treedt met mensen die gelijkaardig aan hem/haar is. Met andere woorden, mensen met dezelfde etnische achtergrond, dezelfde sociale status en die ook dezelfde normen en waarden delen.

Deze twee theorieën zijn nauw verbonden met het onderscheid tussen *bridging* en *bonding* sociaal kapitaal, dat we reeds hierboven maakten. De contacttheorie is duidelijk nauw verbonden met het *bridging* sociaal kapitaal, dat zich ook richt tot leden van andere groepen die zich situeren aan de overzijde van belangrijke sociale breuklijnen. Contact met etnische diversiteit leidt, volgens de contacthypothese, tot een versterking van de relaties met andere etnische groepen en een versterking van het *bridging* sociaal kapitaal. De conflicttheorie is dan weer nauw verbonden met het *bonding* sociaal kapitaal waarbij men zich uitsluitend richt op de eigen groep en de identiteit, wederkerigheid en solidariteit van de homogene groep tracht te versterken.

Putnam (2007: pg. 144-149) stelt evenwel dat zowel het uitgangspunt van de aanhangers van de contacttheorie als dat van de aanhangers van de conflicttheorie, gebaseerd is op de assumptie dat er een zekere *zero sum* relatie bestaat tussen *bridging* en *bonding* sociaal kapitaal. Zulke relatie houdt in dat als je over veel *bridging* kapitaal beschikt, je per definitie over weinig *bonding* sociaal kapitaal beschikt en vice versa: het ene sluit het andere uit. Putnam stelt deze *zero sum* relatie echter in vraag: geen enkel eerder onderzoek heeft immers het effect van heterogeniteit op de intra- en extragroepsgevoelens, respectievelijk gevoelens ten aanzien van de leden van de eigen groep en gevoelens ten aanzien van de andere groep, onderzocht. Als we vervolgens aannemen dat de relatie tussen *bridging* en *bonding* sociaal kapitaal geen *zero sum* relatie hoeft te zijn, dan is de volgende stap het overwegen dat etnische heterogeniteit in de samenleving ook een negatief effect kan hebben op de etnische intra-groepsgevoelens. Dit noemt Putnam de '**constrict theory**'. Een grootschalig onderzoek in de Verenigde Staten bevestigt deze these: in heterogene buurten daalt het vertrouwen in zowel de eigen etnische groep als in de overige etnische groepen. Hierdoor besluit Putnam dat mensen, wanneer geconfronteerd met diversiteit, een 'schildpad-reflex' hebben.

1.1.3.2. Sociaal-economische of etnische heterogeniteit?

Men kan zich, vanuit eerder onderzoek, de vraag stellen welke vorm van heterogeniteit voor de verminderde sociale cohesie zorgt. Is met andere woorden de sociaal-economische of etnische heterogeniteit verantwoordelijk voor een daling van de sociale cohesie in de buurt? Letki (2008) stelt hierbij dat een vermindering van het sociaal kapitaal in het Verenigd Koninkrijk vooral veroorzaakt wordt door economische heterogeniteit wat betekent dat mensen van verschillende economische klassen niet of weinig met elkaar in contact treden. Zij stelt dat veel onderzoek naar sociale cohesie

onvoldoende rekening houdt met de sociaal-economische status van een buurt. Het tekort aan sociaal kapitaal doet zich hoofdzakelijk voor in economisch achtergestelde buurten en niet zozeer in etnische diverse buurten. Letki concludeert dan ook dat de aandacht van de Britse overheid naar de bestrijding van economische achterstand moet gaan en niet naar het bevorderen van de interetnische contacten. Oliver en Wong komen tot een gelijkaardig besluit. Zij stellen dat armoede en sociale wanorde ook een sterke invloed hebben op de etnocentrische vooroordelen van de buurtbewoners en leiden tot een vermindering van sociale activiteiten (Oliver en Wong, 2003).

Uit andere onderzoeken, hoofdzakelijk gesitueerd in de Verenigde Staten, blijkt evenwel dat de etnische diversiteit weldegelijk een invloed uitoefent op de sociale cohesie. Bewoners van een etnisch diverse buurt delen weinig culturele kenmerken wat de dialoog tussen verschillende etnische groepen niet ten goede komt. Taalproblemen kunnen deze dialoog nog verder bemoeilijken. Dit kan bijgevolg leiden tot minder vertrouwen tussen groepen en minder (in)formele samenwerking. Zo is er ondermeer Putnam (2007) die een verband vindt tussen etnische heterogeniteit en de daling van sociaal kapitaal. Ook uit het onderzoek van onder andere Costa en Kahn (2003), Alesina en La Ferrara (2000) blijkt dat etnische heterogeniteit in de Verenigde Staten een negatief effect heeft op sociaal kapitaal. Leigh (2006) toont dit verband dan weer aan voor Australië. Hij vindt dat het vertrouwen op lokaal en algemeen niveau lager is in de etnisch en linguïstisch heterogene buurten.

Gijsberts, van der Meer en Dagevos (2008) stellen echter, in tegenstelling tot beide bovenstaande benaderingen, dat de sociaal-economische status van een wijk samenhangt met de etnische diversiteit in de buurt waardoor beide in samenhang moeten worden onderzocht. Daarbij komt dan nog dat etnische en economische heterogeniteit vaak samengaan met economische deprivatie, criminaliteit en een groot verloop van bewoners in de wijk (Tolsma, *et al.*, 2008: pg. 3). Deze drie factoren zorgen ervoor dat bewoners van een wijk nog minder met elkaar in contact zullen treden wat tot een vermindering van het sociaal kapitaal leidt.

1.2. Theoretische operationalisering

De vraag die zich nu stelt, is aan de hand van welke indicatoren men sociale cohesie gaat meten. De meeste eerdere onderzoeken (o.a. Letki, 2008) naar het effect van etnische heterogeniteit op sociale cohesie onderscheiden twee componenten: een houdings- en een gedragsdimensie. Zij kijken met andere woorden enerzijds naar de percepties van de bewoners van buurten met veel diversiteit en anderzijds ook naar hun feitelijke gedragingen als reactie op de etnische diversiteit.

Vaak maken onderzoekers dan gebruik van de indicatoren *generalized trust* (als houdingsindicator) en de sociale interacties (als gedragsindicator). Een definitie van *generalized trust* luidt: “*Generalized*

trust means that it goes beyond specific personal settings in which the partner to be cooperated with is already known" (Marschall and Stolle, 2004). Het concept peilt met andere woorden naar de mate waarin een burger vertrouwen stelt in de medebewoners in zijn buurt die hij/zij echter niet kent. Putnam (2007) geeft een andere invulling aan dit concept. Hij hanteert het concept als de mate waarin de respondent zijn/haar burens vertrouwt.

Vertrouwen is een vaak gebruikte indicator omdat het een belangrijke graadmeter is voor sociale cohesie. Uit onderzoek blijkt immers dat mensen die anderen vertrouwen eerder persoonlijke banden zullen aangaan (Gijsberts, van der Meer en Dagevos 2008). Hier legt men met andere woorden de link tussen vertrouwen en het feitelijke gedrag. Tegenover het concept *generalized trust* staat *personalized trust* dat peilt naar het vertrouwen van de respondenten in de mensen die hij/zij persoonlijk kent.

Om de feitelijke gedragingen van de bewoners te meten, hanteert men verschillende indicatoren zoals onder andere het hebben van contacten met de burens en zich engageren voor vrijwilligerswerk. De redenering hierachter luidt dat het de gedragingen van de mensen zijn die uiteindelijk tot (een toename van) sociale cohesie zullen leiden (Völker, 2008).

Een voorbeeld van zulk onderzoek dat beide dimensies in overweging neemt, is het onderzoek van Tolsma *et al.* (2008). De auteurs argumenteren dat door het bestuderen van deze twee dimensies er een volledig beeld van de invloed van heterogeniteit op sociale cohesie ontstaat. Het geeft immers een beeld van het sociaal gedrag, (in)formele netwerken en zowel de kwantiteit als de kwaliteit van de sociale interacties. Zij maken in hun onderzoek naar de invloed van (economische en etnische) heterogeniteit op de sociale cohesie op lokaal niveau een onderscheid tussen vijf indicatoren om de sociale cohesie te meten. Als houdingsindicator hanteren zij *generalized trust* en als gedragsindicatoren contact met de burens, relatie met burens van verschillende etniciteit, de mate van vrijwilligerswerk en de kwaliteit van de sociale interacties.

Hooghe *et al.* (2006) argumenteren daarentegen dat sociale cohesie in een etnisch diverse context bestudeerd kan worden aan de hand van twee houdingsindicatoren, met name '*generalized trust*' en etnocentrisme. Etnocentrisme definiëren ze net als ons als de mate waarin een persoon het moeilijk heeft met de aanwezigheid van personen van een verschillende etnische achtergrond. De logica die Hooghe *et al.* (2006) hier hanteren, luidt dat etnocentrisme, racisme en andere vooroordelen ten aanzien van diversiteit even schadelijk kunnen zijn voor sociale cohesie als het ontbreken van '*generalized trust*'. Een samenleving met veel sociale cohesie wordt immers gekenmerkt door onder andere sociale interacties tussen de bewoners en een sterk buurtgevoel. Deze kenmerken worden

duidelijk gehypothekeerd door de aanwezigheid van ethnocentrische gevoelens en vooroordelen ten aanzien van diversiteit.

Wij argumenteren hier dat in een etnisch diverse samenleving en/of buurt de afwezigheid van ethnocentrische gevoelens een cruciale voorwaarde is voor het ontstaan van sociale cohesie. De vraag die zich immers stelt, is of de indicator *generalized trust* aanwezig zal zijn in een etnisch diverse samenleving/buurt waar veel ethnocentrische gevoelens aanwezig zijn. Met andere woorden, kan er vertrouwen ontstaan tussen buurtbewoners van verschillende etniciteit in een buurt met veel ethnocentrisme? Is het immers niet aannemelijk dat de aanwezigheid van ethnocentrische gevoelens zal verhinderen dat er vertrouwen ontstaat ten aanzien van (onbekende) mensen met een verschillende etnische achtergrond, en zo het ontstaan van '*generalized trust*' in de weg staat? Zelfs als we het concept '*generalized trust*' gebruiken in de betekenis van Putnam, lijkt het nog onwaarschijnlijk dat burgers met uitgesproken ethnocentrische gevoelens veel vertrouwen zullen stellen in hun burens van andere etnische origine. Ethnocentrische gevoelens kunnen bijgevolg leiden tot een lagere mate van *generalized trust*.

Samenvattend, gaan we ervan uit dat de aanwezigheid van ethnocentrische gevoelens een negatief effect heeft op de sociale cohesie. Ethnocentrische gevoelens kunnen immers leiden tot weinig *generalized trust* en dus tot een lagere sociale cohesie. Om die reden kiezen we hier de variabele '*buurtbetrokkenheid*' als houdingsindicator voor sociale cohesie. Als gedragsindicator van sociale cohesie kiezen we voor de mate van contact met de burens.

2. Empirisch onderzoekskader etnocentrisme in FOD

In dit deel gaan we dieper in op de twee volgende zaken. Enerzijds het conceptueel kader van FOD waarbij we aandacht besteden aan de definities die we gebruiken in FOD en wat we al dan niet volgen vanuit de theorie. Anderzijds hebben we aandacht voor de gedrags- en houdingsindicator die we hanteren in FOD: contact met burens en buurtbetrokkenheid.

2.1. Empirisch conceptueel kader in FOD

2.1.1. Allochtoon en autochtoon

In de bevraging peilen we naar de nationaliteit van de respondent maar niet naar zijn/haar etniciteit. Nationaliteit is echter geen al te beste indicator voor etniciteit aangezien burgers van verschillende etnische afkomst toch over de Belgische nationaliteit kunnen beschikken. Om die reden is ervoor gekozen om de respondenten te koppelen aan het bevolkingsregister om zo tot een betrouwbare indicatie van etniciteit te komen. Met de hulp van de dienst omgevingsinformatie van de stad Antwerpen hebben we dit kunnen doen.

Allereerst moeten we verduidelijken wat we verstaan onder het begrip ‘allochtoon’. Om de vergelijkbaarheid van de populatiecijfers met de surveygegevens te garanderen, nemen we de officiële invulling van de stad Antwerpen over. Zij stellen dat *“Inwoners met de Belgische nationaliteit die met een vreemde nationaliteit geboren werden of ingetreden zijn worden als allochtoon beschouwd”* (www.antwerpen.buurtmonitor.be). De herkomst wordt met andere woorden bepaald aan de hand van de huidige nationaliteit en de nationaliteit bij geboorte of intrede. De categorie allochtonen bestaat uit 9 subcategorieën, met name de Europese Unie (zowel oude als nieuwere lidstaten), Europa buiten de EU, Marokko, Turkije, Azië, Afrika, Amerika en Oceanië, Vluchtelingen en mensen van wie de etniciteit onbekend is.

Deze indeling heeft voor- en nadelen. Zo worden sommige Deurnenaars wiens aanwezigheid hoogstwaarschijnlijk niet tot een verhoging van etnocentrisme bij de autochtone bewoners zal leiden, ingedeeld bij de allochtonen. Anderzijds worden bewoners van nieuwe EU-lidstaten ook bij de allochtonen ingedeeld. Dit zijn nationaliteiten waarover wel enkele vooroordelen bestaan bij de bevolking. Dan denken we bijvoorbeeld aan een recente discussie in België waarbij een champignonkweker zijn (autochtone) werknemers ontsloeg en verving door goedkopere Oost-Europese werkkrachten. Dit kan leiden tot negatieve gevoelens ten aanzien van deze

bevolkingsgroep. Ook was er in het begin van het nieuwe millennium een immigratiebeweging vanuit de Balkan richting West-Europa.

In onderstaande tabel geven we de etniciteitsverdeling van zowel de Deurnse populatie als van de respondenten van de eerste FOD-survey weer. Hieruit blijkt dat voor het jaar 2009 in Deurne 75,7% van de bevolking van autochtone origine is en 24,3% van allochtone origine. Uit onderstaande tabel blijkt dat in vergelijking met de populatiecijfers er een oververtegenwoordiging van autochtonen bestaat in de surveygegevens. Het enquêteren in dit onderzoek FOD was een zeer arbeidsintensief proces. Zo boden de enquêteurs zich tot viermaal toe aan bij de respondenten en werd er gewerkt met tolken om zo een groter deel van de allochtone bevolking te bereiken. Maar het blijft moeilijk om de allochtonen te bereiken en te betrekken bij zulke onderzoeken.

Tabel 7: Autochtoon – Allochtoon verdeling in Deurne

	2009	FOD	N-M	M
Deurne	71.809	686	396	290
% Autochtonen	75,7	87,6	85,4	90,7
% Allochtonen	24,3	12,4	14,6	9,3

Onderstaande tabel geeft de subcategorieën van de allochtonen en hun respectievelijke frequentie weer in de survey.

Tabel 8: Verschillende etniciteiten in Deurne

	Frequentie	Percentage
Autochtoon	602	87,8
Rest EU	25	3,6
Rest Europa	6	0,9
Marokko	25	3,6
Turkije	2	0,3
Rest Azië	3	0,4
Amerika en Oceanië	2	0,3
Vluchteling	2	0,3
Onbekend, van allochtone origine	19	2,8
Total	686	100,0

2.1.2. Etnocentrisme

Etnocentrisme werd hierboven reeds beschreven als de mate waarin een persoon, in casu de Deurnenaar, het moeilijk heeft met de aanwezigheid van personen van een verschillende etnische achtergrond.

Om de etnocentrische gevoelens van de Deurnenaars te meten, construeren we met behulp van factoranalyse de achterliggende schaalvariabele ‘etnocentrisme’. Deze variabele wordt

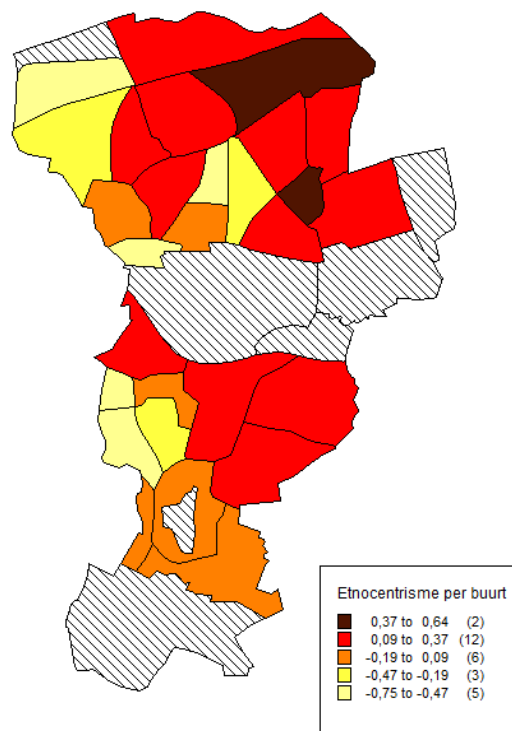
geconstrueerd op basis van vragen in de 'FOD'-enquête die peilen naar gevoelens ten aanzien van allochtonen en migranten. Factoranalyse laat toe om van een groot aantal manifeste variabelen (variabelen die rechtstreeks gemeten kunnen worden zoals leeftijd) een beperkter aantal factoren te maken. Het is met andere woorden een techniek die het mogelijk maakt om via manifeste variabelen een latente variabele (een variabele die je niet rechtstreeks kan meten zoals ethnocentrisme) te meten. De schaalvariabele 'ethnocentrisme' in het geval van het onderzoek FOD is opgebouwd uit 8 items en kunnen we beschouwen als een zeer sterke schaal (cronbach's alpha: 0,893)².

Het creëren van zulke latente (achterliggende) variabele laat ons toe om de ethnocentrische gevoelens per buurt in kaart te brengen (zie Kaart 4).

² De acht items zijn:

1. De migranten dragen bij tot de welvaart van België.
2. Migrantten zijn over het algemeen niet te vertrouwen.
3. Mensen die vluchten voor politiek geweld in hun land moeten toelating krijgen om in België te verblijven.
4. Migrantten komen hier profiteren van de sociale zekerheid.
5. Vreemdelingen mogen geen stemrecht krijgen.
6. Bepaalde godsdiensten zijn een bedreiging voor de Belgische cultuur en gebruiken.
7. De aanwezigheid van verschillende culturen is een verrijking voor de samenleving.
8. België moet zijn grenzen sluiten voor asielzoekers.

Kaart 4: Etnocentrisme per Deurnse buurt

Bijgevolg kunnen we ook het verschil in etnocentrische gevoelens onderzoeken tussen de buurten met een hoger of lager percentage allochtonen, tussen allochtonen en autochtonen en tussen autochtonen in buurten waar meer of minder allochtonen woonachtig zijn. Dit laatste is een belangrijk onderscheid om de contacttheorie te onderzoeken. Het is immers aannemelijk dat allochtonen het minder moeilijk hebben met de aanwezigheid van andere allochtonen en bijgevolg meer in contact treden met andere allochtonen. (Hierbij stellen we de allochtonen voor als een monolithisch geheel maar in 2.1.5. gaan we dieper in op het onderscheid tussen etnische diversiteit en etnische concentratie en tonen we aan waarom dit gerechtvaardigd is.) Om de contacttheorie te toetsen is het dus van cruciaal belang om de etnocentrische gevoelens van de autochtonen te bepalen. De contacttheorie gaat er immers van uit dat interetnisch contact tot een adequater en positiever beeld van de andere etnische groep zal leiden. De etnocentrische gevoelens van autochtonen in buurten met een groot aandeel allochtonen laten ons bijgevolg toe om de contacttheorie te toetsen aangezien zij vaker interetnische contacten zullen hebben.

2.1.3. Buren

Buren worden omschreven als de bewoners van de vijf appartementen of huizen die het dichtste bij gelegen zijn van het appartement of huis van de respondent.

2.1.4. Buurtbetrokkenheid

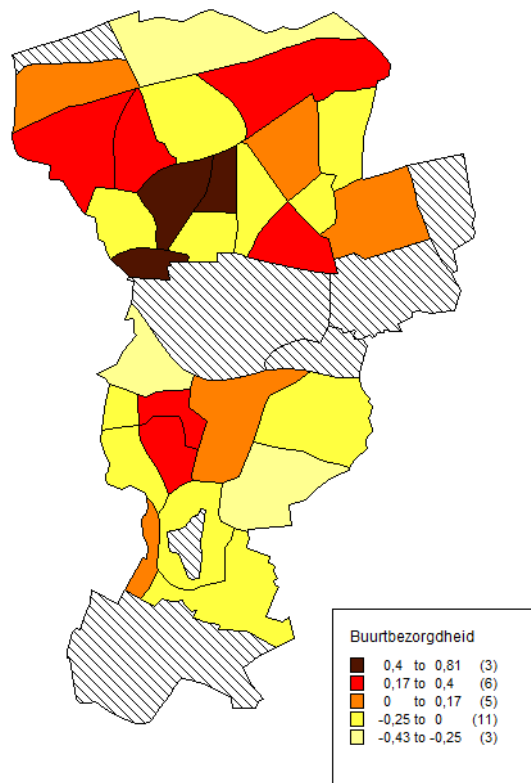
Om de betrokkenheid en bezorgdheid van de Deurnenaar bij en over zijn/haar buurt te meten, creëren we een nieuwe variabele, '*buurtbetrokkenheid*'. De methode die we hiervoor hanteren is dezelfde als bij het creëren van de variabele etnocentrisme. De nieuwe variabele is gebaseerd op vier items uit de enquête die peilen naar de betrokkenheid van de buurtbewoner bij zijn/haar buurt (Cronbach's Alpha: 0,729)³.

We creëren deze variabele om, zij het indirect, een betere indicatie te krijgen van de sociale interacties van de buurtbewoners in de twee soorten buurten. In buurten waar er een grotere bekommernis is om het lot van de buurt, kunnen we veronderstellen dat er ook meer sociale interacties zijn tussen de bewoners. Immers, als men hoog scoort op buurtbetrokkenheid dan is men ondermeer bereid mee te helpen bij het oplossen van problemen in de buurt, wat dan weer sociale interacties met medebuurtbewoners vereist. Uit kaart 5 blijkt dat vooral de noordwestelijke buurten hoger scoren wat de buurtbezorgdheid betreft.

³ De items zijn:

1. Helpen met het oplossen van problemen in de buurt
2. Zorgen maken over problemen in de buurt
3. Mee verantwoordelijk voelen voor wat gebeurt in de buurt
4. Contact nemen met overheid om problemen in de buurt op te lossen

Kaart 5: Buurtbetrokkenheid

2.1.5. Etnische diversiteit en etnische concentratie

De eerste stap in het operationaliseren van dit opzet is het bepalen van de buurten waar er respectievelijk veel en weinig allochtonen wonen.

In eerdere onderzoeken maakt men een onderscheid tussen etnische concentratie en etnische diversiteit. Etnische concentratie heeft betrekking op het globale aandeel allochtonen in een buurt of stad, bijvoorbeeld dat 75,7% van de Deurnse bevolking in 2009 autochtoon is. De etnische concentratie is echter niet het enige wat belangrijk is voor de sociale cohesie in de buurt. Ook etnische diversiteit kan een rol van betekenis spelen. Dit heeft betrekking op het aantal verschillende etnische groepen die woonachtig zijn in een buurt of stad.

Etnisch geconcentreerde buurten stimuleren ghettovorming maar Gijsberts, van der Meer en Dagevos (2008) stellen zich de vraag of grote etnische diversiteit eveneens bedreigend is voor de sociale cohesie. Het is immers aannemelijk dat de aanwezigheid van een groot aantal etnische groepen bijkomende problemen zal geven wat het spreken van elkaars taal en begrijpen van elkaars cultuur betreft. Om die reden moeten we ook rekening houden met de etnische diversiteit in de buurt.

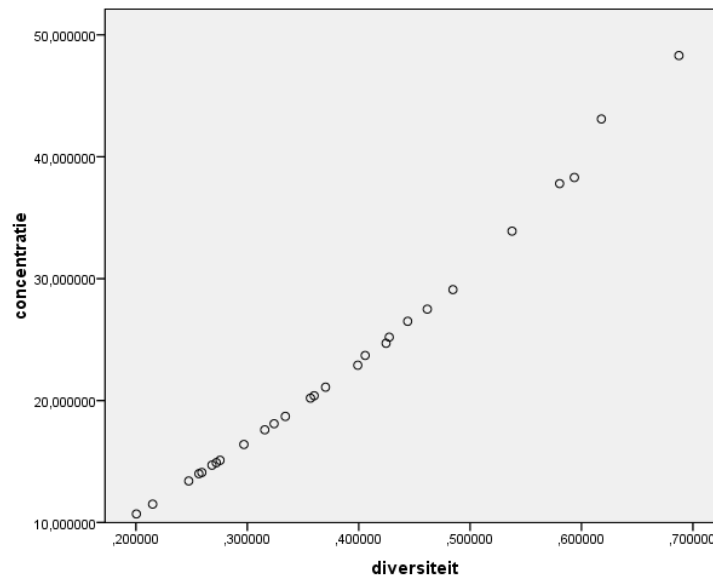
Om de etnische diversiteit te bepalen, wordt er algemeen in de literatuur gebruik gemaakt van de Herfindahl-index (Putnam, 2007; Letki, 2008; Gijsberts, Van der Meer en Dagevos, 2008). Deze index geeft de kans weer dat *“twee willekeurig geselecteerde individuen uit verschillende etnische groepen komen”* (Gijsberts, Van der Meer en Dagevos, 2008). De indexwaarden bevinden zich tussen 0 en 1. De waarde 0 betekent dat er geen diversiteit bestaat: in de buurt is er maar één etnische groep woonachtig. Hoe hoger de indexwaarde, hoe meer etnische groepen aanwezig en bijgevolg, hoe minder de buurt wordt gedomineerd door een bepaalde etnische groep.

Er is echter ook kritiek op de Herfindahl-index. De index maakt met name geen onderscheid tussen bijvoorbeeld een situatie waarin een buurt uit 90% autochtonen en 10% allochtonen bestaat, en de omgekeerde situatie. Dit betekent echter voor de bewoners een wereld van verschil en kan ook gevolgen hebben voor de sociale cohesie in de buurt. Deze kritiek is, net zoals voor Nederland (zie Gijsberts, Van der Meer en Dagevos, 2008), minder van belang in de Deurnse context. Er is immers geen enkele buurt waar er minder autochtonen zijn dan individuen van een andere etnische origine.

Is dit onderscheid tussen etnische concentratie en etnische diversiteit zo belangrijk? In de studie over de Nederlandse buurten en gemeenten van Gijsberts, van der Meer en Dagevos (2008) blijkt dit alvast niet zo te zijn. Daar vinden ze een positieve correlatie tussen de waarden van de diversiteitsindex en de mate van concentratie van niet-westerse allochtonen van 0,85. Dit betekent dat buurten met een *“hoge concentratie van niet-westerse allochtonen, tevens een hoge mate van etnische diversiteit kennen”*. Als we de Deurnse cijfers met elkaar vergelijken, blijkt deze samenhang in Deurne nog beduidend sterker te zijn. De (significante) correlatie tussen de etnische-diversiteitsindex en de concentratie van allochtonen in de buurt is 0,994.

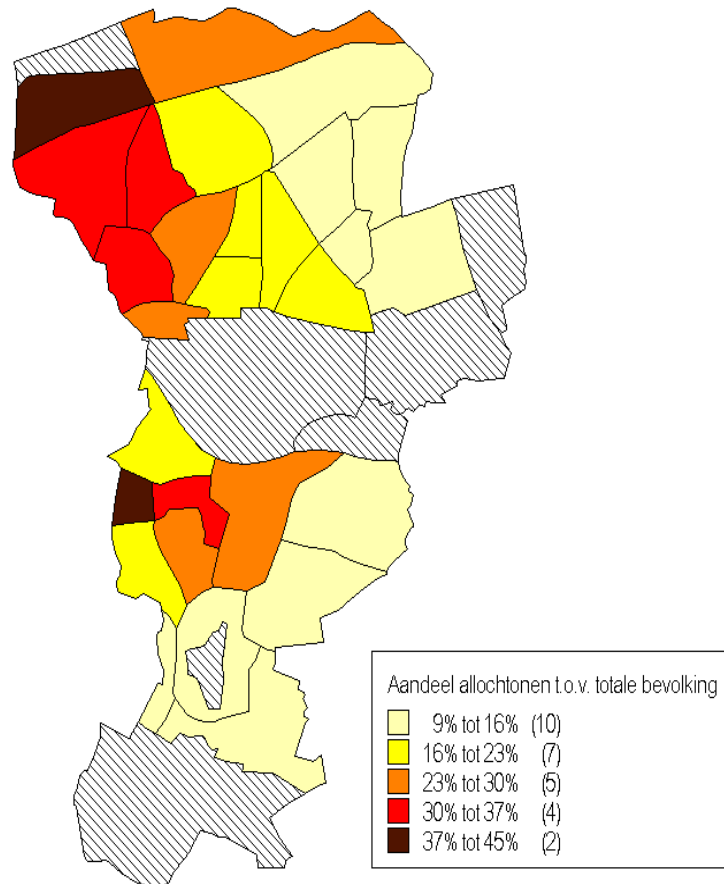
Op kaart 6 op pagina 50 geven de rode en zwarte gebieden de buurten aan waar concentratie allochtonen het grootst is. Zo valt onmiddellijk op dat de rode en zwarte buurten voornamelijk in het oosten van Deurne liggen. Door de hoge correlatie tussen de concentratie en de waarden van de diversiteitsindex zijn de buurten met de hoogste concentratie, eveneens de buurten met de hoogste diversiteit, behalve de buurt Driekoningen.

Figuur 17: Correlatie tussen Etnische concentratie en Diversiteit

Dit heeft twee gevolgen. Ten eerste volgt hieruit dat een etnisch diverse buurt ook een etnische concentratiebuurt is. In buurten waar veel allochtonen wonen zal het aandeel allochtonen er steeds uit meerdere etnische groepen bestaan. Dit zie we ook terug in de cijfers aangezien er slechts zes Deurnse buurten zijn waar het aandeel allochtonen van een bepaalde etnische groep hoger dan 10% is (Kronenburg, Conforta, Ten Eekhave, 't Mestputteke, Driekoningen en Muggenberg). Ten tweede toont de bijna maximale lineaire samenhang aan dat onderzoek naar de effecten van etnische diversiteit en concentratie tot vergelijkbare resultaten zal leiden. Het is bijgevolg niet nodig om verder nog rekening te houden met het onderscheid tussen concentratie en diversiteit.

Kaart 6: Aandeel allochtonen t.o.v. totale bevolking per buurt

2.2. Operationalisering in FOD

In de onderstaande paragrafen gaan we dieper in op de indicatoren van sociale cohesie: contact met de buren en buurtbetrokkenheid.

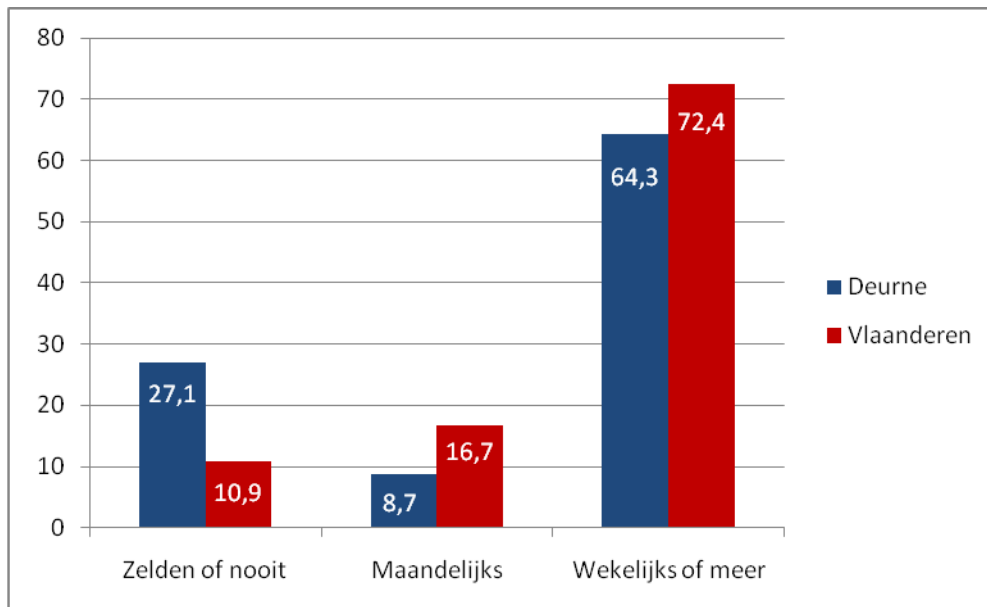
2.2.1. Gedragsindicator: contact met buren

Als gedragsindicator van sociale cohesie kozen we voor 'contact met buren'. De vraag in de enquête luidt: "Hoe vaak hebt u contact met uw buren?" waarbij de antwoordmogelijkheden variëren tussen nooit en dagelijks. Buren beschouwen we als de inwoners van de vijf huizen/appartementen die het dichtst bij de respondent gelegen zijn.

Uit de onderstaande figuur 18 blijkt dat meer dan twee derde van de Deurnenaars 'wekelijks of meer' contact heeft met zijn/haar buren. Toch valt ook op dat een aanzienlijk deel (27,1%) van de Deurnenaars 'zelden of nooit' contact heeft met zijn/haar directe buren. In vergelijking met de

Vlamingen hebben de Deurnenaars minder vaak contact met hun burens. Zo heeft 72,4% van de Vlamingen wekelijks of meer contact met zijn/haar burens, ten opzichte van 64,3% van de Deurnenaars.

Figuur 18: Contact met burens

2.2.1.1. Interetnische sociale interacties met burens

Zoals hierboven reeds is verduidelijkt, veronderstelt de contacttheorie dat de bewoners van buurten met een hogere concentratie allochtonen meer en intiemere sociale contacten zullen hebben met bewoners van verschillende etnische origine. Dit in tegenstelling tot de buurten waar weinig allochtonen wonen en de autochtone bewoners minder kans hebben om frequente contacten op te bouwen met allochtone bewoners. Volgens de contacttheorie zijn het net deze sociale contacten met bewoners van verschillende etnische afkomst die zullen leiden tot een hogere mate van tolerantie ten aanzien van etnische diversiteit. Meer sociale contacten zullen bijgevolg leiden tot lagere etnocentrische gevoelens bij de bewoners van die buurten.

Om de contacttheorie in deze context te toetsen, moet men onderzoeken of er een verschil bestaat tussen de mate van interetnische contacten in buurten met een hoog aandeel allochtonen en in buurten met een laag aandeel allochtonen. Dit zijn echter gegevens waarover we in deze fase van het onderzoek niet beschikken. We nemen ons voor om deze informatie in te zamelen bij de volgende bevraging bij de Deurnse antennes.

2.2.1.2. Verschil tussen buurten

Uit onze analyses blijkt dat er wel een significant verschil (waarde: 1,48 en χ^2 : 0,006) bestaat tussen de Deurnse buurten wat de frequentie van het contact met de burens betreft.

In een volgende stap trachten we dit verschil in contact met de burens te verklaren aan de hand van de bevolkingssamenstelling van de respectievelijke buurten. Zo trachten we na te gaan of er in buurten met een hogere concentratie van allochtonen meer sociaal contact is tussen de burens dan in buurten met een lagere concentratie allochtonen. De correlatie is echter zeer beperkt en niet statistisch significant (waarde: 2,48 en χ^2 : 0,65). Hieruit moeten we besluiten dat er niet meer contact is tussen burens in buurten waar relatief meer allochtonen wonen. Het is evenwel mogelijk dat het gaat om andere burenscontacten.

2.2.1.3. Contact met burens t.o.v. etniciteit

In een volgende stap stellen we ons de vraag of er een verschil bestaat tussen autochtonen en allochtonen betreffende de mate van sociale interacties met hun respectievelijke burens.

Hier vinden we statistisch significante resultaten. Zo zien we duidelijk in tabel 4 dat de Deurnse autochtonen vaker contact hebben met hun burens: 33,1% van de Deurnse autochtonen heeft dagelijks contact met zijn/haar burens ten opzichte van 28,6% van de Deurnse allochtonen. Dezelfde trend zien we ook bij de Deurnenaars die wekelijks contact hebben met de burens; 32,4% van de autochtonen ten opzichte van 27,4% van de allochtonen heeft wekelijks contact met de burens.

Voor deze resultaten onderscheiden we drie mogelijke verklaringen. Een eerste is dat de aanwezigheid van verschillende talen ervoor zorgt dat de contacten tussen bewoners van verschillende etniciteit worden bemoeilijkt. Dit is ook wat Leigh (2006) concludeert. In Australië bleek het probleem niet zozeer de etnische heterogeniteit te zijn die een negatief effect had op het vertrouwen maar wel de moeilijkheid van de buurtbewoners om met elkaar te communiceren. Een tweede mogelijke verklaring is het geslacht. Zo zien we dat autochtone vrouwen vaker contact hebben met de burens dan allochtone vrouwen: 62,6% van de autochtone vrouwen heeft wekelijks of meer contact met de burens tegenover 46,8% voor de allochtone vrouwen. Voor mannen is het verband niet significant. Hier kan ook een wisselwerking spelen tussen geslacht en taal. Aangezien allochtone vrouwen vaker huisvrouw zijn, is de kans reëel dat zij minder snel een nieuwe taal zullen leren. Ten derde is uit eerder onderzoek gebleken dat hoger opgeleiden vaker sociale contacten hebben (Putnam, 2000). Het percentage hoger opgeleiden in Deurne ligt voor de autochtone bevolking gevoelig hoger dan voor de allochtone bevolking. Zo is 27,2% van de Deurnse autochtone

respondenten hoger geschoold (hoge school en universiteit) ten opzichte van 12,4% van de Deurnse allochtone respondenten.

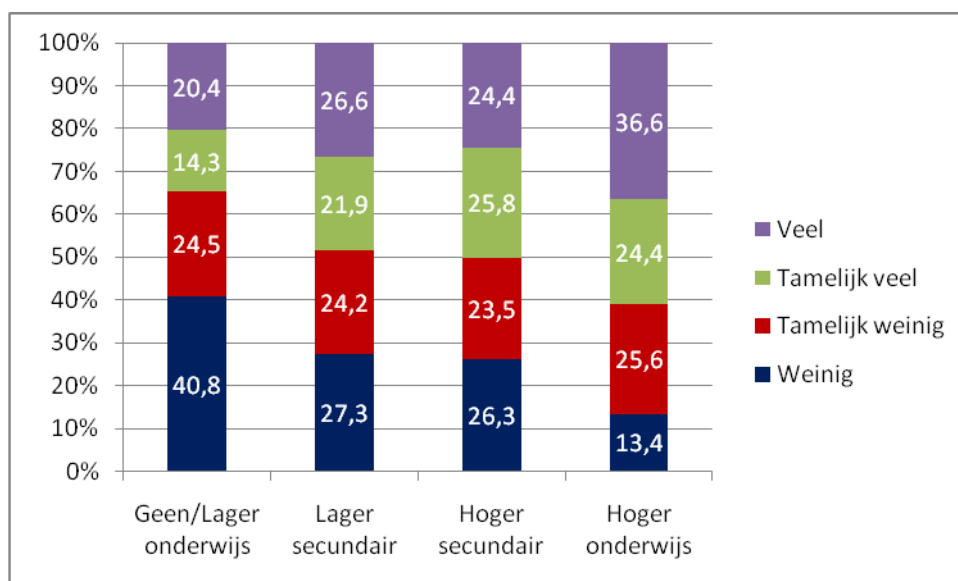
Tabel 9: Relatie tussen Etniciteit en Contact met burens

			Etniciteit		
			Autochtoon	Allochtoon	Totaal
Contact met burens	Nooit	Aantal	14	9	23
		% binnen categorie etniciteit	2,3%	10,7%	3,4%
	Zeer zelden	Aantal	142	19	161
		% binnen categorie etniciteit	23,8%	22,6%	23,7%
	Maandelijks	Aantal	50	9	59
		% binnen categorie etniciteit	8,4%	10,7%	8,7%
	Wekelijks	Aantal	193	23	216
		% binnen categorie etniciteit	32,4%	27,4%	31,8%
	Dagelijks	Aantal	197	24	221
		% binnen categorie etniciteit	33,1%	28,6%	32,5%
	Totaal	Aantal	596	84	680
		% binnen categorie etniciteit	100,0%	100,0%	100,0%

2.2.2. Houdingsindicator: buurtbetrokkenheid

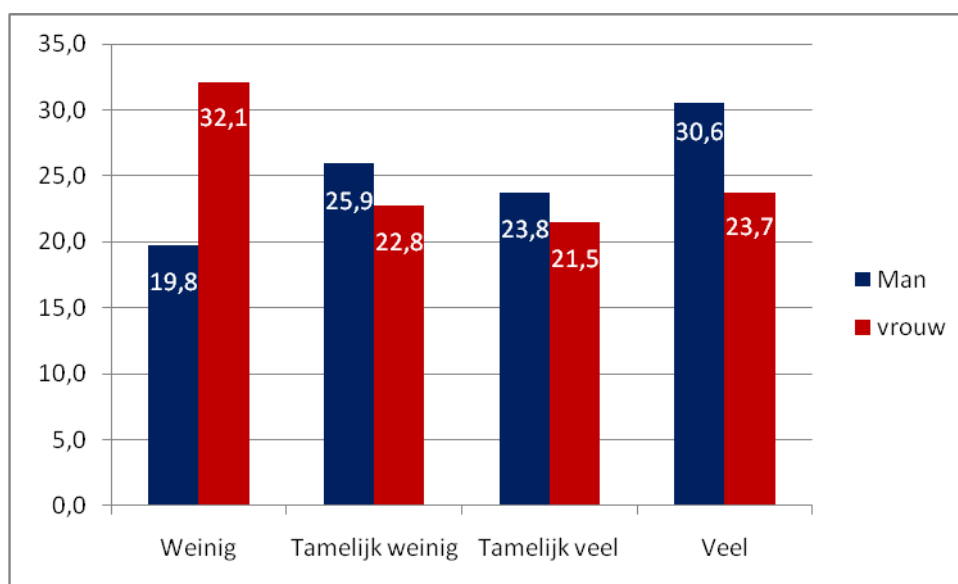
In volgende paragrafen onderzoeken we het verband tussen de buurtbetrokkenheid en een aantal sociaal-demografische variabelen. Allereerst merken we dat er een verband bestaat met de leeftijd van de Deurnenaar. In de leeftijdsgroepen van 35 tot 64 jaar vinden we het hoogste percentage Deurnenaars met een hoge mate van buurtbetrokkenheid. Ook zien we in de onderstaande figuur 19 dat er een positief verband is met het opleidingsniveau. Hoger opgeleiden zijn meer bezorgd om de buurt: 37% van de hoger opgeleiden is bezorgd om hun buurt, in vergelijking met 20% van de Deurnenaars zonder diploma.

Figuur 19: Buurtbetrokkenheid per onderwijsniveau

Ook opvallend is dat de Deurnse mannen gekenmerkt worden door een hogere mate van buurtbetrokkenheid dan de vrouwen. Zo is 30% van de mannelijke respondenten zeer bezorgd om zijn buurt, ten opzichte van bijna 24% van de vrouwelijke respondenten.

Figuur 20: Buurtbetrokkenheid per geslacht

2.2.2.1. Verschillen tussen buurten?

De contacttheorie vooropstellend, verwachten we dat we een grotere mate van buurtbetrokkenheid zullen vinden in de buurten waar de concentratie allochtonen groter is.

We onderzoeken dit verband aan de hand van een variatieanalyse waarmee we kunnen vaststellen of er statistisch betekenisvolle verschillen bestaan qua buurtbetrokkenheid in de verschillende buurten. De resultaten van deze variantie-analyse zijn echter niet statistisch significant, er is met andere woorden geen verband tussen de buurten en de mate van buurtbetrokkenheid. Er is echter wel een significant verschil tussen de mate van buurtbetrokkenheid bij autochtonen en allochtonen op het Deurnse niveau. Zo zien we dat de gemiddelde buurtbetrokkenheid bij autochtonen (0,34) hoger ligt dan de gemiddelde buurtbetrokkenheid bij de allochtonen (-0,24).

3. Onderzoekresultaten etnocentrisme in FOD

In dit derde deel maken we een kwantitatieve analyse op buurtniveau, conform en consistent met de hele onderzoeksfilosofie en opzet van het FOD project.

Allereerst besteden we aandacht aan de mate van etnocentrisme in de Deurnse buurten en het verschil tussen bewoners van buurten waar een groot of klein aandeel allochtonen woonachtig is. Vervolgens gaan we dieper in op de verklaring van de mate van etnocentrisme door middel van een multilevel analyse.

3.1. De mate van etnocentrisme in Deurnse buurten

In de volgende paragrafen vergelijken we de etnocentrische gevoelens van de bewoners van de verschillende buurten met elkaar. Hierbij verwachten we, in navolging van de contacttheorie, dat de etnocentrische gevoelens lager zullen zijn in buurten met een hogere concentratie allochtonen, alsook dat de autochtone bewoners van buurten met een hogere concentratie allochtonen minder etnocentrisch zijn dan de autochtonen in buurten met minder allochtonen.

In eerste rapportering (zie schema in de Inleiding van dit Rapport) vonden we al dat er op dit punt weldegelijk een verschil bestaat tussen de Deurnse buurten. In onderstaande tabel geven we weer hoeveel Deurnenaars het eens of helemaal eens waren met de stellingen (uitgedrukt in %). In de tabel 5 presenteren we de resultaten voor van de hoogst en laagst scorende buurten. Hieruit blijkt duidelijk dat inwoners van verschillende buurten verschillend antwoordden op onze enquêtevragen met betrekking tot etnocentrisme. Er zijn immers meer bewoners uit de noordoostelijke buurten Brem, Kruininge en Bisschoppenhof die het eens zijn met de stellingen dan bewoners uit de noordwestelijke buurten Kronenburg en Ten Eekhave.

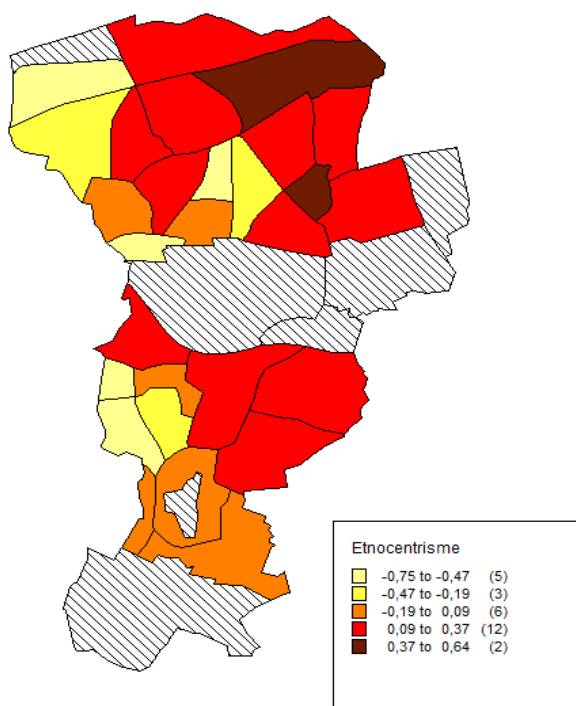
Tabel 10: Ik ben het eens met de onderstaande stelling...

	Kronenburg Ten Eekhave (n=84) (%)			Brem Kruininge Bisschoppenhof (n=63) (%)
	Aut (n=58)	Allo (n=26)	Tot.	Tot.
Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen	12,1	11,5	11,9	34,4
De aanwezigheid van verschillende culturen is een verarming voor onze samenleving	12,1	7,7	10,7	24,2

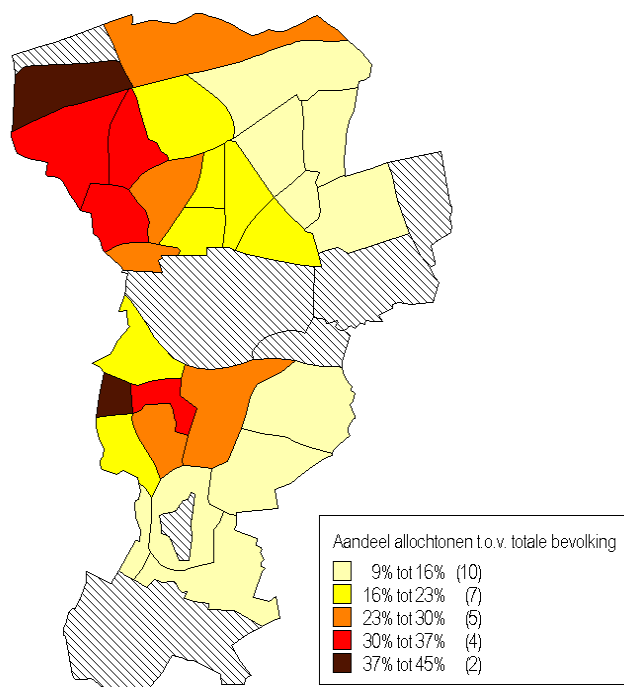
Om te onderzoeken of deze verschillen ook gelden voor alle Deurnse buurten, maken we gebruik van een bivariate analyse. Meer bepaald van een zogenaamde variantie-analyse. Hierbij vergelijken we in feite meerdere gemiddelden, namelijk de gemiddelden van de afhankelijke variabele (etnocentrisme) berekend per categorie van de onafhankelijke variabele (buurten). Dit betekent praktisch dat we in staat zijn om de gemiddelde etnocentrische gevoelens van de bewoners van de verschillende buurten met elkaar te vergelijken. Het nut van deze verdere analyse is dat ze ons toelaat om aan te tonen dat de scores voor etnocentrisme niet enkel significant verschillen in enkele 'extreme' buurten maar dat de verschillen ook betekenisvol zijn voor alle Deurnse buurten in het algemeen.

Uit de analyse blijkt dat er een significant verband bestaat tussen de buurten en de etnocentrische gevoelens van de bewoners. Verder in de tekst zullen we verder ingaan op de precieze aard van deze verschillen. Als we de etnocentrische scores in kaart brengen (zie kaarten 7 en 8), valt alvast op dat de laagste etnocentrische scores net in die buurten voorkomen waar het aandeel allochtonen het grootst is.

Kaart 7: Etnocentrisme per buurt

Kaart 8: Aandeel allochtonen per buurt

3.1.1. Verschillen tussen autochtonen

De bovenstaande resultaten zijn niet onlogisch. Het is immers plausibel dat allochtonen veel meer open staan ten aanzien van andere allochtonen, dan de autochtone bevolking dat zou doen. Om die reden onderzoeken we in een volgende stap of er een verschil is waar te nemen tussen de ethnocentrische gevoelens van de autochtone bevolking in de buurten met veel of minder allochtonen. We veronderstellen immers vanuit de contacttheorie dat er een verschil zou zijn tussen autochtonen in buurten met veel en weinig allochtonen.

Uit onze analyses blijkt dat de autochtone bevolking in de buurten waar meer allochtonen wonen weldegelijk gemiddeld lager scoren op ethnocentrisme dan de autochtonen in de buurten met minder allochtone bewoners. De tabel hieronder toont de gemiddelde score voor ethnocentrisme van de Deurnse autochtonen per buurt. De buurten in het groen zijn de buurten waar de concentratie van allochtonen het grootst is en de buurten in het rood zijn de buurten waar de concentratie van allochtonen het laagst is. Als we de gemiddelde scores voor ethnocentrisme van beide soorten buurten vergelijken dan merken we dat deze voor autochtonen in buurten waar veel allochtonen wonen lager zijn dan deze voor de autochtonen in buurten met minder allochtone bewoners. Het gemiddelde voor de buurten met een hogere concentratie allochtonen bedraagt 0,006 en dat voor buurten met een lagere concentratie 0,18. Deze bevindingen zijn een bevestiging van de contacttheorie. Deze stelt immers dat de aanwezigheid van etnische diversiteit voor een toename van tolerantie tussen verschillende etnische groepen zal zorgen. Maar het is eveneens mogelijk dat een en ander het resultaat is van inwijking van mensen die bewust gekozen hebben voor deze etnisch heterogene buurten en die dus al minder ethnocentrisch waren voor ze in contact kwamen met de allochtone buurtbewoners. In die zin is het weldegelijk belangrijk om de contacttheorie te bekijken in het licht van verhuisbewegingen.

Tabel 11: Etnocentrisme bij autochtonen

Buurt	N	Gemiddelde	Minimum	Maximum
Dorp/Gemeentehuis	18	-0,1144902	-1,83077	1,91710
Plankenbergh	21	0,1543251	-1,99597	1,69785
Gallifort	32	0,3411574	-1,21448	1,59165
Kreglinger	14	-0,4743949	-1,78869	0,82476
Ter Rivieren	21	-0,5052164	-2,39855	0,99286
Kronenburg	21	-0,2570962	-1,83066	0,95299
Bisschoppenhof	36	0,2907804	-1,14113	2,04452
Conforta	19	0,4460208	-1,87661	1,71907
Ten Eekhoeve	35	-0,1265961	-1,46856	1,36991
Brem	8	0,6677410	-0,97372	1,79166
Kruininge	8	0,3643196	-0,36886	1,42622
Venneborg	29	0,2319149	-1,28569	2,04452
Mortelhoeck	27	0,0542984	-1,90371	1,21089
Ertbrugge	14	0,2883190	-0,92791	1,89538
Zwarte Arend	30	0,2559538	-1,45100	1,91908
Schotensesteenweg	16	0,3576657	-0,83507	1,61824
't Mestputteke	9	0,2995642	-0,74011	1,27510
Driekoningen	33	0,3242112	-2,39855	1,89786
Arena	19	-0,2714611	-1,97940	1,84451
Kriekenhof	20	-0,4626738	-1,73335	1,35018
Muggenberg	8	-0,6471653	-1,83435	0,29498
Morkhoven	23	0,2929870	-0,97372	1,76994
Boekenberg	25	0,0002274	-1,74952	2,04452
Drakenhof	19	-0,0448900	-1,28778	1,52871
Boekenberglei	13	-0,0580596	-1,03186	1,53484
Eksterlaar	17	0,2405175	-1,12038	1,44301
Boterlaar-Silburg	20	0,1840139	-1,48779	2,04452
Total	555	0,0802822	-2,39855	2,04452

3.2. Dieperliggende oorzaken van etnocentrisme in de Deurnse buurten

In de volgende paragrafen trachten we de mate van etnocentrisme in buurten met veel allochtonen en buurten met weinig allochtonen te verklaren door gebruik te maken van multilevel analyses.

3.2.1. *Wat is multilevel analyse?*

In de sociale wetenschappen spelen vaak zowel individuele kenmerken als contextuele karakteristieken een rol in de verklaring van een bepaalde problematiek. Het is niet zo dat ofwel enkel de individuele kenmerken ofwel enkel de samenlevingskenmerken een volledige verklaring kunnen bieden voor een complexe puzzel zoals het verklaren van etnocentrische gevoelens. De gedachte hierachter luidt dat individuen en de sociale context waarin ze actief zijn elkaar wederzijds beïnvloeden. Individen worden beïnvloed door de sociale groepen of maatschappelijke context waartoe ze behoren en op hun beurt worden de sociale groepen en maatschappelijke context mee vorm gegeven door de individuen die er deel van uitmaken.

Om simultaan de impact te evalueren van zowel persoonsgebonden als contextuele variabelen maken we gebruik van *multilevel analyse* (MLA). MLA beschouwt de individuen en de samenleving als twee verschillende, hiërarchische niveaus. Het doel van MLA is tweërlei. Ten eerste om de onafhankelijke effecten van de variabelen, onder controle voor de overige variabelen, op de verschillende niveaus verder in kaart te brengen. Ten tweede om ook aandacht te besteden aan de eventuele interacties tussen variabelen op individueel en groepsniveau.

In het verleden maakten sociale wetenschappers geen gebruik van MLA. Variabelen werden door middel van aggregatie (het verplaatsen van data van een lager naar een hoger niveau) of disaggregatie (het verplaatsen van gegevens naar een lager niveau) op één hoop gegooid. Deze gegevens analyseerde men vervolgens door gebruik te maken van een multivariate regressie. MLA biedt de sociale wetenschapper echter twee duidelijke voordelen. Allereerst een statistisch voordeel. MLA behoudt de volledige rijkdom aan informatie van een dataset door rekening te houden met de verschillende niveaus. Aggregatie en disaggregatie van data zorgen er immers voor dat er respectievelijk veel gegevens verloren gaan en dat bepaalde gegevens worden uitvergroot en kunstmatig aan belang winnen. Ten tweede biedt MLA ook een conceptueel voordeel. Het gevaar bestaat immers dat de onderzoeker de data analyseert op het ene niveau en conclusies formuleert op een ander niveau, met foutieve interpretaties tot gevolg. Het best bekende voorbeeld van zulke interpretatiefouten is de '*ecological fallacy*' waarbij geaggregeerde data (op een hoger niveau) foutief geïnterpreteerd worden op het individuele niveau (Hox 2002)

Om tegelijkertijd de effecten van de individuele variabelen als van de buurtvariabelen op de etnocentrische gevoelens van de Deurnenaar te toetsen, voeren we ook in dit onderzoek een MLA uit. We verwachten immers dat zowel de individuele kenmerken van de Deurnenaars (compositie-effect) als de buurtkenmerken van de Deurnse buurten de mate van etnocentrische gevoelens bepalen. Voor deze laatste spreken we van contextuele factoren of '*neighbourhood effects*'. Deze definiëren we als: "*The neighbourhood effect is a process of local influence whereby the characteristics of a proximate social milieu are believed to influence and compound the ways in which people think and act.*" (Dear, 1999: 8). Dit betekent dat we het effect van de buurt op een aantal fenomenen onderzoeken, onder controle voor bepaalde elementen van de bevolking voor die buurt.

Om na te gaan of een MLA zinvol is voor de betrokken data evolueert men doorgaans de omvang van de zogenaamde 'intraclass correlatie'. In een model met twee niveaus geeft deze coëfficiënt weer welk aandeel van de totale variantie te vinden is op het tweede niveau. De intraclass correlation bedraagt in dit geval 7%. In dit geval betekent dit dat er substantiële verschillen tussen de Deurnse buurten inzake etnocentrisme en het nuttig is om een multilevel analyse uit te voeren.

3.2.2. Basismodellen

3.2.2.1. Model 1: Individuele verschillen

Model 1 bestaat uitsluitend uit de persoonsgebonden/individuele variabelen. Hieruit blijkt dat de variabelen 'hoger onderwijs', 'Autochtoon' en de gestandaardiseerde variabele 'leeftijd' een significant effect hebben op de mate van etnocentrische gevoelens. Deze resultaten (zie tabel 1) liggen in de lijn der verwachtingen aangezien gelijkaardige resultaten reeds werden gevonden in eerder onderzoek (Hooghe *et al.* 2006, 18).

Tabel 12: Model 1

		Model 0	SE	Model 1	SE
Constante		0.006	0.062	-0.186	0.142
Individuele kenmerken					
Vrouw	Ref: man			-0.066	0.070
Lager Secundair				-0.223	0.118
Hoger Secundair				-0.146	0.111
Hoger Onderwijs				-0.738*	0.118
Leeftijd (z)	Gestand. Ref:			0.096*	0.038
Autochtoon	allochtoon			0.603*	0.113
N:		633		590	

De negatieve coëfficiënt voor de onafhankelijke variabele 'hoger onderwijs' (-0,738) duidt aan dat de hoger geschoolde Deurnenaar minder etnocentrische gevoelens zal hebben. Hoger geschoolden staan met andere woorden meer open ten aanzien van etnische heterogeniteit. Anderzijds tonen de positieve coëfficiënten van de persoonsvariabelen 'leeftijd' (0,096) en 'autochtoon' (0,603) respectievelijk aan dat oudere en autochtone Deurnenaars meer etnocentrische gevoelens hebben. Enigszins verrassend is dat er geen significant effect wordt gevonden voor het geslacht. Uit eerdere onderzoeken (Hooghe *et al.* 2006) blijkt immers dat mannen meer etnocentrisch zijn dan vrouwen. Maar dat is in Deurne dus niet het geval.

3.2.2.2. Model 2: individuele en buurteffecten

In Model 2 voegen we drie variabelen toe die ons een eerste inzicht bieden in de verklaring van de etnocentrische gevoelens van de Deurnenaars op het buurtniveau: het aandeel allochtonen per buurt in 2008, de evolutie van het aandeel allochtonen per buurt tussen 2006 en 2008 en de Herfindahl diversiteitsindex die een indicatie geeft van de etnische diversiteit per buurt

Hypotheses

Zoals in het theoretisch deel werd uitgelegd, bestaan er in het onderzoek naar de invloed van interetnisch contact op de etnocentrische gevoelens bestaan er twee grote tegenovergestelde hypothesen, met name de contacttheorie en de concurrentiehypothese. Kort gesteld, argumenteert de contacttheorie dat interetnisch contact, onder bepaalde voorwaarden, tot een positievere beeldvorming zal leiden van de andere etnische groep en ook tot lagere etnocentrische gevoelens. De contacttheorie is bijgevolg uitermate geschikt om het negatieve effect van het aandeel

allochtonen in een buurt op de individuele etnocentrische gevoelens te verklaren. Hierbij stellen we dat een groter aandeel allochtonen tot meer interetnisch contact zal leiden waardoor de etnische groepen zich een positiever beeld van elkaar zullen vormen. Er zit echter bij de contacttheorie een spreekwoordelijke adder onder het gras. Het is immers zo dat intensievere en meer frequente contacten met buurtbewoners van diverse etnische herkomst leiden tot een preciezere beeldvorming van de andere etnische groep. Deze preciezere beeldvorming hoeft niet per definitie positief te zijn. Intensievere contacten met andere etnische groepen kunnen immers ook de nadruk leggen op de verschillen tussen de groepen.

De eerste hypothese die aansluit bij de contacttheorie luidt bijgevolg: *“Een hoger aandeel allochtonen in een buurt leidt tot minder etnocentrische gevoelens”*.

De tweede benadering stelt net het omgekeerde: interetnisch contact zal leiden tot concurrentie tussen de etnische groepen om schaarse goederen (huizen, banen, etc.). Een voorwaarde voor het ontstaan van concurrentie is dat de beide etnische groepen een gelijkaardig sociaal-economisch profiel hebben dat beide groepen dus zullen concurreren om ‘dezelfde’ huizen, banen, etc. Deze concurrentiebenadering is bijgevolg geschikt om het positieve effect van de variabele ‘evolutie aandeel allochtonen’ te helpen verklaren. Verschillende auteurs argumenteren immers dat het vooral de evolutie van het aandeel allochtonen een sterk effect zal hebben op de etnocentrische gevoelens van de autochtonen (o.a. Bergesen en Herman 1998; Green *et al.* 1998). Een sterke stijging van het aandeel allochtonen leidt tot meer concurrentie voor Deurnenaars met een gelijkaardig sociaal-economisch profiel als de allochtone nieuwkomers. Deze concurrentiegevoelens vertalen zich dan in meer etnocentrische gevoelens

Om die reden luidt de tweede hypothese: *“Naarmate het aandeel allochtonen in een buurt recent sterk is toegenomen, zal de mate van etnocentrisme hoger zijn”*.

Tot slot gaan we dieper in op de buurtvariabele Herfindahl diversiteitsindex. Het is aannemelijk dat de aanwezigheid van een groot aantal etnische groepen bijkomende problemen zal geven wat het spreken van elkaars taal en begrijpen van elkaars cultuur betreft. Om die reden moeten we ook rekening houden met de etnische diversiteit in de buurt. Vanuit de concurrentiehypothese kunnen we argumenteren dat naarmate er meer etnische diversiteit is in de buurten, en er dus meer etnische groepen aanwezig zijn, de concurrentie tussen deze groepen sterker zal worden. Men moet immers met meer potentiële concurrenten rekening houden, wat zich vertaalt in hogere scores op de mate van etnocentrisme. Hoe dan ook schatten we de kans dat deze variabele veel zal opleveren

redelijk klein in. Hoger stelden we immers vast dat er een bijna perfecte correlatie bestaat tussen de proportie allochtonen en de diversiteit van de buurtbevolking.

De derde hypothese stelt dat: *“Naarmate er meer etnische diversiteit in de buurt is, scoren de Deurnenaars hoger op etnocentrisme”*.

Toetsing van de hypotheses

Tabel 13: Model 2

		Model 0	SE	Model 1	SE	Model 2	SE
Constante		0.006	0.062	-0.186	0.142	-0.141	0.139
Individuele kenmerken							
Vrouw	Ref: man			-0.066	0.070	-0.078	0.070
Lager Secundair				-0.223	0.118	-0.217	0.118
Hoger Secundair				-0.146	0.111	-0.154	0.111
Hoger Onderwijs				-0.738*	0.118	-0.739*	0.118
Leeftijd (z) ⁴				0.096*	0.038	0.089*	0.038
Autochtoon	Ref: allochtoon			0.603*	0.113	0.552*	0.113
Buurtkenmerken							
aandeel_allochtonen_2008(z)						-0.221*	0.063
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)						0.140*	0.050
HerfindahlDiversiteitsindex(z) ⁵						0.046	0.054
N:		633		590		590	

Allereerst bekijken we het effect van de variabele ‘aandeel allochtonen in 2008’ van naderbij waarbij we zien dat de coëfficiënt van het ‘aandeel allochtonen’ negatief is (-0.221). Dit interpreteren we als volgt: naarmate het aandeel allochtonen in een buurt groter is, zullen de inwoners minder etnocentrische gevoelens hebben. Kortweg gesteld: hoe groter het aandeel allochtonen in een buurt, hoe minder etnocentrisme. De eerste hypothese is bevestigd. We kunnen besluiten dat, in het geval van Deurne, een groter aandeel allochtonen in een buurt bijdraagt tot een positievere beeldvorming van de etnische groepen. Het bewijs hiervan is de negatieve coëfficiënt van de

⁴ Ook voegden we leeftijd² toe aan de analyse om te testen of er eventueel een niet lineair verband bestond. Deze had echter geen significant effect op de etnocentrische gevoelens waardoor we kunnen besluiten dat er een lineair effect bestaat.

⁵ Gezien de hoge correlatie tussen de concentratie (aandeel) allochtonen en de diversiteit is het niet opportuun om beide variabelen verder op te nemen en de derde hypothese verder uit te werken. We kiezen in de volgende modellen voor de variabele ‘aandeel allochtonen’.

variabele 'aandeel allochtonen'. Interessant is dat dit effect gecontroleerd is voor het feit dat het om allochtone of autochtone individuen gaat.

De tweede toegevoegde variabele 'EvolutieAllochtonen2006_2008' heeft eveneens een positieve coëfficiënt (0,137) wat betekent dat de etnocentrische gevoelens hoger zijn in die buurten waar er een sterkere stijging van het aandeel allochtonen heeft plaatsgevonden sinds 2006.

Uit het tweede model blijkt dus dat de evolutie van het aandeel allochtonen in een buurt een positief effect heeft op de etnocentrische gevoelens, in tegenstelling tot het aandeel allochtonen. Dit sluit aan bij verschillende auteurs die wijzen op het belang van de (recente) influx van immigranten als oorzaak van stijgende etnocentrische gevoelens in plaats van de aanwezigheid van migranten die reeds voor een langere tijd gevestigd zijn in een buurt (Bergesen en Herman 1998; Green *et al.* 1998). In eerder Belgisch onderzoek van Gijsberts en Dagevos (2004) naar heterogeniteit in Brussel stelde men zelfs vast dat het aandeel allochtonen überhaupt geen effect heeft op de negatieve stereotypering van allochtonen. Hun onderzoek toonde enkel aan dat de verandering in het aandeel allochtonen van belang is: hoe groter (of sneller) de toename van het aandeel allochtonen in de buurt, hoe negatiever de oordelen over hen zijn. Maar terwijl waar Gijsberts en Dagevos (2004) geen effect vinden van het aandeel allochtonen op etnocentrisme, vinden we in ons onderzoek naar etnocentrisme bij de Deurnenaar wel een uitgesproken negatief effect: hoe meer allochtonen, hoe lager de etnocentrische gevoelens van de buurt. In dit onderzoek vinden we dus zowel een negatief effect voor het aandeel allochtonen als een positief effect voor de evolutie van het aandeel allochtonen.

3.2.2.3. Model 3: wisselwerking tussen buurt en individueel effect

Hypothese

Als specificatie van de hypothesen 1 en 2, vragen we ons af of er misschien een wisselwerking bestaat tussen het individuele effect en het buurteffect. Om dit verder te onderzoeken, voegen we in het derde de interactieterm 'Autochtonen_AandeelAllochtonen' toe⁶. Net zoals bij de variabele 'aandeel allochtonen' hanteren we de contacttheorie als uitgangspunt waarbij we argumenteren dat autochtonen in buurten met veel allochtonen vaker in contact komen met allochtonen dan autochtonen in buurten met een laag aandeel allochtonen. Deze frequente contacten zorgen ervoor

⁶ Ook voegden we de interactievariabele 'Autochtonen_EvolutieAllochtonen' toe aan het model maar dit had geen significant effect.

dat de autochtonen zich een preciezer en positiever beeld vormen van de allochtonen, wat dan op zijn beurt leidt tot minder etnocentrische gevoelens.

Ook argumenteren we dat er in Deurne sprake is van een zeker domino-effect⁷. De autochtone bewoners van buurten met een lager aandeel allochtonen ondervinden een zekere angst voor het onbekende. In deze oostelijke Deurnse buurten komen de bewoners immers relatief minder in contact met etnische heterogeniteit maar zij ervaren een angstgevoel dat hun buurt zal evolueren in een etnisch heterogene buurt. Deze Deurnenaars merken immers op dat er aanvankelijk veel allochtonen woonden in Borgerhout en dat het aandeel allochtonen in de loop der jaren in de westelijke Deurnse buurten ook sterk gestegen is. Tevens zijn enkele van die buurten sterk verloederd. De oostelijke Deurnenaars vrezen met andere woorden zowel een etnisch diverse leefomgeving als de verloedering van hun buurt. Dit effect verwachten we eveneens vanuit de individuele kenmerken van deze buurten. Zo beschikken deze oostelijke buurten met een laag aandeel allochtonen en een hoge mate van etnocentrische gevoelens immers over een groter aandeel oudere mensen en Deurnenaars die reeds decennia in Deurne wonen.

Daarom luidt de vierde hypothese dat: *“Autochtonen in buurten met een hoog aandeel allochtonen zijn minder etnocentrisch dan de autochtonen in buurten met een lager aandeel allochtonen.”*.

⁷ In een volgende fase van het onderzoek plannen we dit domino-effect verder uit te diepen.

Tabel 14: Model 3

		Model 2	SE	Model 3	SE
Constante		-0.141	0.139	-0.045	0.146
Individuele kenmerken					
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.081	0.070
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.219	0.117
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.152	0.111
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.729*	0.117
Leeftijd (z)		0.089*	0.038	0.085*	0.038
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.459*	0.121
Buurtkenmerken					
aandeel_allochtonen_2008 (z)		-0.221*	0.063	-0.352*	0.089
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)		0.140*	0.050	0.137*	0.051
HerfindahlDiversiteitsindex(z)		0.046	0.054		
Interactie-effect					
Autochtoon_Aandeel Allochtoon				0.204*	0.090
N:		590		590	

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat de interactievariabele een positieve coëfficiënt (0,204) heeft. Dit betekent dat naarmate het aandeel allochtonen in een buurt groter is, de autochtonen in die buurt meer etnocentrisch zullen zijn. We kunnen met andere woorden de vierde hypothese niet bevestigen.

Dit bovenstaand resultaat druist echter in tegen eerdere onderzoeksresultaten. Uit verschillende bivariate analyses bleek immers dat autochtonen in buurten met een groter aandeel allochtonen minder hoog scoren op etnocentrisme dan autochtonen in buurten met een lager aandeel allochtonen. Om die reden gaan we dieper in op het netto-effect van deze interactieterm. Na het uitschrijven van de regressievergelijking

$$Y = a + b_1 * X_1 + b_2 * X_2 + \dots + b_n * X_n$$

blijkt dat de etnocentrische gevoelens van de autochtonen in buurten met een groter aandeel allochtonen weldegelijk lager zijn dan die van de autochtonen in buurten met een kleiner aandeel allochtonen.

In onderstaande tabel tonen we de etnocentrische scores van autochtonen en allochtonen uit de 27 buurten. Uit deze 27 buurten kiezen we voor Kronenburg als voorbeeld van een buurt met een hoog

aandeel allochtonen, Drakenhof als voorbeeld van een buurt met een laag aandeel allochtonen en Morkhoven met een gemiddeld aandeel allochtonen als controlebuurt. Als we de scores voor de mate van ethnocentrisme bij de autochtonen vergelijken dan blijkt dat de autochtonen in Kronenburg gevoelig minder hoog scoren op ethnocentrisme in vergelijking met de autochtonen uit Morkhoven en Drakenhof.

We zien met andere woorden dat het aandeel allochtonen in een buurt een negatief effect heeft op de ethnocentrische gevoelens van de autochtone bewoners van die buurt: hoe hoger het aandeel allochtonen hoe minder ethnocentrisch de autochtone bewoners zijn. Opvallend is echter dat deze relatie ook opgaat voor de allochtone bewoners van buurten met een hoger aandeel allochtonen, en hier is het effect trouwens beduidend sterker. Uit model 1 bleek al dat allochtonen, logischerwijze, minder ethnocentrisch zijn dan autochtonen. Dit effect versterkt zich echter naarmate de allochtonen in een buurt wonen waar het aandeel allochtonen hoger is. Deze vaststelling is dus duidelijk in tegenspraak met de constricttheorie van Putnam. Dit blijkt ook duidelijk uit de onderstaande tabel waar een allochtoon in Kronenburg (-0,912) duidelijk minder ethnocentrisch is dan een allochtoon in Morkhoven en Drakenhof.

Tabel 15: Etnocentrisme

Buurt	Aandeel allochtonen	Etnocentrisme	
		Allochtoon	Autochtoon
Kronenburg	2,466	-0,912	0,032
Muggenberg	2,082	-0,770	0,078
Ten Eekhave	1,423	-0,526	0,158
Conforta	1,403	-0,519	0,160
't Mestputteke	1,266	-0,468	0,177
Dorp/Gemeentehuis	0,841	-0,311	0,228
Gallifort	0,519	-0,192	0,267
Driekoningen	0,270	-0,100	0,297
Arena	0,249	-0,092	0,300
Kruininge	0,240	-0,089	0,301
Plankenbergh	0,067	-0,025	0,322
Morkhoven	-0,060	0,022	0,337
Schotensesteenweg	-0,266	0,098	0,362
Kreglinger	-0,379	0,140	0,376
Bisschoppenhof	-0,432	0,160	0,382
Kriekenhof	-0,479	0,177	0,388
Ter rivieren	-0,514	0,190	0,392
Brem	-0,538	0,199	0,395
Venneborg	-0,667	0,247	0,411
Boekenberglei	-0,771	0,285	0,423
Mortelhoek	-0,803	0,297	0,427
Boterlaar-silburg	-0,871	0,322	0,435
Ertbrugge	-0,886	0,328	0,437
Boekenberglei	-0,895	0,331	0,438
Zwarte arend	-0,933	0,345	0,443
Eksterlaar	-1,106	0,409	0,464
Drakenhof	-1,226	0,454	0,478

Uit bovenstaande kunnen we besluiten dat we de vierde hypothese kunnen bevestigen: autochtonen in buurten met een groter aandeel allochtonen zijn minder etnocentrisch dan autochtonen in buurten met een kleiner aandeel allochtonen. Maar merkwaardig genoeg geldt deze relatie eveneens voor de allochtone bewoners van de buurten.

3.2.2.4. Model 4: Aantal jaren woonachtig in Deurne

In model 3 voegen we een verklarende variabele toe die weergeeft hoe lang, uitgedrukt in jaren, de respondenten reeds in Deurne woonachtig zijn. Dit is een variabele op individueel niveau. Hoger merkten we immers reeds op dat we de contacttheorie niet rigoureus kunnen toetsen zonder ook verhuisbewegingen in rekening te brengen.

Hypothese

We verwachten dat het aantal jaren dat de Deurnenaar reeds in Deurne woont een positief effect zal hebben op de etnocentrische gevoelens. We onderscheiden hiervoor drie redenen. Allereerst correleert het aantal jaren dat een Deurnenaar in Deurne woont relatief sterk met de leeftijd van de

Deurnenaar (0,536 en significant op 0,01 niveau). Dit is intuïtief begrijpbaar aangezien een Deurnenaar die al tientallen jaren in Deurne woont immers tot de oudere Deurnenaars zal behoren. In model 1 vonden we al dat de leeftijd van de Deurnenaars een positief effect heeft op het etnocentrisme: naarmate de Deurnenaar ouder wordt, is hij/zij meer etnocentrisch. Ten tweede vermoeden we een bevestiging van het domino-effect waarbij de Deurnenaar een angst voor het onbekende ervaart en waarbij hij/zij bevreesd is voor verloedering van zijn/haar buurt. Dit kan uiteraard enkel als men een idee heeft van hoe de buurt er in het verleden uitzag. Zo weten we immers dat er in de oostelijke Deurnse buurten meer Deurnenaars wonen die al decennia in Deurne wonen en dat, door de correlatie tussen beide variabelen, er ook meer oudere mensen in de oostelijke Deurnse buurten wonen. Tevens is het zo dat het aandeel allochtonen in de oostelijke buurten relatief beperkt is ten opzichte van de westelijke Deurnse buurten. Door deze elementen samen te nemen, tekent er zich een duidelijk domino-effect af. Ten derde grijpen we terug naar het concept *gentrification* waarbij we stelden dat *gentrifiers* (nieuwe, vaak hoger opgeleide buurtbewoners) meer open staan ten aanzien van etnische heterogeniteit en dus lager scoren op etnocentrisme. Dit hoeft echter niet te betekenen dat deze positieve ingesteldheid ten aanzien van diversiteit niet kan veranderen naarmate de *gentrifier* langer in de buurt woont en vaker in contact komt met zijn/haar allochtone buren.

De vijfde hypothese luidt dan ook: *“Naarmate een Deurnenaar langer in Deurne woont, zal hij/zij meer etnocentrisch zijn”*.

Tabel 16: Model 4

		Model 2	SE	Model 4	SE	Model	SE
Constante		-0.141	0.139	0.007	0.146	0,007	0,146
Individuele kenmerken							
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.084	0.070	-0,084	0,070
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.251	0.118	-0,251	0,118
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.184	0.111	-0,185	0,111
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.747*	0.117	-0,747*	0,117
Leeftijd (z)		0.089*	0.038	0.024	0.045	0,024	0,045
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.427*	0.121	0,426*	0,121
Aantal Jaren Woonachtig (z) ⁸				0.106*	0.042	0,106*	0,042
Buurtkenmerken							
aandeel_allochtonen_2008 (z)		-0.221*	0.063	-0.369*	0.091	-0,370*	0,091
EvolutieAllochtonen2006_2008 (z)		0.140*	0.050	0.155*	0.052	0,155*	0,052
HerfindahlDiversiteitsindex (z)		0.046	0.054				
Interactie-effect							
Autochtoon_Aandeel Allochtoon				0.215*	0.091	0,217*	0,092
AantalJaren_EvolutieAllochtonen						-0,005	0,036
N:		590		585		585	

Het aantal jaren dat de respondent in Deurne woont, heeft een positief effect (0,106) op de etnocentrische gevoelens, onder controle van de andere variabelen. De relatie tussen beide variabelen interpreteren we als volgt: hoe langer een Deurnenaar in Deurne woont, hoe sterker zijn/haar etnocentrische gevoelens. De hypothese is bevestigd.

We merken hier ook een negatieve contacttheorie. De contacttheorie veronderstelt immers dat naarmate een Deurnenaar langer in een buurt in Deurne woont, hij/zij meer en ook intiemere contacten zal hebben met medebuurtbewoners en zo tot een preciezer en positiever beeld van de andere etnische groep zal komen. Zoals hierboven reeds gesteld, luidt een van de grote kritieken op de contacttheorie dat dit niet zo hoeft te zijn. Deze contacten kunnen immers ook tot een negatiever beeld leiden. Dit zien we ook in de Deurnse buurten aangezien het langer in Deurne wonen leidt tot hogere etnocentrische gevoelens. Dit sluit dus ook goed aan bij de kanttekening die we plaatsten bij het gentrificatie-proces waarbij we stelden dat het mogelijk is dat intensief contact met etnische

⁸ Ook voegden we dichotome variabelen 'minder dan vijf jaar in Deurne' en 'meer dan veertig jaar in Deurne' toe aan het model om zo een eventuele *drempelwaarde* op te sporen. Deze variabelen bleken echter geen significant effect te hebben op de etnocentrische gevoelens.

heterogeniteit ook bij meer open en progressieve buurtbewoners kan leiden tot meer ethnocentrisme.

We stellen ons de vraag in welke mate deze negatieve contacttheorie gerelateerd is aan de evolutie van het aandeel allochtonen. Zijn Deurnenaars die reeds decennia in buurten wonen waar recent het aandeel allochtonen sterk is gestegen, meer ethnocentrisch? Om dit te onderzoeken voegen we een interactievariabele toe aan het model. Uit de analyse blijkt echter dat dit geen significant effect heeft op de ethnocentrische gevoelens (coëfficiënt: -0,005 en standaardfout: 0,036).

3.2.2.5. Model 5 en 6: Ontevredenheid over inkomen

Twee volgende verklarende variabelen, op individueel niveau, die we toevoegen aan het model zijn de ontevredenheid die de Deurnenaars ervaren over hun inkomen en het al dan niet hebben van een vast betaalde baan.

Hypothese

Aansluitend bij de concurrentiehypothese verwachten we, dat interetnische contacten tussen buurtbewoners eventueel leiden tot een zekere mate van concurrentie tussen de etnische groepen. De concurrentie versterkt zich naarmate de etnische groepen een gelijkaardig sociaal-economisch profiel hebben aangezien de groepen dezelfde doelen nastreven wat onder andere banen, sociale uitkeringen en behuizing betreft. Deurnenaars die niet tevreden zijn over hun inkomen, en wellicht naar een hoger inkomen streven, zullen daarom misschien minder opgezet zijn met de extra concurrentie die de allochtonen hen bieden. Uit onderzoek blijkt dat kansarme autochtonen opwaartse sociale en financiële mobiliteit vaak niet tot de mogelijkheden rekenen waardoor ze zich in eerste instantie zullen vergelijken met (allochtone) bevolkingsgroepen die op hetzelfde niveau staan (Van San en Leerkens 2001). Zaak is dan voor de autochtonen om niet te dalen ten opzichte van deze allochtone bevolkingsgroepen. Om de bedreiging van deze allochtonen bijgevolg tegen te gaan, zullen de kansarme autochtone deze groepen 'naar beneden duwen' en hun 'sociaal-economische frustraties' toeschrijven aan de allochtonen (Visser, Bierman *et al.* 1985; Van den Broek 1987; Van San en Leerkens 2001). Dit leidt dan tot verhoogde ethnocentrische gevoelens. De Jong (1986) stelt dat onder autochtone buurtbewoners ook vaak het gevoel leeft dat migranten worden bevoordeeld bij het verkrijgen van uitkeringen en werk, of dat migranten afnemen wat hen toebehoorde. Dit zal zich uiten in hogere ethnocentrische gevoelens bij de Deurnenaars die ontevreden zijn over hun inkomen.

De zesde hypothese luidt: *“Naarmate een Deurnenaar ontevreden is over zijn/haar inkomen, zal hij/zij meer ethnocentrisch zijn.”*

Uit de concurrentiehypothese kunnen we ook afleiden dat vooral autochtonen die ontevreden zijn over hun inkomen, meer etnocentrisch zullen zijn. De zevende hypothese luidt dan ook: *“Naarmate een autochtoon ontevreden is over zijn inkomen, zal hij/zij meer etnocentrisch zijn”*.

Eigenlijk impliceert de bovenstaande redenering een achtste hypothese (interactie-effect): *“Mensen die ontevreden zijn over hun inkomen en in buurten wonen met veel allochtonen zullen nog etnocentrischer zijn.”*.

Toetsing

Tabel 17: Model 5

		Model 2	SE	Model 5	SE
Constante		-0.141	0.139	-0.072	0.151
Individuele kenmerken					
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.075	0.071
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.285	0.119
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.171	0.113
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.718*	0.119
Leeftijd(z)		0.089*	0.038	-0.015	0.047
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.436*	0.124
Aantal Jaren Woonachtig(z)				0.112*	0.042
Ontevreden Over Inkomen				0.369*	0.094
Buurtkenmerken					
aandeel_allochtonen_2008(z)		-0.221*	0.063	-0.404*	0.092
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)		0.140*	0.050	0.153*	0.052
HerfindahlDiversiteitsindex(z)		0.046	0.054		
Interactie-effect					
Autochtoon_Aandeel Allochtoon				0.230*	0.093
N:		590		560	

We zien dat de variabele ‘ontevreden over inkomen’, onder controle voor de overige onafhankelijke variabelen, een positief, significant effect (0,369) heeft op de etnocentrische gevoelens van de Deurnenaars. Dit betekent dat Deurnenaars die meer ontevreden zijn over hun inkomen, het beduidend moeilijker hebben met de aanwezigheid van personen van een verschillende etnische achtergrond. De zesde hypothese kunnen we bevestigen.

Om te onderzoeken of er een verschil bestaat tussen autochtonen en allochtonen betreffende het effect van de ontevredenheid over het inkomen en de etnocentrische gevoelens, voegen we een

interactieterm toe aan het model. Hierbij zien we dat deze interactievariabele geen significant effect heeft op de mate van etnocentrisme. De zevende hypothese kan niet worden bevestigd.

In een volgende stap onderzoeken we of er een wisselwerking bestaat tussen de evolutie van het aandeel allochtonen en de ontevredenheid over het inkomen. Het is immers aannemelijk dat de concurrentiegevoelens sterker zullen zijn bij die Deurnenaars die ontevreden zijn over hun inkomen en recent een sterke stijging in het aandeel allochtonen hebben waargenomen in hun buurt. Dit betekent immers meer potentiële concurrenten voor onder andere dezelfde banen en uitkeringen. Het effect van deze interactievariabele is echter niet statistisch significant waardoor de achtste hypothese niet kan worden bevestigd.

Tabel 18: Model 6

		Model 2	SE	Model 5	SE	Model 6	SE	Model	SE
Constante		-0.141	0.139	-0.072	0.151	-0,130	0,165	-0.072	0.151
Individuele kenmerken									
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.075	0.071	-0,074	0,071	-0.075	0.071
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.285	0.119	-0,278	0,120	-0.285	0.119
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.171	0.113	-0,170	0,113	-0.172	0.113
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.718*	0.119	-0,722*	0,119	-0.719	0.120
Leeftijd(z)		0.089*	0.038	-0.015	0.047	-0,016	0,047	-0.015	0.047
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.436*	0.124	0,500*	0,143	0,437	0,124
Aantal Jaren Woonachtig(z)				0.112*	0.042	0,113*	0,042	-0.404	0.092
Ontevreden Over Inkomen				0.369*	0.094	0,558*	0,232	0.152	0.055
Buurtkenmerken									
aandeel_allochtonen_2008(z)		-0.221*	0.063	-0.404*	0.092	-0,396*	0,093	0.112	0.042
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)		0.140*	0.050	0.153*	0.052	0,151*	0,052	0.367	0.096
HerfindahlDiversiteitsindex(z)		0.046	0.054						
Interactie-effect									
Autochtoon_Aandeel Allochtoon				0.230*	0.093			0.230	0.093
Autochtoon_Ontevreden Inkomen						-0,227	0,253		
EvolutieAllochoon_Ontevreden Inkomen								0.008	0.088
N:		590		560		560			

Uit de onderstaande tabel blijkt dat de variabelen ‘betaald werk’ en ‘gepensioneerd/student’ een verschillend teken hebben dan verwacht vanuit de theorie. De variabelen hebben echter geen significant effect op de mate van ethnocentrische gevoelens. De achtste hypothese kan niet worden bevestigd.

Tabel 19

		Model 2	SE	Model 8	SE
Constante		-0.141	0.139	0.045	0.172
Individuele kenmerken					
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.196*	0.068
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.223	0.115
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.109	0.109
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.480*	0.117
Leeftijd(z)		0.089*	0.038	0.001	0.052
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.337*	0.117
Aantal Jaren Woonachtig(z)				0.088*	0.040
Ontevreden Over Inkomen				0.263*	0.091
Onveiligheidsgevoel(z)				0.426*	0.035
Betaald Werk				0.059	0.115
Gepensioneerd/Student				-0.192	0.115
Buurtkenmerken					
aandeel_allochtonen_2008(z)		-0.221*	0.063	-0.371*	0.085
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)		0.140*	0.050	0.070	0.045
HerfindahlDiversiteitsindex(z)		0.046	0.054		
Interactie-effect					
Autochtoon_Aandeel Allochtoon				0.245*	0.088
Autochtoon_Ontevreden Inkomen					
N:		590		520	

Voor de volledigheid voegen we een interactie-effect toe aan het model. We verwachten immers, wederom uitgaande van de concurrentietheorie, dat vooral de autochtone bewoners zonder vast betaalde baan hoger zullen scoren op ethnocentrisme. Uit de onderstaande tabel blijkt echter dat de interactievariabele ‘autochtoon_betaaldwerk’ geen significant effect heeft op de ethnocentrische gevoelens.

Tabel 20

		Model 2	SE	Model 8	SE	Model 9	SE
Constante		-0.141	0.139	0.045	0.172	0.158	0.194
Individuele kenmerken							
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.196*	0.068	-0.192*	0.068
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.223	0.115	-0.215	0.115
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.109	0.109	-0.095	0.109
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.480*	0.117	-0.477*	0.117
Leeftijd(z)		0.089*	0.038	0.001	0.052	0.007	0.052
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.337*	0.117	0.189	0.167
Aantal Jaren Woonachtig(z)				0.088*	0.040	0.089*	0.040
Ontevreden Over Inkomen				0.263*	0.091	0.260*	0.091
Onveiligheidsgevoel(z)				0.426*	0.035	0.432*	0.036
Betaald Werk				0.059	0.115	-0.156	0.207
Gepensioneerd/Student				-0.192	0.115	-0.183	0.115
Buurtkenmerken							
aandeel_allochtonen_2008(z)		-0.221*	0.063	-0.371*	0.085	-0.371*	0.085
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)		0.140*	0.050	0.070	0.045	0.066	0.045
HerfindahlDiversiteitsindex(z)		0.046	0.054				
Interactie-effect							
Autochtoon_aandeel Allochtoon				0.245*	0.088	0.245*	0.088
Autochtoon_Ontevreden Inkomen						0.262	0.211
Autochtoon_Betaald Werk							
N:		590		520		520	

3.2.2.6. Model 7: Onveiligheidsgevoel

Hypothese

In dit zevende model voegen we de verklarende variabele ‘onveiligheidsgevoel’ toe aan de analyse. Deze voedingsbodem van ontevredenheid komt nog gedetailleerd aan bod in een volgend cahier. In die zin biedt deze analyse een voorproefje op wat komen gaat. Om het subjectieve onveiligheidsgevoel van de Deurnenaar te meten, maken we wederom gebruik van de statistische techniek factoranalyse⁹.

Het is echter moeilijk om het causale verband tussen onveiligheidsgevoel en etnocentrisme te bepalen: wat leidt tot wat? Zorgt een hoger onveiligheidsgevoel voor etnocentrisme of zorgt meer

⁹ Deze schaalvariabele bestaat uit 6 items die peilen naar de subjectieve onveiligheidsgevoelens van de Deurnenaar. Cronbach's Alpha: 0,832.

etnocentrisme voor een onveiligheidsgevoel? Beide interpretaties voor dit verband zijn immers verdedigbaar. Allereerst is er de interpretatie dat een Deurnenaar etnocentrischer wordt als gevolg van zijn onveiligheidsgevoel waarbij de redenering luidt dat als een Deurnenaar zijn/haar subjectief onveiligheidsgevoel toeschrijft aan de aanwezigheid van etnische diversiteit, dit zich zal uiten in verhoogde etnocentrische gevoelens. Ten tweede kunnen we de relatie als volgt interpreteren: een Deurnenaar gaat zich onveiliger voelen als gevolg van zijn/haar etnocentrische gevoelens. Het is immers eveneens aannemelijk dat een Deurnenaar die zich ongemakkelijk voelt in de aanwezigheid van etnische diversiteit en die ook daadwerkelijk geconfronteerd wordt met de aanwezigheid van etnische diversiteit in zijn/haar leefomgeving, zich hierdoor onveiliger zal gaan voelen.

Hoe dan ook verwachten we dat een verhoogd onveiligheidsgevoel een positief effect zal hebben op de etnocentrische gevoelens van de Deurnenaar. Beide variabelen zijn immers nauw met elkaar gecorreleerd (0,615). Ook argumenteren we dat Deurnenaars met een hoger onveiligheidsgevoel de allochtone bewoners als concurrenten zal beschouwen, wat dan weer past in de concurrentiehypothese. Inter-etnische contacten leiden immers tot concurrentie tussen beide groepen.

De negende hypothese luidt dan ook dat: *“Naarmate een Deurnenaar zich meer onveilig voelt, zal hij/zij hogere etnocentrische gevoelens hebben”*.

Tabel 21: Model 7

		Model 2	SE	Model 7	SE
Constante		-0.141	0.139	-0.026	0.144
Individuele kenmerken					
Vrouw	Ref: man	-0.078	0.070	-0.176*	0.067
Lager Secundair		-0.217	0.118	-0.199	0.115
Hoger Secundair		-0.154	0.111	-0.096	0.110
Hoger Onderwijs		-0.739*	0.118	-0.456*	0.116
Leeftijd(z)		0.089*	0.038	-0.068	0.044
Autochtoon	Ref: allochtoon	0.552*	0.113	0.333*	0.118
Aantal Jaren Woonachtig(z)				0.075	0.040
Ontevreden Over Inkomen				0.243*	0.090
Onveiligheidsgevoel(z)				0.422*	0.036
Buurtkenmerken					
aandeel_allochtonen_2008(z)		-0.221*	0.063	-0.380*	0.084
EvolutieAllochtonen2006_2008(z)		0.140*	0.050	0.070	0.044
HerfindahlDiversiteitsindex(z)		0.046	0.054		
Interactie-effect					
Autochtoon_Aandeel Allochtoon				0.265*	0.088
Autochtoon_Ontevreden Inkomen					
N:		590		520	

De positieve coëfficiënt (0,422) van de verklarende variabele onveiligheidsgevoel leert ons dat een hoger subjectief onveiligheidsgevoel, bijdraagt tot hogere ethnocentrische gevoelens. Met andere woorden: een Deurnenaar die zich onveilig voelt, heeft het moeilijker met de aanwezigheid van etnische diversiteit. De negende hypothese wordt bevestigd.

Opmerkelijk is ook het effect van de toevoeging van deze variabele op de overige onafhankelijke variabelen. Zo merken we twee effecten. Enerzijds merken we dat het geslacht statistisch significant wordt na toevoeging van de variabele subjectief onveiligheidsgevoel. De statistisch significante negatieve regressiecoëfficiënt toont aan dat vrouwen minder ethnocentrisch zijn dan mannen. Een stelling die ook vaak wordt aangehaald in de literatuur (o.a. Hooghe, *et al.* 2006). Anderzijds merken we ook dat de coëfficiënten van de variabelen 'evolutie allochtonen 2006-2008' en 'aantal jaren woonachtig in Deurne' wel hun teken behouden maar nu geen significant effect meer hebben op de ethnocentrische gevoelens.

4. Conclusie en beleidsaanbevelingen

In een eerste verkennende analyse van de surveyresultaten, die we presenteerden tijdens de raadscommissie 19 oktober 2009, viel ons op dat de inwoners van buurten waar weinig allochtonen wonen het moeilijker hebben met aanwezigheid van mensen van een andere etnische origine. De inwoners van etnisch homogene buurten zijn met andere woorden meer ethnocentrisch. Om meer inzicht te verwerven in deze intrigerende bevinding hebben we dit allereerst vanuit de bestaande theorieën trachten te verklaren en vervolgens empirisch getoetst aan de hand van de surveyresultaten. .

In de onderzoeksliteratuur onderscheidt men enkele theorieën die ons helpen bij het verklaren van de mate van ethnocentrisme bij de Deurnenaars. In deze paragraaf vatten we deze nog eens samen. Allereerst is er de contacttheorie die luidt dat het contact tussen buurtbewoners van diverse etnische origine zal leiden tot een preciezer en positiever beeld van de andere groep en bijgevolg tot minder ethnocentrisme. Daartegenover staat de concurrentietheorie die net argumenteert dat interetnische contacten zullen leiden tot meer ethnocentrisme omdat de verschillende etnische groepen met elkaar zullen concurreren om dezelfde schaarse goederen (o.a. sociale woningen en uitkeringen). Een derde theorie ligt in het verlengde van de concurrentietheorie maar benadrukt dat de negatieve gevolgen van de concurrentie zich niet enkel uiten in de interetnische verhoudingen maar ook de intra-etnische verhoudingen aantasten. Putnam stelt bijvoorbeeld dat de etnische heterogeniteit in een buurt zal leiden tot een verslechtering van de sociale relaties zowel tussen als binnen de etnische groepen. Ten vierde is er de veranderingstheorie, als tegengewicht voor de gentrificatietheorie, die uitgaat van het conservatisme van de honkvaste buurtbewoners die al een hele tijd in dezelfde buurt wonen. Deze buurtbewoners hebben vaker in de loop der jaren een sterke band met hun buurt opgebouwd en vertonen daarom soms een weerstand ten aanzien van eventuele buurtveranderingen, zoals de inwijking van allochtonen.

Na deze theoretische studie hebben we de theorieën empirisch getoetst door gebruik te maken van de geavanceerde statistische techniek multilevel analyse, die men helaas niet vaak hanteert in dit type beleidsrapporteringen. De resultaten van deze diepgaande analyse geven we weer in de onderstaande overzichtstabel waarin we de hypothesen en hun respectievelijke theoretische verklaringen oplijsten. Wat betekent dit echter nu specifiek voor Deurne en haar buurten?

- De buurtbewoners van de noordwestelijke Deurnse buurten (o.a. Conforta, Kronenburg, en Ten Eekhave), dit zijn de buurten waar de grootste aandelen allochtonen wonen, zijn minder

ethnocentrisch dan de bewoners waar een lager aandeel allochtonen woont. Dit zijn dan voornamelijk de zuidelijke en oostelijke buurten.

- Het is eveneens opvallend dat ook de autochtonen die in de noordwestelijke buurten wonen minder ethnocentrisch zijn dan de autochtonen uit de oostelijke en zuidelijke buurten. Het lijkt dus plausibel dat de dagelijkse omgang en/of confrontatie met etnische diversiteit leidt tot minder ethnocentrisme. Maar wellicht staat een ander ook niet los van verhuisbewegingen. Veel van de nieuwe inwoners zijn immers minder ethnocentrisch.
- In het verlengde hiervan stellen we ook vast dat naarmate een Deurnenaar langer in Deurne woont hij/zij meer ethnocentrisch is, wat we verklaren vanuit de veranderingstheorie. Deze Deurnenaars hebben door de jaren heen een hechtere band met hun buurt opgebouwd en hebben het moeilijker met veranderingen die plaatsvinden in de buurt. Ze zijn met andere woorden behoudsgezinder. Uit de analyses blijkt inderdaad dat de bewoners uit de oostelijke buurten (o.a. Ertbrugge, Zwarte Arend en Eksterlaar) gemiddeld reeds langer in Deurne wonen en ook meer ethnocentrisch zijn.
- Deurnenaars die zich als maatschappelijk achtergesteld beschouwen, ontevreden zijn over hun inkomen en de allochtone bewoners als sociaal-economische concurrenten beschouwen, zijn meer ethnocentrisch.

We stellen vast dat men ethnocentrisme te vaak *'ad hoc'* bestudeert en remedieert, waarbij men vooral aandacht heeft voor die buurten waar er een groot aandeel allochtonen woont. We stellen eveneens vast dat er te weinig aandacht uitgaat naar de relatie tussen enerzijds ethnocentrisme en anderzijds verhuisbewegingen, bevolkingsvervanging en gentrificatie van buurten. Uit onze analyses blijkt immers dat de buurten waarin het ethnocentrisme van de buurtbewoners het grootst is, gekenmerkt worden door een laag aantal verhuisbewegingen en weinig verjonging van de buurtbewoners. Verhuisbewegingen, verjonging en gentrificatie van buurten spelen een belangrijke rol omdat nieuwe buurtbewoners minder behoudsgezin zijn en opener zullen staan voor verandering van de buurt. We durven dus te argumenteren dat bij het bestuderen en remediëren van ethnocentrisme de aandacht niet enkel moet uitgaan naar die buurten waar het aandeel allochtonen hoog is maar ook naar de buurten waar het aandeel allochtonen veel lager is. Uit bovenstaande redenering volgt dat in de oostelijke buurten er een noodzaak is aan een dynamischere populatievernieuwing, terwijl in de westelijke buurten er net nood is aan een zekere mate van continuïteit. Men kan dit bijvoorbeeld bereiken door samen te werken met de sociale huisvestingsmaatschappijen waarbij men nieuwe sociale woningen zoveel mogelijk ter beschikking

stelt in de oostelijke buurten en de reeds bestaande sociale woningen in de westelijke buurten tracht om te vormen tot sociale koopwoningen.

Hypotheses	Theorie	Bevestigd?
VERKLARINGEN OP BUURTNIVEAU		
1. Een hoger aandeel allochtonen in een buurt leidt tot minder etnocentrische gevoelens.	Contacttheorie	Bevestigd
A. Autochtonen in buurten met een hoog aandeel allochtonen zijn minder etnocentrisch dan de autochtonen in buurten met een lager aandeel allochtonen.	Specificatie Contacttheorie	Bevestigd
2. Naarmate het aandeel allochtonen in een buurt recent sterk is toegenomen, zal de mate van etnocentrisme hoger zijn	Veranderingstheorie	Bevestigd
A. Autochtonen die in een buurt wonen waarin het aandeel allochtonen recent sterk is toegenomen, zullen meer etnocentrisch zijn.	Specificatie Veranderingstheorie	Niet bevestigd
VERKLARINGEN OP INDIVIDUEEL NIVEAU		
3. Naarmate een Deurnenaar langer in Deurne woont, zal hij/zij meer etnocentrisch zijn.	Veranderingstheorie	Bevestigd
4. Naarmate een Deurnenaar ontevreden is over zijn/haar inkomen, zal hij/zij meer etnocentrisch zijn.	Concurrentietheorie	Bevestigd
5. Naarmate een autochtoon ontevreden is over zijn inkomen, zal hij/zij meer etnocentrisch zijn	Concurrentietheorie	Niet bevestigd
A. Mensen die ontevreden zijn over hun inkomen en in buurten wonen met veel allochtonen zullen nog etnocentrischer zijn.	Specificatie Concurrentietheorie	Niet bevestigd
BRUG NAAR VOLGEND CAHIER		
6. Naarmate een Deurnenaar zich meer onveilig voelt, zal hij/zij hogere etnocentrische gevoelens hebben.	Concurrentietheorie	Bevestigd

Bibliografie

ALESINA, A. en LA FERRARA, E. (2000), 'Participation in heterogenous communities' in *The quarterly journal of economics*, 115 (3), 847-904.

BILLIET, J. en WAEGE, H. (2003) Een samenleving onderzocht. Methoden en technieken van sociaal wetenschappelijk onderzoek. Antwerpen: De Boeck, 390p.

CASTELLS, M. (1997), *'The power of identity'*, Oxford: Blackwell.

COFFE, H. en BILLIET, J. (2002), 'Etnocentrisme en stemgedrag: evolutie tussen 1991 en 1999'.

SWYNGEDOUW, M. en BILLIET, J. (Red.). *De kiezer heeft zijn redenen: 13 juni 1999 en de politieke opvattingen van Vlamingen* (pp. 95-109) Leuven: Acco.

COSTA, D. en KAHN, M. (2003), 'Civic engagement and community heterogeneity: an economist's perspective' in *Perspectives on politics*, 1 (1), 103-111.

DE TOCQUEVILLE, A. (1967 [1835]), *'De la démocratie en Amérique'*. Paris: Gallimard.

DEAR, M. (1999), 'Understanding the neighbourhood effect'. MUSTERD, S. en GOETHALS, A. (Red.). *De invloed van de buurt* (13-23) Amsterdam: SISWO.

DILLMAN, D. A., CHRISTIAN L. M. (2005) Survey Mode as a Source of Instability in Responses across surveys. Sage publications, 22p.

ELCHARDUS, M. en SMITS, W. (2002), *'Anatomie en oorzaken van het wantrouwen'*, Brussel: VUB Press.

FORREST, R. EN KEARNS, A. (2001), 'Social cohesion, social capital and the neighbourhood' in *Urban Studies*, 38, 2125.

GESTHUIZEN, M., VAN DER MEER, T. EN SCHEPERS, P. (2008), 'Education and Dimensions of Social Capital: Do educational effects differ due to educational expansion and social security expenditure?' in *European Sociological Review*, 1-16.

GIJSBERTS, M. en DAGEVOS, J. (2004), 'Concentratie en wederzijdse beeldvorming tussen autochtonen en allochtonen' in *Migrantenstudies*, 20 (3), 145-168.

GIJSBERTS, M., VAN DER MEER, T. en DAGEVOS, J. (2008), 'Vermindert etnische diversiteit de sociale cohesie?' in SCHNABEL, P., BIJL, R. en DE HART, J. (Red.) *Betrekkelijke betrokkenheid. Studies in sociale cohesie. Sociaal en Cultureel Rapport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

- HAMBERGER, J. en HEWSTONE, M. (1997), 'Inter-ethnic contact as a predictor of blatant and subtle prejudice: tests of a model in four West European nations.' In *The British Journal of Social Psychology*, 36, 173-190.
- HOOGHE, M., RESKENS, T., STOLLE, D. EN TRAPPERS, A. (2006) '*Ethnic diversity, trust and ethnocentrism and Europe: A multilevel analysis of 21 European countries*'
- HOX, J. (2002), '*Multilevel analysis: techniques and applications*'. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- HUYSE, L. (1997), '*Van vertrouwenscrisis tot bewust burgerschap*', Koning Boudewijnstichting.
- LANCEE, B. en DRONKERS, J. (2008), 'Etnische diversiteit, sociaal vertrouwen in de buurt en contact van allochtonen en autochtonen met de burens' in *Migrantenstudies*, 24 (4), 225-250.
- LEIGH, A. (2006), 'Trust, inequality and ethnic heterogeneity' in *The economic record*, 82 (258), 268-280.
- LETKI, N. (2008), 'Does diversity erode social cohesion? Social capital and race in British Neighbourhoods' in *Political Studies*
- LEES, L., SLATER, T. et al. (2008), '*Gentrification*'. New York: Routledge.
- LINSKY, Arnold, S. (1975) Stimulating responses to mailed questionnaires: a review. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 39 No 1, 82-102, 20p.
- MARQUEZ, F. en PEREZ, F. (2008), 'Spatial frontiers and neo-communitarian identities in the city: the case of Santiago de Chile' in *Urban Studies*, 45 (7), 1461-1483.
- MARSCHALL, M. EN STOLLE, D. (2004), 'Race and the City: Neighborhood Context and the Development of Generalized Trust' in *Political Behavior*, 26 (2), 125-153
- MEERT, H., BLOMMAERT, J., et al. (2004), '*Van balen tot onthalen: de geografische en discursieve dimensie van attitudes tegenover asielzoekers*'. Gent: Academia Press.
- MOLLENHORST, G., VOLKER, B et al. (2009), 'Neighbour relations in the Netherlands – a decade of evidence' in *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 100 (4), 549-558.
- OLIVER, J. en WONG, J. (2003), 'Intergroup prejudice in multiethnic settings' in *American Journal of Political Science*, 47 (4), 567-582.

PORTES, A. (1998), 'Social capital: its origins and applications in modern sociology' in *Annual Review of Sociology*, 24, 1-24.

PUTNAM, R. (2000), *'Bowling Alone: the collapse and revival of American community'*. New York: Simon & Schuster.

PUTNAM, R. (2007), 'E Pluribus Unum: diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte Prize Literature' in *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.

SCHEEPERS, P., FELLING, A. *et al.* (1990), 'Social conditions, authoritarianism and ethnocentrism: a theoretical model of the early Frankfurt School updated and tested' in *European Sociological Review*, 6 (1), 15-29.

SCHELFAUT, H. (2009), *'Survey Stadsmonitor "Thuis in de stad 2008": Methodologisch Rapport'* gelezen op www.vlaanderen.be/svr.

SEGBERS, J. (1999) *Methoden voor de maatschappijwetenschappen*. Konink. Van Gorcum b.v, 470p.

SMITH, N. (1979), 'Toward a theory of gentrification: back to the city movement by capital, not people' in *Journal of the American Planning Association*, 45, 538-548.

SMITH, N. (1982), 'Gentrification and uneven development' in *Economic geography*, 58, 139-155.

SMITH, N. en WILLIAMS, P. (1986), *'Gentrification of the city'*. Winchester: Allen & Unwin Publishers.

TAYLOR, M. (1998), 'How white attitudes vary with the racial composition of local populations: numbers count' in *American Sociological Review*, 63 (4), 512-535.

THIJSEN, P. (1999), *'Een nieuwe toekomst voor het concept 'politieke aliënering'? Zoektocht naar een empirisch en theoretisch vruchtbare conceptualisering'*. Antwerpen: UIA, Faculteit Politieke en Sociale wetenschappen.

TOLSMA, J., VAN DER MEER, T. en GESTHUIZEN, M. (2008), *'Unity in diversity. The impact of neighbourhood and municipality characteristics on dimensions of social cohesion in the Netherlands'*. Paper gepresenteerd tijdens het Politicologenetmaal, Nijmegen, 30-31 mei.

VAN ENGELSDORP GASTELAARS, R. en HAMERS, D. (2006), *'De nieuwe stad: stedelijke centra als brandpunten van interactie'*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

VAN SAN, M. en LEERKES, A. (2001), '*Criminaliteit en criminalisering: allochtone jongeren in België.*' Amsterdam: Amsterdam University Press.

VERMEULEN, H. (1990, 'De multi-etnische samenleving op buurniveau' in ENTZINGER, H. en STIJNEN, P.J. (Red.). *Etnische minderheden in Nederland* (216-243) Boom: Open Universiteit.

VÖLKER, B. (2000), '16 miljoen burens – De rol van burens in persoonlijke netwerken in Nederland' in *Tijdschrift voor Sociologie*, 21 (4), 337-362.

CODEBOEK

Nr.	Naam variabele	Categorieën	Freq.	%
1	Geboorte-datum			
2	Nationaliteit	Belg Armeniër Bosniër Brit Fransman Italiaan Kirgiziër Marokkaan Nederlander Spanjaard Uruguay Totaal Missing	662 1 1 1 1 1 1 9 6 1 1 685 1	96,6 0,1 0,1 0,1 0,1 0,1 0,1 1,3 0,9 0,1 0,1 100 100
3	Geslacht	1: man 2: vrouw Totaal 77: missing	342 344 386 /	49,9 51,1 100 100
4	Betaald werk	1: ja 2: nee Totaal 77: missing	277 407 684 2	40,4 59,6 100 100
5	Status indien geen betaald werk	1: Gepensioneerd 2: Huisman/vrouw 3: Ziekte/bevallingsverlof 4: Loopbaanonderbreking 5: arbeidsongeschikt 6: werkloos 7: op zoek eerste werk 8: volgt volledig dagonderwijs 9: wat anders Totaal 77: missing	292 38 6 3 10 24 2 27 6 408 278	71,6 9,3 1,5 0,7 2,5 5,9 0,5 6,6 1,5 100 100
6	Diploma	1: geen 2: lager onderwijs 3: lager secundair beroepsonderwijs 4: lager technisch secundair (A3) 5: lager algemeen vormend secundair 6: hoger beroepsonderwijs 7: hoger technisch secundair (A2)	39 70 60 59 24 53 98	5,8 10,5 9 8,8 3,6 7,9 14,6

		8: hoger algemeen vormend secundair 9: niet universitair hoger onderwijs (A1) 10: universitair onderwijs 11: andere Totaal 77: missing	72 110 61 24 669 17	10,8 16,3 9,1 3,6 100
7	Kinderen	1: ja 2: nee Totaal 77: missing	498 179 677 9	73,6 26,4 100
8	Hoeveel kinderen < 18 jaar	0 1 2 3 4 6 Totaal Missing	325 56 69 13 8 1 473 214	68,9 11,9 14,6 2,8 1,7 0,2 100
9	Met hoeveel kinderen samenwonen?	0 1 2 3 4 5 6 Totaal Missing	276 91 84 13 5 2 1 472 214	58,5 19,3 17,8 2,8 1,1 0,4 0,2 100
10	Samenwonen met partner	1: ja 2: neen Totaal 77: missing	459 214 673 13	68,2 31,8 100
11	Levensbeschouwing	1: ongelovig 2: vrijzinnig 3: protestant 4: katholiek 5: christelijk gelovig maar niet katholiek 6: moslim/islam 7: jodendom 8: oosterse religie 9: andere 10: geen enkele Totaal 77: missing	97 103 8 234 128 31 0 4 11 64 680 6	14,3 15,1 1,2 34,4 18,8 4,6 0 0,6 1,6 9,4 100
12	Kerkelijkheid	1: nooit 2: zeer zelden	323 200	47,5 29,4

		3: enkele keren per jaar op kerkelijke feestdagen 4: maandelijks 5: meermaals per maand 6: wekelijks (of meer) Totaal 77: missing	88 8 22 39 680 6	12,9 1,2 3,2 5,7 100
13	Naam voor uw buurt?	1: ja 2: neen Totaal 77: missing	222 426 648 38	34,3 65,7 100
	Naam?			
14	Eens met...			
A	Mensen in mijn buurt leven sterk op zichzelf	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	29 105 188 245 85 652 34	4,4 16,1 28,8 37,6 13,0 100
B	Situatie in mijn buurt is vrij problematisch	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	149 263 132 69 22 635 51	23,5 41,4 20,8 10,9 3,5 100
C	Straten in mijn buurt zijn over het algemeen proper	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	52 135 108 309 62 666 20	7,8 20,3 16,2 46,4 9,3 100
D	Leefsituatie in mijn buurt is verslechterd	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	72 194 157 150 82 655 31	11,0 29,6 24,0 22,9 12,5 100
E	Algemene tevredenheid buurt	1: helemaal oneens 2: oneens	18 57	2,7 8,5

		3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	117 360 120 672 14	17,4 53,6 17,9 100
15	Eens met...			
A	Te onveilig voor kinderen op straat	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	10 45 74 282 263 674 12	1,5 6,7 11 41,8 39,0 100
B	Wagen sluiten bij instappen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	83 200 116 139 90 58 628	13,2 31,8 18,5 22,1 14,3 100
C	Straten zijn onveiliger geworden	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	15 70 126 269 190 670 16	2,2 10,4 18,8 40,1 28,4 100
D	Politie niet in staat om te beschermen tegen criminelen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	30 129 167 208 134 668 18	4,5 19,3 25,0 31,1 20,1 100
E	's Nachts doe ik deur niet open als er gebeld wordt	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	40 139 123 203 175 680 6	5,9 20,4 18,1 29,9 25,7 100
F	Alarmsysteem is geen overbodige luxe	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens	21 94 177	3,1 14 26,3

		4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	238 143 673 13	35,4 21,2 100
G	Bij vakantie laat ik huis niet onbeheerd achter	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	9 57 57 317 217 657 29	1,4 8,7 8,7 48,2 33,0 100
16	Laatste 5 jaar geconfronteerd met ▪ Diefstal in huis ▪ Vechtpartij ▪ Handtasdiefstal ▪ Verbale Agressie ▪ Carjacking	1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing	137 547 684 2 191 492 683 3 118 564 682 4 289 396 685 1 13 672 685 1	20,0 80,0 100 28,0 72,0 100 17,3 82,7 100 42,2 57,8 100 1,9 98,1 100
17	Kent u mensen die in afgelopen 5 jaar geconfronteerd zijn met ▪ Diefstal in huis ▪ Vechtpartij ▪ Handtasdiefstal	1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal	458 217 671 11 264 410 674 12 328 346 674	67,9 32,1 100 39,2 60,8 100 48,7 51,3 100

	▪ Verbale agressie ▪ Carjacking	3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing 1: ja 2: neen Totaal 3: missing	12 374 300 674 12 33 641 674 12	55,5 44,5 100 4,9 95,1 100
18	Eens met...			
A	Nauwelijks verantwoord om kinderen op de wereld te zetten	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	119 215 193 95 49 671 15	17,7 32,0 28,8 14,2 7,3 100
B	Vertrouwen in de toekomst	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	18 80 174 350 46 666 20	2,7 12,0 26,1 52,3 6,9 100
C	Dag tot dag leven en toekomst laten voor wat ze is	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	55 200 159 211 48 673 13	8,2 28,7 23,6 31,4 7,1 100
D	Beste gehad, in de toekomst zal het verslechteren	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	76 246 170 123 55 670 16	11,3 36,7 25,4 18,4 8,2 100
19	Tevredenheid over...			
A	Gezondheids-toestand	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden	9 57 102 422 83	1,3 8,5 15,2 62,7 12,3

		Totaal 77: missing	673 13	100
B	buurt waar u woont	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	15 55 129 405 67 671 15	2,2 8,2 19,2 60,4 10,0 100
C	het werk dat u doet	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	9 13 94 269 110 495 191	1,8 2,6 19,0 54,3 22,2 100
D	uw inkomen	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	31 94 172 308 45 650 36	4,8 14,5 26,5 47,4 6,9 100
E	de woning waarin u woont	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	8 42 70 418 137 675 11	1,2 6,2 10,4 61,9 20,3 100
F	uw levensstandaard	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	12 31 127 423 77 680 16	1,8 4,6 19,0 63,1 11,5 100
G	sociale contacten met huisgenoten	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	2 11 77 326 204 620 66	0,3 1,8 12,4 52,6 32,9 100

H	sociale contacten met familie, vrienden, etc.	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	1 19 64 383 203 670 16	0,1 2,8 9,6 57,2 30,3 100
I	hoeveelheid vrije tijd	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	4 60 85 360 152 661 25	0,6 9,1 12,9 54,5 23,0 100
J	wijze waarop vrije tijd wordt besteed	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	2 45 85 398 136 666 20	0,3 6,8 12,8 59,8 20,4 100
20	Aantal jaren woonachtig in Deurne			
21	Op zelfde adres	1: ja 2: neen Totaal 77: missing	287 393 680 6	42,2 57,8 100
	Aantal verschillende plaatsen			
22	Hoe graag woont u in Deurne?	1: helemaal niet graag 2: niet graag 3: neutraal 4: graag 5: heel graag Totaal 77: missing	12 31 176 319 139 677 9	1,8 4,6 26,0 47,1 20,5 100
23	Waar woont u graag	1: vooral in mijn straat 2: vooral in mijn buurt 3: Deurne in zijn totaliteit Totaal 77: missing	109 251 216 576 110	26,4 31,4 42,4 100

24	Hoe met Deurne verbonden?	1: Deurne is mijn thuis 2: Eender waar in Antwerpen 3: ik zou eender waar kunnen wonen Totaal 77: missing	174 207 279 660 26	26,4 31,4 42,3 100
25	Ik voel me...	1: uitsluitend Antwerpenaar 2: vooral Antwerpenaar 3: evenveel Antwerpenaar als Deurnenaar 4: vooral Deurnenaar 5: uitsluitend Deurnenaar Totaal 77: misssing	40 200 301 94 28 663 23	6,0 30,2 45,4 14,2 4,2 100
26	Hoort u wel eens iets over de districtsraad?	1: nooit 2: zelden 3: soms 4: dikwijls 5: zeer dikwijls Totaal 77: missing	204 229 205 31 10 679 7	30,0 33,7 30,2 4,6 1,5 100
27	Kent u naam districtsvoorzitter	1: ja 2: neen Totaal 77: missing	149 537 686 /	21,7 78,3 100
	Naam districtsvoorzitter			
28	Kent u naam laatste burgemeester?	1: ja 2: nee Totaal 77: missing	268 418 686 /	39,1 60,9 100
	Naam laatste burgemeester?			
29	Kent u aantal inwoners Deurne?			
30	Kent u:			
	▪ A. van Dooren	1: gekend 2: niet gekend Totaal 77: missing	48 623 671 15	7,2 92,8 100
	▪ J. Van Wesembeeck	1: gekend 2: niet gekend Totaal 77: missing	35 636 671 15	5,2 94,8 100
	▪ F. Geudens	1: gekend 2: niet gekend	354 317	52,8 47,2

		Totaal	671	100
		77: missing	15	
	▪ P. Pooters	1: gekend	19	2,8
		2: niet gekend	652	97,2
		Totaal	671	100
		77: missing	15	
	▪ S. Aiau	1: gekend	14	2,1
		2: niet gekend	657	97,9
		Totaal	671	100
		77: missing	15	
	▪ M. De Backer	1: gekend	163	24,3
		2: niet gekend	507	75,7
		Totaal	670	100
		77: missing	16	
	▪ M. Vogels	1: gekend	599	89,3
		2: niet gekend	72	10,7
		Totaal	671	100
		77: missing	15	
	▪ G. Dirckx	1: gekend	72	10,7
		2: niet gekend	599	89,3
		Totaal	671	100
		77: missing	15	
	▪ W. Verbruggen	1: gekend	117	17,5
		2: niet gekend	553	82,5
		Totaal	670	100
		77: missing	16	
	▪ Mangelschots E.	1: gekend	117	17,5
		2: niet gekend	553	82,5
		Totaal	670	100
		77: missing	16	
	▪ A. Saber	1: gekend	12	1,8
		2: niet gekend	658	98,2
		Totaal	670	100
		77: missing	16	
	▪ D. Van Duppen	1: gekend	131	19,5
		2: niet gekend	540	80,5
		Totaal	671	100
		77: missing	15	
	▪ W. van Dorst	1: gekend	65	9,7
		2: niet gekend	605	90,3
		Totaal	670	100
		77: missing	16	
	▪ K. van Brempt	1: gekend	540	80,5
		2: niet gekend	131	19,5
		Totaal	671	100
		77: missing	15	
31	In districtcollege?			
	▪ A. van Dooren	0: geen districtcollege	610	91,6
		1: districtcollege	56	8,4
		Totaal	666	100

		77: missing	20	
▪ J. Van Wesembeeck		0: geen districtcollege	638	95,8
		1: districtcollege	28	4,2
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ F. Geudens		0: geen districtcollege	412	61,9
		1: districtcollege	254	38,1
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ P. Pooters		0: geen districtcollege	643	96,5
		1: districtcollege	23	3,5
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ S. Aiau		0: geen districtcollege	651	97,7
		1: districtcollege	15	2,3
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ M. De Backer		0: geen districtcollege	527	79,1
		1: districtcollege	139	20,9
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ M. Vogels		0: geen districtcollege	585	87,8
		1: districtcollege	81	12,2
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ G. Dirckx		0: geen districtcollege	613	92,0
		1: districtcollege	53	8,0
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ W. Verbruggen		0: geen districtcollege	527	79,1
		1: districtcollege	139	20,9
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ Mangelschots E.		0: geen districtcollege	613	92,0
		1: districtcollege	53	8,0
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ A. Saber		0: geen districtcollege	656	98,5
		1: districtcollege	10	1,5
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ D. Van Duppen		0: geen districtcollege	623	93,5
		1: districtcollege	43	6,5
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ W. van Dorst		0: geen districtcollege	599	89,9
		1: districtcollege	67	10,1
		Totaal	666	100
		77: missing	20	
▪ K. van Brempt		0: geen districtcollege	603	90,5
		1: districtcollege	63	9,5

		Totaal 77: missing	666 20	100
32	Bestaat er wijkcomité, bewonersgroep (comité) in uw buurt/straat?	1: ja 2: neen 3: weet niet Totaal 77: missing	223 123 326 676 13	33,1 18,4 48,4 100
	Naam van wijkcomité?			
33	Deelgenomen aan een van hun activiteiten?	1: ja 2: neen Totaal 77: missing	133 534 667 19	19,9 80,1 100
34	Kent u SWO?	1: kennen en deelgenomen 2: kennen maar niet deelgenomen 3: niet kennen Totaal 77: missing	46 107 514 667 19	6,9 16,0 77,1 100
35	Hoe vaak contact met burenen?	1: nooit 2: zeer zelden 3: maandelijks 4: wekelijks 5: dagelijks Totaal 77: missing	23 161 59 216 221 680 6	3,4 23,7 8,7 31,8 32,5 100
36	Hoeverre van toepassing			
A	Helpen met probleem in de buurt	1: helemaal niet van toepassing 2: niet van toepassing 3: noch het een, noch het ander 4: van toepassing 5: helemaal van toepassing 7 Totaal 7: missing	163 210 119 130 25 647 39	25,2 32,5 18,4 20,1 2,9 100
B	Zorgen maken over problemen in de buurt	1: helemaal niet van toepassing 2: niet van toepassing 3: noch het een, noch het ander 4: van toepassing 5: helemaal van toepassing Totaal 77: missing	70 132 123 258 65 649 37	10,8 20,3 19,0 39,8 10,0 100
C	Verantwoordelijk	1: helemaal niet van toepassing	106	16,4

	voelen voor wat gebeurt in de buurt	2: niet van toepassing 3: noch het een, noch het ander 4: van toepassing 5: helemaal van toepassing Totaal 77: missing	155 201 160 26 648 38	23,9 31,0 24,7 4,0 100
D	Contact met overheid om probleem in de buurt op te lossen	1: helemaal niet van toepassing 2: niet van toepassing 3: noch het een, noch het ander 4: van toepassing 5: helemaal van toepassing Totaal 77: missing	126 189 95 192 53 655 31	19,2 28,9 14,5 29,3 8,1 100
37	Tevredenheid over...			
A	onderhoud straten, wegen en pleinen	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	42 120 130 334 47 675 13	6,2 17,8 19,3 49,6 7,0 100
B	aanwezigheid groenvoorziening	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	39 89 133 316 85 661 25	5,9 13,4 20,1 47,7 12,8 100
C	onderhoud groenvoorziening	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	40 82 161 317 66 666 20	6,0 12,3 24,2 47,6 9,9 100
D	openbare verlichting	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	18 41 87 455 70 671 15	2,7 6,1 13,0 67,8 10,4 100
E	Aanbod winkels	1: heel ontevreden	21	3,0

		2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	58 61 363 172 674 12	8,6 9,1 53,9 25,5 100
F	Aanbod openbaar vervoer	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	12 10 45 381 226 674 12	1,8 1,5 6,7 56,5 33,5 100
G	Schoolvoorzieningen in de buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	10 20 123 381 92 626 60	1,6 3,2 19,6 60,9 14,7 100
H	Sportvoorzieningen in de buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	9 58 233 279 53 632 54	1,4 9,2 36,9 44,1 8,4 100
I	Cultuur en recreatieaanbod in de buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	15 57 261 269 32 634 52	2,4 9,0 41,2 42,4 5,0 100
J	Aanbod van uitgaansgelegenheden en horeca in uw buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	29 95 277 220 24 645 41	4,5 14,7 42,9 34,1 3,7 100
K	Beschikbaarheid van de voetpaden in uw buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden	12 37 58 463	1,8 5,6 8,7 69,6

		5: heel tevreden Totaal 77: missing	95 665 21	14,3 100
L	Staat van de voetpaden in uw buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	46 133 128 320 43 670 16	6,9 19,9 19,1 47,8 6,4 100
M	Beschikbaarheid van de fietspaden in uw buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	59 152 152 269 28 660 26	8,9 23,0 23,0 40,8 4,2 100
N	Staat van de fietspaden in uw buurt	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	79 133 174 236 30 652 34	12,1 20,4 26,7 36,2 4,6 100
38	(Over)last ondervinden van...			
A	Geluidsoverlast	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	78 391 137 56 662 24	11,8 59,1 20,7 8,5 100
B	Verkeersoverlast	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	85 280 206 88 659 27	12,9 42,5 31,3 13,4 100
C	Zwerfvuil	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	52 264 232 110 658 28	7,9 40,1 35,3 16,7 100

D	Rondhangende jongeren	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	113 317 162 65 657 29	17,2 48,2 24,7 9,9 100
E	Vandalisme	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	103 391 124 37 655 31	15,7 59,7 18,9 5,6 100
F	Hondenpoep	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	24 216 284 144 667 19	3,6 32,4 42,6 21,4 100
G	Burenruzies	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	247 362 46 6 661 25	37,4 54,8 7,0 0,9 100
H	Verkrotting	1: nooit 2: zelden 3: vaak 4: altijd Totaal 77: missing	314 277 49 16 656 30	47,9 42,2 7,5 2,4 100
39	Beroep op lokale overheid. Tot wie wenden?	1: districtshuis 2: stadhuis 3: ombudsdienst 4: politie 5: politicus 6: buurttoezichter 7: bewonersgroep 8: andere Totaal 77: missing	304 17 15 212 2 9 7 22 588 98	51,7 2,9 2,6 36,1 0,3 1,5 1,2 3,7 100
40	District beter geplaatst voor lokale problemen?	1: ja 2: neen 3: weet niet Totaal	376 29 267 672	56,0 4,3 39,7 100

		77: missing	14	
41	Meer aandacht voor problemen sinds ontstaan verkozen districtsraad?	1: ja, zeker en vast 2: ja, in zekere zin wel 3: neen, niet echt 4: neen, totaal niet Totaal 77: missing	31 199 327 71 628 58	4,9 31,7 52,1 11,3 100
42	Hoe belangrijk is het dat het districtsbestuur...			
A	Goed informeert	1: heel onbelangrijk 2: onbelangrijk 3: noch belangrijk, noch onbelangrijk 4: belangrijk 5: heel belangrijk Totaal 77: missing	9 14 71 392 177 663 23	1,4 2,1 10,7 59,1 26,7 100
B	Aanspreekbaar is	1: heel onbelangrijk 2: onbelangrijk 3: noch belangrijk, noch onbelangrijk 4: belangrijk 5: heel belangrijk Totaal 77: missing	10 11 69 375 195 660 26	1,5 1,7 10,5 56,8 29,5 100
C	Vriendelijk is	1: heel onbelangrijk 2: onbelangrijk 3: noch belangrijk, noch onbelangrijk 4: belangrijk 5: heel belangrijk Totaal 77: missing	6 5 45 308 304 668 18	0,9 0,7 6,7 46,1 45,5 100
D	Betrouwbaar is	1: heel onbelangrijk 2: onbelangrijk 3: noch belangrijk, noch onbelangrijk 4: belangrijk 5: heel belangrijk Totaal 77: missing	8 3 33 259 358 661 25	1,2 0,5 5,0 39,2 54,2 100
E	Bekwaam is	1: heel onbelangrijk 2: onbelangrijk 3: noch belangrijk, noch onbelangrijk 4: belangrijk 5: heel belangrijk Totaal	6 4 24 234 396 664	0,9 0,6 3,6 35,2 59,6 100

		77: missing	22	
43	Tevredenheid over dienstverlening district	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch ontevreden, noch tevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	15 21 253 351 23 663 23	2,3 3,2 38,2 52,9 3,5 100
44	Tevreden over dienstverlening Antwerpen	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch ontevreden, noch tevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	18 64 317 241 9 649 37	2,8 9,9 48,8 37,1 1,4 100
45	Vertrouwen in...			
A	Gemeenteraad Antwerpen	1: zeer weinig vertrouwen 2: weinig vertrouwen 3: noch veel, noch weinig vertrouwen 4: veel vertrouwen 5: zeer veel vertrouwen Totaal 77: missing	63 144 338 100 4 648 38	9,7 22,2 52,0 15,4 0,6 100
B	Districtsraad Deurne	1: zeer weinig vertrouwen 2: weinig vertrouwen 3: noch veel, noch weinig vertrouwen 4: veel vertrouwen 5: zeer veel vertrouwen Totaal 77: missing	36 84 388 135 8 651 35	5,5 12,9 59,6 20,7 1,2 100
C	Bewonersgroep in mijn buurt	1: zeer weinig vertrouwen 2: weinig vertrouwen 3: noch veel, noch weinig vertrouwen 4: veel vertrouwen 5: zeer veel vertrouwen Totaal 77: missing	24 66 378 134 11 613 73	3,9 10,8 61,7 21,9 1,8 100
D	Politiek in het algemeen	1: zeer weinig vertrouwen 2: weinig vertrouwen 3: noch veel, noch weinig vertrouwen 4: veel vertrouwen 5: zeer veel vertrouwen Totaal 77: missing	189 196 234 36 1 656 30	28,8 29,9 35,7 5,5 0,2 100

46	Zou u volgend probleem melden?			
A	Slechte staat wegdek	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	35 187 249 185 656 30	5,3 28,5 38,0 28,2 100
B	Slechte staat voetpad	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	28 168 251 208 655 31	4,3 25,6 38,3 31,8 100
C	Defect straatlicht	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	36 252 198 167 653 33	5,5 38,6 30,3 25,6 100
D	Sluikstort	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	22 168 245 215 650 36	3,4 25,8 37,7 33,1 100
E	Boom die moet gesnoeid worden	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	72 348 151 85 656 30	11,0 53,0 23,0 13,0 100
F	Onveilige verkeerssituatie	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	21 176 275 180 652 34	3,2 27,0 42,2 27,6 100
G	Hondenpoep	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal	80 296 161 123 660	12,1 44,8 24,4 18,6 100

		77: missing	26	
H	Vandalisme	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	23 142 258 228 651 35	3,5 21,8 39,6 35,0 100
I	Burenruzies	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	82 338 165 62 647 39	12,7 52,2 25,5 9,6 100
J	Lawaaihinder	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	31 204 286 129 649 37	4,8 31,4 44,1 19,7 100
K	Verkrotting	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	66 330 158 92 646 40	10,2 51,1 24,5 14,2 100
L	Rondhangende jongeren	1: zeker niet 2: wellicht niet 3 wellicht wel 4: zeker wel Totaal 77: missing	52 298 193 109 652 34	8,0 45,7 29,6 16,7 100
47	Ooit al probleem gemeld?	1: ja 2: neen Totaal 77: missing	304 366 670 16	45,4 54,6 100
48	Hoe probleem gemeld?			
A	Meldingskaart	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	187 116 303 383	61,7 38,3 100
B	Telefoon/fax	0: neen	165	54,6

		1: ja Totaal 77: missing	137 302 384	45,3 100
C	Langsgaan bij districtshuis	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	242 61 303 383	79,9 20,1 100
D	Via politicus	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	281 22 303 383	92,7 7,3 100
E	Via SWO	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	293 10 303 383	96,7 3,3 100
F	Via buurttoezichter	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	277 26 303 383	91,4 8,6 100
G	Via verantwoordelijke bewonersgroep	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	297 6 303 383	98,0 2,0 100
H	Andere	0: neen 1: ja Totaal 77: missing	247 56 303 383	81,5 18,5 100
	Omschrijving andere			
49	Tevredenheid over aanpak gemelde probleem	1: heel ontevreden 2: ontevreden 3: noch tevreden, noch ontevreden 4: tevreden 5: heel tevreden Totaal 77: missing	45 48 54 120 33 300 386	15,0 16,0 18,0 40,0 11,0 100
50	Tot wie zou u zich richten voor...			
A	Snoeien van bomen in de straat?	1: district 2: stad 3: noch stad noch district	412 59 25	63,9 9,1 3,9

		4: weet niet Totaal 77: missing	149 645 41	23,1 100
B	Ik wil trouwen?	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	494 69 12 43 618 68	79,9 11,2 1,9 7,0 100
C	Aanvragen van bouwvergunning	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	369 179 12 68 628 58	58,8 28,5 1,9 10,8 100
D	Heraanleg Bischoppenhof-laan	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	205 173 87 164 629 57	32,6 27,5 13,8 26,1 100
E	Herstel van de tramhalte	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	229 108 152 138 627 59	36,5 17,2 24,2 22,0 100
F	Info m.b.t. openingsuren lokale bibliotheek	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	454 82 58 40 634 52	71,6 12,9 9,1 6,3 100
G	Heraanleg van mijn straat	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	357 133 26 112 628 58	56,8 21,2 4,1 17,8 100
H	Herstel van bankje op pleintje in de buurt	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal	496 29 19 89 633	78,4 4,6 3,0 14,1 100

		77: missing	53	
I	Vragen/Meldingen over het Sportpaleis	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	195 226 89 121 631 55	30,9 35,8 14,1 19,2 100
J	Buurman laat hond buiten zonder leiband	1: district 2: stad 3: noch stad noch district 4: weet niet Totaal 77: missing	300 18 136 164 618 68	48,5 2,9 22,0 26,5 100
51	In hoeverre eens met volgende uitspraken?			
A	Gaan stemmen heeft toch geen zin	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	84 157 91 176 155 663 23	12,7 23,7 13,7 26,5 23,4 100
B	Politieke partijen zijn enkel geïnteresseerd in mijn stem	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	12 100 128 232 187 659 27	1,8 15,2 19,4 35,2 28,4 100
C	Meeste politici beloven veel maar doen niets	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	6 76 161 225 190 658 28	0,9 11,6 24,5 34,2 28,9 100
D	Als mensen hun opvattingen laten weten aan politici, wordt daar rekening mee gehouden	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	91 197 254 81 25 648 38	14,0 30,4 39,2 12,5 3,9 100

E	Van zodra verkozen, voelen politici zich te goed voor mensen als ik	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	19 129 247 153 106 654 32	2,9 19,7 37,8 23,4 16,2 100
F	Meeste politici zijn bekwame mensen die weten wat ze doen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	56 144 294 147 16 657 29	8,5 21,9 44,7 22,4 2,4 100
52	Positioneren op links-rechts schaal (0: uiterst links en 10 uiterst rechts)	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 Totaal 77: missing	18 15 38 69 51 197 47 70 58 12 21 596 90	3,0 2,5 6,4 11,6 8,6 33,1 7,9 11,7 9,7 2,0 3,5 100
53	Gevoel bij politiek?			
A	Interesse	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	444 231 675 11	65,8 34,2 100
B	Wantrouwen	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	427 248 675 11	63,3 36,7 100
C	Verveling	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	553 122 675 11	81,9 18,1 100
D	Respect	0: nee 1: ja Totaal	628 47 675	93,0 7,0 100

		77: missing	11	
E	Afkeer	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	580 95 675 11	85,9 14,1 100
F	Hoop	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	505 170 675 11	74,8 25,2 100
G	Angst	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	646 29 675 11	95,7 4,3 100
H	Vertrouwen	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	621 54 675 11	92,0 8,0 100
I	Andere	0: nee 1: ja Totaal 77: missing	615 60 675 11	91,1 8,9 100
54	Belangstelling voor Deurnse politiek	1: heel veel 2: veel 3: tamelijk 4: weinig 5: geen Totaal 77: missing	8 39 200 309 113 669 17	1,2 5,8 29,9 46,2 16,9 100
55	Politieke activiteiten...			
A	Volgen van politieke nieuws in de media	1: nooit 2: zelden 3: zo nu en dan 4: vaak 5: altijd Totaal 77: missing	38 87 167 211 173 676 10	5,6 12,9 24,7 31,2 25,6 100
B	Discussiëren over politiek onder vrienden	1: nooit 2: zelden 3: zo nu en dan 4: vaak 5: altijd	94 134 266 166 11	14,0 20,0 39,6 24,7 1,6

		Totaal 77: missing	671 15	100
C	Proberen vrienden te overtuigen van eigen uitgesproken mening	1: nooit 2: zelden 3: zo nu en dan 4: vaak 5: altijd Totaal 77: missing	142 185 217 100 25 669 17	21,2 27,7 32,4 14,9 3,7 100
56	Welke actievormen gebruiken om ongenoegen te uiten?			
A	Weigeren om belasting te betalen	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	509 132 10 651 35	78,2 20,3 1,5 100
B	Verkeershinder veroorzaken	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	582 63 6 651 35	89,4 9,7 0,9 100
C	Vreedzaam betogen	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	233 306 112 651 35	35,8 47,0 17,2 100
D	Administratieve gebouwen bezetten	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	585 61 6 652 34	89,7 9,4 0,9 100
E	Beschadigen van eigendom	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	644 7 3 654 32	98,5 1,1 0,5 100
F	Tekenen van petitie's	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	65 326 266 657 29	9,9 49,6 40,5 100

G	Affiches plakken/slogans schilderen op niet toegestane plaatsten	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	595 51 6 652 34	91,3 7,8 0,9 100
H	Deelnemen aan niet vakbond erkende stakingen	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	513 120 15 648 38	79,2 18,5 2,3 100
I	Boycotacties tegen producten	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	339 226 86 651 35	52,1 34,7 13,2 100
J	Niet gaan stemmen	1: nooit gebruik van maken 2: zou wel eens kunnen 3: zeker gebruik van maken Totaal 77: missing	542 85 30 657 29	82,5 12,9 4,6 100
57	In hoeverre eens met volgende uitspraken?			
A	Iedereen moet eerst voor zichzelf zorgen en eigen belangen verdedigen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	163 225 170 83 23 666 22	23,8 33,9 25,6 12,5 3,5 100
B	Men gaat best niet te veel met anderen om doordat men compromissen moet maken	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	166 294 135 58 9 662 24	25,1 44,4 20,4 8,8 1,4 100
C	Geld en macht telt, rest is niet belangrijk	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal	125 207 123 143 62 660	18,9 31,4 18,6 21,7 9,4 100

		77: missing	26	
D	Nastreven van persoonlijk succes is belangrijker dan een goede relatie met je medemensen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	157 284 167 43 9 660 26	23,8 43,0 25,3 6,5 1,4 100
58	In hoeverre eens met volgende uitspraken			
A	Migranten dragen bij tot de welvaart van België	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	93 168 242 116 29 648 38	14,4 25,9 37,3 17,9 4,5 100
B	Migranten zijn over het algemeen niet te vertrouwen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	54 216 249 96 38 653 33	8,3 33,1 38,1 14,7 5,8 100
C	Mensen die vluchten voor politiek geweld moeten toelating krijgen om in België te blijven	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	31 104 212 257 58 662 24	4,7 15,7 32,0 38,8 8,8 100
D	Migranten komen hier profiteren van de sociale zekerheid	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	27 87 222 197 123 656 30	4,1 13,3 33,8 30,0 18,8 100
E	Vreemdelingen mogen geen stemrecht krijgen	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens	52 121 150 198 137	7,9 18,4 22,8 30,1 20,8

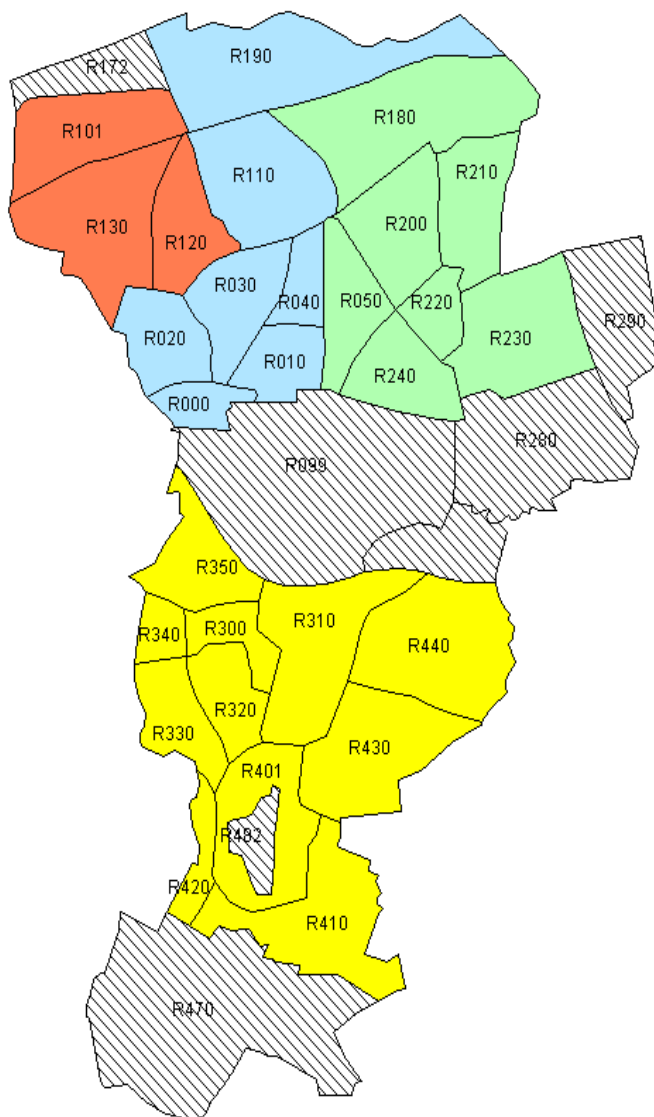
		Totaal 77: missing	658 28	100
F	Bepaalde religies zijn een bedreiging voor Belgische cultuur en gebruiken	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	47 118 139 207 144 655 31	7,2 18,0 21,2 31,6 22,0 100
G	Aanwezigheid van verschillende culturen is een verrijking voor de samenleving	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	39 84 216 245 73 657 29	5,9 12,8 32,9 37,3 11,1 100
H	België moet zijn grenzen sluiten voor asielzoekers	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	45 139 209 146 119 658 28	6,8 21,1 31,8 22,2 18,1 100
59	Lid van of ooit geweest?			
A	Jeugdbeweging	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	479 38 121 31 669 17	71,6 5,7 18,1 4,6 100
B	Socioculturele vereniging	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	507 54 71 36 668 18	75,9 8,1 10,6 5,4 100
C	Sportvereniging	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	357 45 224 43 669 17	53,4 6,7 33,5 6,4 100

D	Politieke beweging/partij	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	584 50 30 7 671 15	87,0 7,5 4,5 1,0 100
E	Wijk of buurtcomité	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	583 44 35 7 669 17	87,1 6,6 5,2 1,0 100
F	Vereniging voor gepensioneerden	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	574 36 47 14 671 15	85,5 5,4 7,0 2,1 100
G	Andere	1: nooit lid 2: passief lid (enkel jaarlijks lidgeld betalen) 3: actief lid (deelnemen aan activiteiten) 4: bestuurslid (officiële functie) Totaal 77: Missing	501 47 77 37 662 24	75,7 7,1 11,6 5,6 100
60	In hoeverre eens met volgende uitspraken over Deurne?			
A	Deurne Noord en Zuid zijn volledig verschillende	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	15 65 200 274 108 662 24	2,3 9,8 30,2 41,4 16,3 100
B	Deurne heeft geen volwaardig centrum en dat is een probleem	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	16 135 277 172 54 654 32	2,4 20,6 42,4 26,3 8,3 100
C	De luchthaven is een troef	1: helemaal oneens 2: oneens	11 35	1,7 5,3

		3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	113 291 216 666 20	17,0 43,7 32,4 100
D	Aanwezigheid van veel scholen in Deurne zorgt voor overlast	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	97 312 192 46 16 663 23	14,6 47,1 29,0 6,9 2,4 100
E	Ik ben het Sportpaleis liever kwijt dan rijk	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	110 291 180 40 38 659 27	16,7 44,2 27,3 6,1 5,8 100
F	Het is een voorrecht dat het Bosuilstadion zich in Deurne bevindt	1: helemaal oneens 2: oneens 3: noch eens, noch oneens 4: eens 5: helemaal eens Totaal 77: missing	59 108 263 145 87 662 24	8,9 16,3 39,7 21,9 13,1 100
61	Bijkomende opmerkingen	0: Neen 1: Ja Totaal 77: Missing	517 168 685 1	75,5 24,5 100

BIJLAGEN:

BIJLAGE 1: DEURNSE BUURTEN

Deurne-Noord **Inwoners 2008**

R101	Kronenburg	4 958
R120	Conforta	3 244
R130	Ten Eekhave	5 183
R172	Kanaal (onbewoond)	34

Deurne-Centrum

R000	Deurne gemeentehuis	668
R010	Plankenbergh	2 386
R020	Deurne het dorp	1 115
R030	Gallifort	3 619
R040	Kreglinger	1 600
R110	Bisschoppenhof	4 359
R190	Kruininge	901
R099	Rivierenhof noord	16

Deurne-Oost

R050	Ter rivieren	2 555
R180	Brem	931
R200	Venneborg	4 004
R210	Mortelhoek	3 164
R220	Ertbrugge	1 419
R230	Zwarte arend	3 103
R240	Schotensteenweg	2 661
R280	Ruggeveld	126
R290	Ertbrugge veld	
R390	Botelaarhof	20

Deurne-Zuid

R300	't Mestputteke	1 353
R310	Driekoningen	3 935
R320	Arena	1 911
R330	Kriekenhof	2 484
R340	Muggenberg	1 405
R350	Morkhoven	2 339
R401	Boekenberg	2 851
R410	Drakenhof	2 344
R420	Boekenberglei	1 473
R430	Ekstelaar	1 987
R440	Botelaar-silburg	2 278
R470	Vliegveld	99
R482	Boekenbergpark	1

BIJLAGE 2: REPRESENTATIVITEIT

A.

Stad Antwerpen in Cijfers 2004-2009									
District: Deurne									
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	FOD	N-M	Meld
Totaal aantal inwoners [aantal]	69.867	69.904	70.029	70.383	71.113	71.809	687	396	291
% 18 tem 24-jarigen [%]	9,46	9,47	9,47	9,51	9,67	9,83	6,3	10,6	0,3
% 25 tem 39-jarigen [%]	24,57	24,35	24,11	24,32	24,66	24,88	17,6	22,2	11,3
% 40 tem 64-jarigen [%]	39,19	39,36	39,73	39,75	39,53	39,18	42,2	32,1	56,0
% 65-plussers [%]	26,78	26,81	26,69	26,42	26,15	26,12	33,9	35,1	32,3
% mannen	47,8	47,9	47,9	47,8	47,8	48	49,6	42,2	59,8
% vrouwen	52,2	52,1	52,1	52,2	52,2	52	50,4	57,8	40,2
% autochtonen [%]	82,1	81	79,9	78,7	77,2	75,7	87,6	85,4	90,7
% allochtonen [%]	17,9	19	20,1	21,3	22,8	24,3	12,4	14,6	9,3
% EU'ers (EU15) [%]	?	?	?	4,2	4,5	4,8	3,6	4,3	2,7
% Europa buiten EU [%]	?	?	?	2,5	2,9	2,7	0,9	1,3	0,3
% Marokkanen [%]	?	?	?	6,4	6,7	7	3,6	4,8	2,1
% Turken [%]	?	?	?	1	1,1	1,2	0,3	0,5	0
% vluchtelingen [%]	?	?	?	0,9	0,7	1,2	0,3	0,5	0
% etniciteit onbekend van allochtone origine							2,9	2,3	3,8
% inwoners per wijk									
Deurne Centrum	20,5	20,6	20,8	20,7	20,9	20,7	21,1	21,2	21,0
Deurne Noord	18,6	18,7	18,8	19	19,1	19,6	16,9	16,7	17,2
Deurne Oost	25,8	25,8	25,3	25,4	25,3	25,1	26,9	27,0	26,8
Deurne Zuid	35,1	34,9	35	34,9	34,7	34,7	35,1	35,1	35,1

B.

Inwoners statistische sectoren						
	Inwoners	Meer (%)	FOD (#)	FOD (%)	N-M	Melders
R00- Deurne Gemeentehuis	519	0,90	6	0,87	,8	1,0
R01- Plankenbergh	1947	3,38	26	3,78	4,0	3,4
R02- Deurne Het Dorp	842	1,46	12	1,75	1,8	1,7
R03- Gallifort	2836	4,92	34	4,95	5,1	4,8
R04- Kreglinger	1303	2,26	15	2,18	2,3	2,1
R05- Ter Rivieren	2051	3,56	27	3,93	4,0	3,8
R099 Rivierenhof Noord		0	0	0	0	0
R101 Kronenburg	3626	6,29	40	5,82	5,6	6,2
R110 Bisschoppenhof	3911	6,79	43	6,26	5,8	6,9
R12- Conforta	2436	4,23	29	4,22	4,3	4,1
R13- Ten Eekhave	3987	6,92	47	6,84	6,8	6,9
R172 Kanaal		0	0	0	0	0
R180 Brem	862	1,49	11	1,6	1,5	1,7
R19- Kruininge	829	1,44	9	1,31	1,5	1,0
R20- Venneborg	3385	5,87	41	5,97	5,8	6,2
R21- Mortelhoeke	2775	4,82	32	4,66	5,1	4,1
R22- Ertbrugge	1275	2,21	17	2,47	2,5	2,4
R23- Zwarte Arend	2630	4,56	33	4,8	4,8	4,8
R24- Schotensestnwg	2157	3,74	24	3,49	3,3	3,8
R28- Ruggeveld		0	0	0	0	0
R29- Ertbrugge Veld		0	0	0	0	0
R30- 't Mestputteke	1036	1,80	13	1,89	2,0	1,7
R31- Driekoningen	3248	5,64	38	5,53	5,3	5,8
R32- Arena	1536	2,67	21	3,06	3,3	2,7
R33- Kriekenhof	2028	3,52	23	3,35	3,8	2,7
R34- Muggenberg	1008	1,75	12	1,75	1,5	2,1
	Inwoners	Meer (%)	FOD (#)	FOD (%)	N-M	M
R35- Morkhoven	2119	3,68	24	3,49	3,3	3,8
R39- Boterlaarhof		0	0	0	0	0
R401 Boekenberg	2401	4,17	29	4,22	4,3	4,1
R41- Drakenhof	1897	3,29	22	3,2	3,0	3,4
R42- Boekenberglei	1199	2,08	14	2,04	2,0	2,1
R43- Eksterlaar	1760	3,05	19	2,77	2,8	2,7
R44- Boterlaar-Silburg	1933	3,35	26	3,78	3,8	3,8
R47- Vliegveld	83	0,14	0	0	0	0
R482 Boekenbergpark			0	0	0	0
Totaal	57737	100	687	99,98	100	